

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KENT İLE KIYI ARASINDAKİ ENDÜSTRİYEL MİRAS TESİSLERİNİN
YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ ÖRNEĞİ: TERSANE İSTANBUL**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Serra Nur YAĞMUR**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Jülide EDİRNE**

**İSTANBUL
Temmuz 2024**

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KENT İLE KIYI ARASINDAKİ ENDÜSTRİYEL MİRAS TESİSLERİNİN
YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ ÖRNEĞİ: TERSANE İSTANBUL**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Serra Nur YAĞMUR**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Jülide EDİRNE**

**İSTANBUL
Temmuz 2024**

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi **SERRA NUR YAĞMUR** tarafından hazırlanan **“KENT İLE KIYI ARASINDAKİ ENDÜSTRİYEL MİRAS TESİSLERİNİN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ ÖRNEĞİ: TERSANE İSTANBUL”** konulu çalışması jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 02.07.2024

Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu:

İmzası

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Jülide EDİRNE
Haliç Ü. Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Böl.

Jüri Üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Uğur ÖZCAN
Fatih Sultan Mehmet Ü. Mimarlık ve Tasarım F.
Mimarlık Böl.

Jüri Üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Eda SELÇUK
Haliç Ü. Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Böl.

Bu tez yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun kararıyla kabul edilmiştir.

Müdür

Turnitin Orijinallik Raporu

Doküman Görüntüleyici

Doç.Dr. Gülide EDİNE

İşleme kondu: 27-May-2024 18:40 +03

NUMARA: 2389309764

Kelime Sayısı: 19444

Gönderildi: 1

KENT ILE KIYI ARASINDAKI
ENDÜSTRİYEL MIRAS TE... SERRA
NUR YAĞMUR tarafından

Benzerlik Endeksi

%3

Kaynağa göre Benzerlik

Internet Sources: %3
Yayınlar: %1
Öğrenci Ödevleri: N/A

alıntıları çıkar

bibliyografyayı çıkar

5 kelime > çıkarılan eşleşmeler

mod:

raporu hızlı görüntüle (klasik)

yazdır

yenile

İndir

1% match (08-May-2019 tarihli internet)

<https://polen.itu.edu.tr/bitstream/11527/10106/1/9352.pdf>

1% match (01-Kas-2022 tarihli internet)

<http://ihbdergisi.ksu.edu.tr>

1% match (05-Eki-2022 tarihli internet)

<https://www.santiye.com.tr/tersane-i-istanbul/-yeni-bir-i-nsaattan-cok-daha-farkli-bir-surecin-yurutuldugu-proje-1652.html>

<1% match (01-Eki-2020 tarihli internet)

<https://doczz.net/doc/134949/mizanpaj-1---tm-mob-%C5%9Fehir-planc%C4%B1lar%C4%B1-olas%C4%B1>

<1% match (12-Ara-2022 tarihli internet)

<https://dergipark.org.tr/en/pub/vy-kentcevre/article/1001094>

<1% match (12-Eki-2022 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/635284/yokAcikBilim_10188085.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (03-Eki-2022 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/381022/yokAcikBilim_10232149.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (19-Mar-2022 tarihli internet)

<https://www.salom.com.tr/haber-120227-tarihin-ve-sanatin-halic-tersanesinde-bulusmasi.html>

<1% match (Güngör, Sezin. "Endüstriyel Miras Yapılarının Kültür Eksenli Dönüşüm Potansiyeli ve Sorunları: İzmir Yeni Kent Merkezi Örneği", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024)

Güngör, Sezin. "Endüstriyel Miras Yapılarının Kültür Eksenli Dönüşüm Potansiyeli ve Sorunları: İzmir Yeni Kent Merkezi Örneği", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

<1% match (Şimşek, Eylem. "Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Olarak İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi: İzmir Liman Arkası Örneği", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024)

Şimşek, Eylem. "Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Olarak İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi: İzmir Liman Arkası Örneği", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

<1% match (özel, Naci. "Kentleşme ve Suc Bağlamında Bursa Örneği", Bursa Uludağ University (Turkey), 2022)

TEZ ETİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kent ile Kıyı Arasındaki Endüstriyel Miras Tesislerinin Yeniden İşlevlendirilmesi Örneği: Tersane İstanbul” başlıklı bu çalışmayı başından sonuna kadar danışmanım Doç. Dr. Jülide EDİRNE’nin sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Serra Nur YAĞMUR

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans eğitimime başladığım günden bugüne ve tez çalışmam süresince beni her konuda yönlendiren, yardımcı olan çok değerli hocam Doç. Dr. Jülide EDİRNE.'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, lisans ve yüksek lisans eğitim sürecim boyunca her türlü desteğini benden esirgemeyen, aldığım her kararda beni destekleyen annem Fatma YAĞMUR'a, yüksek lisans eğitimim için vesile olan varlığını her zaman hissettiğim Uğur'a, tüm eğitim hayatım boyunca benden yardımlarını esirgemeyen en yakın arkadaşım Özlem YAMANER'e bu zorlu süreçte yanımda olan Görkem AKARSU'ya ve adlarını sayamadığım değerli arkadaşlarıma ayrı ayrı teşekkür ederim.

Temmuz 2024

Serra Nur YAĞMUR

İÇİNDEKİLER

TEZ ETİK BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	3
1.2. Araştırmanın Yöntemi	4
2. LİTERATÜR TARAMASI	6
2.1. Endüstri Devrimi ve Endüstri Devrimi Sonrası Endüstriyel Yapılar	6
2.2. Endüstri Devrimi ile Kentlerde Oluşan Mekânsal Değişimler.....	14
2.3. Endüstriyel Yapılar ve Mimari Özellikleri.....	18
3. GEREÇ VE YÖNTEM	22
3.1. Endüstriyel Miras Kavramı	22
3.1.1. Kentsel Kimlik Bağlamında Endüstriyel Miras	23
3.1.2. Endüstriyel Mirası Korumak.....	27
3.1.3. Endüstriyel Mirasa Yönelik Koruma Uygulamaları	28
3.1.4. Endüstri Mirası ile İlgili Kurumlar	36
3.2. Endüstriyel Mirasın Korunmasında Yeniden İşlevlendirme Yaklaşımı.....	39
3.2.1. Yeniden İşlevlendirmede Adımlar	40
3.3. Kent ile Kıyı Arasındaki İlişki ve Kıyı Alanlarının Yeniden İşlevlendirilmesi	42
3.3.1. Kıyı Kavramı.....	42
3.3.2. Endüstriyel Süreçte Kıyıların Önemi	43
3.3.3. Tarihsel Süreç İçinde Kıyı Kullanımının Değişimi	46
3.3.4. Kıyı Alanlarındaki Endüstriyel Tesislerin Dönüştürülmesine Dair Dünyadan Örnekler.....	47
3.4. Kavramsal Olarak Yeniden İşlevlendirme	52

3.5. Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarının Gerekçeleri	53
3.6. Kıyılarda Yeniden İşlevlendirme Örnekleri	55
Köln - Rheinauhafen projesi.....	55
Hamburg – HafenCityProjesi	56
3.7. İklim Değişikliğinin Kıyılarda Bulunan Endüstriyel Miraslar Üzerindeki Etkileri	58
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	62
4.1. Bir Endüstriyel Miras Konusu Olarak Kentsel Kıyılardaki Endüstriyel Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi	62
4.2. Çalışma Alanı – Haliç Tersaneleri Tersane İstanbul	63
4.2.1. Haliç Bölgesinin Tarihi	63
4.2.2. Haliç Bölgesinin Endüstrileşmesi	66
4.3. Haliç Kıyısındaki Endüstriyel Mirasın Durumu.....	68
4.3.1. Santra İstanbul – Bilgi Üniversitesi	70
4.3.2. Sötlüce Kongre ve Kültür Merkezi	73
4.3.3. Rahmi Koç Sanayi Müzesi.....	74
4.3.4. Feshane Uluslararası Fuar ve Kongre Merkezi.....	76
4.3.5. Kadir Has Üniversitesi	77
4.4. Haliç Tersaneleri ve Bunların Dönüşümü	78
4.4.1. Haliç Tersanelerinin Çevresiyle İlişkisi	80
4.5. Tersane İstanbul Projesi	82
4.5.1. Değişim ve Yeniden İşlevlendirme Sürecinde Haliç’in Yeni Kimliği. 86	
4.6. Bölüm Sonucu	87
5. SONUÇ.....	90
KAYNAKLAR	92
ÖZGEÇMİŞ.....	107

KISALTMALAR

DOCOMOMO	: Modern Hareketin Binalarının, Sitelerinin ve Mahallelerinin Belgelenmesi ve Korunması Örgütü
ICOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
m	: Metre
TDK	: Türk Dil Kurumu
TICCIH	: Endüstri Mirasının Korunması Uluslararası Komitesi
Vd.	: Ve Diğerleri

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1. Seçilen Koruma Uygulamalarının Değerlendirmesi	36
Tablo 3.2. Kurumların faaliyete geçiş yılı ve faaliyet alanları	39
Tablo 3.3. Tarihsel Süreç Kıyı Kullanımı	46
Tablo 3.4. Kültürel miras üzerinde iklim değişikliği etkileri (WHC, 2007)	60

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 2.1. Endüstri Devriminin Getirileri	8
Şekil 2.2. Sanayi Devrimi ile Birlikte Gelişen Buharlı Lokomotif	9
Şekil 2.3. Sanayi Devriminin Yayılımı	11
Şekil 2.4. Sanayi Devrimi ile Birlikte Değişikliğe Uğrayan Üretim Süreçleri.....	14
Şekil 2.5. Sırasıyla Bahçe Kent ve Radiant Kent Tasarımları.....	16
Şekil 2.6. Sanayi Devrimine Bağlı Makineleşme.....	20
Şekil 3.1. Milano Prada Foundation Complex	29
Şekil 3.2. Milano Prada Foundation Complex'in Konumu.....	30
Şekil 3.3. Milano Prada Foundation Complex'in Uzaktan Görünüşü	30
Şekil 3.4. Almanya Völklingen Demir Fabrikası	31
Şekil 3.5. Almanya Völklingen Demir Fabrikasının İç Görünümü.....	32
Şekil 3.6. Viyana Gazometreleri, 1981.	33
Şekil 3.7. Viyana Gazometreleri, 2017	34
Şekil 3.8. Müze Gazhane Bahçe Görünümü, 2024.	35
Şekil 3.9. Sekapark İzmit Projesi	48
Şekil 3.10. Pirrama Kentsel Kıyı Parkı Projesi	50
Şekil 3.11. Toronto Kenti Kıyı Projesi	51
Şekil 3.12. Köln - Rheinauhafen Projesi	55
Şekil 3.13. Hamburg – HafenCityProjesi - 1	57
Şekil 3.14. Hamburg – HafenCityProjesi - 2.....	57
Şekil 4.1. Haliç Bölgesinin Haritadaki Konumu	64
Şekil 4.2. Milattan Önceki Dönemde Haliç Burnu.....	65
Şekil 4.3. 1937 Yılı Prost Planı	67
Şekil 4.4. Haliç Bölgesinde Gerçekleştirilen Dönüşüm Projeleri	70
Şekil 4.5. Silahtarağa Elektrik Santrali, 1910.....	71
Şekil 4.6. Santralİstanbul Proje Planı	72
Şekil 4.7. Santralİstanbul Vaziyet Planı	72
Şekil 4.8. Sötlüce Kongre ve Kültür Merkezi	74

Şekil 4.9. 1998 Yılında Lengerhane Fabrikasının Görünüşü	75
Şekil 4. 10. Rahmi Koç Sanayi Müzesi Yukarıdan Görünüşü	75
Şekil 4.11. Feshane Festival Sarayı, 2024	76
Şekil 4.12. Kadir Has Üniversitesi Karşıdan Görünüşü	77
Şekil 4.13. Kadir Has Üniversitesi Vaziyet Planı.....	78
Şekil 4.14. Tersane İstanbul Projesi Yukarıdan Görünüşü.....	82
Şekil 4.15. Tersane İstanbul Projesi - 1	83
Şekil 4.16. Tersane İstanbul Projesi – 2	84
Şekil 4.17. Tersane İstanbul Projesi – 3	85
Şekil 4.18. Tersane İstanbul Projesi – 4	85

ÖZET

KENT İLE KIYI ARASINDAKİ ENDÜSTRİYEL MİRAS TESİSLERİNİN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ ÖRNEĞİ: TERSANE İSTANBUL

Endüstri mirası, toplumsal ve ekonomik değerlere sahip tarihi yapılar olarak önem taşımaktadır. Ancak zaman içinde toplumsal ihtiyaçların ve üretim teknolojilerinin değişimi nedeniyle bu yapılar özgün işlevlerini kaybetme tehlikesiyle karşılaşmaktadır. İşte bu noktada yeniden işlevlendirme stratejileri oldukça önemli bir müdahale yaklaşımı olarak ortaya çıkmaktadır. Yeniden işlevlendirme, tarihi yapıların yeni ve çağdaş işlevler kazanarak dönüştürülmesini ifade etmekte ve bu süreç zaman zaman sürdürülebilirlik tartışmalarının da odak noktası haline almaktadır. Türkiye özelinde bir değerlendirme yapıldığında endüstri mirası konusunda zengin bir deneyim bulunduğu görülmektedir. Farklı şehirlerde farklı tiplerdeki yapılar, çeşitli müdahale yaklaşımları ve tasarım stratejileri ile korunmuş ve yeniden işlevlendirilmiştir. Bu bilgilerden hareketle hazırlanan bu çalışma, Türkiye tarihinin önemli bir parçası olan Tersane İstanbul'un işlevini yitirdikten sonra atıl kalmasını, zaman içinde uğradığı değişimleri ve kent yaşamına olan etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu araştırma, endüstriyel mirasın yeniden işlevlendirilmesi konusuna da odaklanmaktadır. Araştırmanın yöntemi, nitel verilerden faydalanarak gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması sürecinde Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK) web sitesi, ULAKBİLİM Dergipark, Academia ve Google Scholar gibi veri tabanları incelenmiş ve kapsamlı bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada ilk olarak Endüstri Devrimi sonrası endüstriyel yapılar ve kentlerde meydana gelen mekansal değişimler ele alınmıştır. İlgili bölümün son kısmında ise endüstriyel yapıların mimari özellikleri değerlendirilmiştir. İkinci bölümde, endüstriyel miras kavramı kentsel kimlik bağlamında incelenmiş ve korunmasına dair kavramlar ve uygulamalar değerlendirilmiştir. Kıyı kullanımının tarihsel süreçte nasıl değiştiği de bu bölümde ele alınmıştır. Son olarak, yeniden işlevlendirmenin ne olduğu ve bu bağlamda gerçekleştirilecek çalışmaların gerekçeleri ve örnekleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Tersane İstanbul'un tarihi ve endüstrileşmesi konusu da bu bölümde incelenmiş, Haliç Tersanesi ve Tersane İstanbul projesinin detaylarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Endüstri Mirası, Kıyı ve Kent İlişkisi, Tersane İstanbul*

ABSTRACT

AN EXAMPLE OF REFUNCTIONAL INDUSTRIAL HERITAGE FACILITIES BETWEEN THE CITY AND THE COAST: TERSANE ISTANBUL

Industrial heritage is important as historical buildings with social and economic value. Changes a reasing in social needs and production technologies over time, these buildings are at risk of losing their original functions. This is where reutilization strategies emerge as a very important intervention approach. Refunctioning refers to the transformation of historical buildings by gaining new and contemporary functions. This process has become the focus of sustainability discussions at times. When evaluated specifically for Turkey, it is seen that there is a rich experience in terms of industrial heritage. Buildings of different types in different cities have been preserved and refunctioned with various intervention approaches and design strategies. Based on this information, this study aims to examine the abandonment of Tersane Istanbul. This research also focuses on the reutilization of industrial heritage. The method of the research was conducted using qualitative data. During the literature review process, databases such as the Higher Education Council (YÖK) website, ULAKBİLİM Dergipark, Academia, and Google Scholar were examined, and a comprehensive research was conducted.

The study first addresses the spatial changes that occurred in industrial structures and cities after the Industrial Revolution. In the final section of the relevant chapter, the architectural features of industrial structures are evaluated. In the second section, the concept of industrial heritage is examined in the context of urban identity, and concepts and practices related to its preservation are evaluated. The historical changes in coastal use are also discussed in this section. Finally, what refunctioning is and the justifications and examples of the studies to be carried out in this context are detailed. The history and industrialization of Tersane Istanbul are also examined in this section, and details of the Golden Horn Shipyard and Tersane Istanbul project are provided.

Keywords: *Industrial Heritage, Coastal and Urban Relationship, Tersane Istanbul*

1. GİRİŞ

18. yüzyılın ikinci yarısından sonra İngiltere’de üretim süreçleri insan ve hayvan gücünden çıkmış ve bunlar yerine makine üretimine geçiş yaşanmıştır. 19. yüzyıl süresince bütün dünyaya yayılan elektrik gücü beraberinde ise seri üretime geçiş yaşandığı söylenebilir. Endüstri devrimi, insan ve hayvan gücü ile gerçekleştirilen üretim sürecinin tamamıyla makinaya devredilmesi anlamını içermektedir. Dolayısıyla endüstri devrimi fabrika düzenine geçiş şeklinde de değerlendirilebilir (Güler, 2019). Zaman içerisinde dijital teknolojinin gelişim göstermesi ile birlikteyse üretim süreçleri otomatikleşmeye ve çağdaş dünyanın kapıları aralanmaya başlamıştır. Birinci sanayi devriminden sonra yaşanan tüm bu gelişmeler üretim ve ulaşım gibi pek çok alanda ciddi değişikliklerin meydana gelmesine yol açmıştır. Geleneksel el emeği olarak adlandırılan üretim sürecinden makine sürecine geçiş yaşanması ile birlikte üretim artmış ve hatta üretim büyük ölçüde çeşitlenmeye başlamıştır. Üretimin artış göstermesi uzmanlaşma ve işbölümü gibi kavramların öne çıkmasının yanı sıra, genel anlamda toplumsal yapının daha karmaşık bir hale gelmesine sebep olmuştur.

Artış gösteren üretimle beraber zaman içerisinde fabrika ve çeşitli üretim tesisleri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bahse konu fabrika ve tesislerin kurulması için yapılan yer seçimi ise çeşitli ölçütler kapsamında gerçekleştirilmiştir. Fabrikalar genellikle işgücüne yakın bir alanda bulunabilmek için kent merkezinde ya da kent merkezinin yakınındaki bir konumda inşa edilirken, bazı fabrikalar üretilen malların daha kolay bir şekilde satılabilmesi adına pazara yakın yerlerde konumlandırılmıştır. Bazı fabrikaların ise hammaddeye daha yakın bir konum seçtiği söylenebilir. Fabrikalar tamamı kentin içinde bulunmasa da, fabrikada çalışacak işçilerin çalışacak bölgeye yakın olmaya dair istekleri, yerleşim yerlerinin fabrikaların etrafına inşa edilmesine yol açmıştır. Tüm bu yerleşim yerleri ise zaman içerisinde büyüyüp gelişerek farklı kentlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Nüfusun hızlı bir şekilde artış göstermesi ile beraber ise kent merkezlerinde bulunan konutların yerine, daha fazla kişinin yaşayabileceği apartmanlar inşa edilmeye başlamıştır. İşçilerin fabrikalara bağlı bir şekilde kent merkezinde barınma talebinin artış göstermesi ise buradaki konutların işçilere kiralanmasına yol açmıştır. Fabrikaların ilk kez kurgulandığı bu dönemde varlıklı aileler genellikle kentin dışında yaşamaya başlamıştır. Fabrikalaşmanın beraberinde barınma talebinin hızlanması ise kiralarda artışın yaşanmasının yanında sağlıksız yaşam koşullarının oluşmasına da sebep olmuştur. Dolayısıyla tüm bu yaşanan gelişmeler kentsel yaşamın tehdit edilmesine sebep olmuştur.

20. yüzyılda sanayi ve teknoloji alanında yaşanan ilerlemeler ve yeni tüketim ürünlerinin ortaya çıkması ise endüstrinin iş gücüne yakın olması gerekliliğini ortadan kaldırmaya başlamıştır. Bu dönemde farklı üretim modellerinin ortaya çıkması ve ulaşımın yaygınlaşması da iş gücü ve endüstrinin birbirinden ayrılmasının sebepleri arasında yer almaktadır. Zaman içerisinde kent merkezinde bulunan sanayi alanları kentin dışına doğru taşınmaya başlamış ve ortaya çıkan banliyöleşme kent merkezinin değerini kaybetmesine sebep olmuştur. Kentlerde yaşanan bu dönüşüm dünya çapında bir dönüşümün ortaya çıkmasına sebep olmuş ve pek çok farklı alanda değişimler yaşanmıştır (Başdoğan ve Manisa, 2024). Kentlerin genişlemesi ile beraber kent merkezinde daha önceleri işlevsel olarak bulunan bu alanlar çöküntü bölgesi halini almaya başlamıştır. Ancak bu alanlar her ne kadar işlevsiz bir hal alsada da strüktürel anlamda güçlü yapılara sahip olduğundan ve tarihi bellekte yer ettiğinden dolayı değerli alanlar halini almıştır. Kentte önemli bir değeri bulunan bu alanların tahrip edilmesi ya da yok olmasındansa yeniden işlevlendirilmesinin çok daha olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Bu bağlamda zaman içerisinde endüstriyel arkeoloji ve endüstriyel miras kavramları gündeme gelmiştir.

Endüstriyel miras, miras değeri bulunan yapı ve alanların tespit edilmesi ve bunların kayıt edilmesi işlemleri ile anılmaya başlamıştır. Endüstriyel miras kavramının ilk kez, bahse konu yapıların ortadan kalkması üzerine akademik camia tarafından duyulan endişeye yönelik olarak ortaya çıktığı söylenebilir. 1970 yılından sonra ise endüstri devriminin odağı halini alan imalat sektörünün yerine hizmet sektörünün öne çıkmasıyla birlikte düzensiz yerleşmenin meydana gelmesi, kent merkezlerinin işlevini yitirmesine neden olmuştur. Buna ek olarak işsizliğin ortaya

çıkması, olumsuz hayat koşulları ve fiziksel çöküntüleşme gibi pek çok ekonomik, fiziksel ve sosyal problemin kentleri yaşanabilir olmaktan çıkarmıştır.

Süreçte yaşanan tüm olumsuzlukların ortadan kalkabilmesi adına endüstri miras değeri bulunan alanların yeniden değerlendirilerek kente dahil edilmesi gerektiği üzerinde durulmaya başlanmıştır. Tüm bu gelişmeler dahilinde günümüzde dünyanın her daim göz önünde tuttuğu bir kavram olan yeniden işlevlendirme kavramı gündeme gelmiştir. Geniş bir perspektiften değerlendirildiğinde yeniden işlevlendirme, mevcut alan ya da mevcut yapılarda yeni bir kullanım alanının ortaya çıkarılması anlamına gelmektedir. Bu alanların yeniden kullanılması ve daha yaşanılır mekanlar haline gelmesi yeniden işlevlendirme kapsamında değerlendirilmektedir. Endüstriyel miras alanları, inşa edildiği dönemin tüm yaşantısına tanık olduğundan ve o dönemin bütün izlerini topluma yansıttığından kent belleğinde önemli bir değeri bulunmaktadır. Endüstriyel miras alanları kolektif bellek ve kentsel belleğin devamlılığına yardımcı olduğundan korunması oldukça önemlidir. İşlevini yitirerek ekonomik anlamda ömrünün sonuna gelen ve üretim sürecine devam edemeyen endüstriyel miras alanlarının korunması ve bu sayede kolektif bellekteki devamlılığını sağlanması gereklidir. Bu bağlamda eski endüstri alanlarının tekrar kullanılması ve yaşanabilir alanlara dönüştürülmesi kapsamında kullanılan stratejilerin doğru bir şekilde seçilmesi söz konusudur. Sürdürülebilir, fiziksel ve mekansal, ekonomik, sosyal, toplumsal ve kültürel boyutların yanı sıra analitik çözüm dahilinde bir değerlendirme yapılarak ilgili stratejilerin uygulanması, sürecin daha doğru bir şekilde planlanmasına yardımcı olacaktır. Süreç içerisinde doğru kararların alınması ve doğru planların yapılması ile birlikte kent merkezinde atıl kalan alanlar yeniden canlandırılacak ve yeniden değerlendirilme imkanı bulacaktır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Hazırlanan çalışmanın konusu Türkiye tarihi için çok önemli bir yere sahip olan Tersane İstanbul'un işlevini yitirdikten sonra atıl kalmasını, zaman içerisinde uğradığı değişimleri ve içinde yaşadığı kent için yarattığı etkileri irdelemektir. Bu bağlamda yeniden işlevlendirme sürecinin değerlendirilmesi de araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Araştırma dahilinde üzerinde durulan en önemli konu endüstriyel miras tesislerinin yeniden işlevlendirilmesi konusudur. Zamanla ortaya çıkan bu konu

endüstriyel yapıların teknoloji ile birlikte işlevini yitirmesi sonucunda yok olmaya terk edilmesi ile ortaya çıkmıştır. Dönemde kıyılara inşa edilen endüstriyel tesislerin yaşanan gelişmeler ışığında terk edilmesi, toplumun tepkisine yol açmıştır. Yenilenen çevrelerin merkezinde bulunan atıl kalmış yapıların yıkılması, çevreye ve topluma ciddi zararlar verdiğiinden farklı kavramların ortaya çıkması gerekmiştir. Bu bağlamda endüstriyel miras kavramının ortaya çıktığı ve endüstriyel miras halini alan yapıların korunması düşüncesi ile yeniden işlevlendirme meydana gelmektedir.

Yeniden işlevlendirme yapısal anlamda bir çeşit korumayı meydana getirirken, en önemli özelliği yapının yaşamasına imkan tanımaktır. Tarihi yapıların günümüz teknolojilerine ve tüketici ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yaşayabilmesi, o yapının doğru şekilde işlevlendirilmesi ve bu sayede özünü korumasına bağlıdır. Dolayısıyla yeniden işlevlendirmenin gereken müdahalelerle var olanı korumak anlamına geldiği de söylenebilir.

İstanbul için önemli bir mimari ve kültürel sembol olan Tersane İstanbul'un yapısal ve kültürel dönüşümünün incelendiği bu çalışmada değişim ve yeniden işlevlendirme sürecinde Haliç'in yeni kimliğine odaklanılmıştır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada ele alınan yapı, endüstriyel miras niteliğine sahip olduğundan ilk bölümde Endüstri Devrimi ve sonrasında endüstriyel yapılar ele alınmış ve bu bağlamda kentlerde meydana gelen mekansal değişimler incelenmiştir. İlgili bölümünün son kısmında ise endüstriyel yapılar ve bu yapıların mimari özellikleri değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde endüstriyel miras kavramı ele alınarak kentsel kimlik bağlamında endüstriyel mirasa bakılmış ve endüstriyel mirasının korunmasına dair kavramlar ve uygulamalar değerlendirilmiştir. Sonrasında kent ve kıyı arasındaki ilişkinin ele alındığı bölümde tarihsel süreçte kıyı kullanımının nasıl değişikliğe uğradığı değerlendirilmiştir. Son olarak yeniden işlevlendirmenin ne olduğuna bakılmış ve bu bağlamda gerçekleştirilecek çalışmalarının gerekçeleri ile örnekleri ele alınmıştır.

Araştırmaya konu olan Tersane İstanbul'un değerlendirildiği son bölümde ise Haliç bölgesinin tarihi ve endüstrileşmesi konusu detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu bölümde Haliç Tersanesi ve bu tersanelerin dönüşümü incelenmiş ayrıca Tersane İstanbul projesinin detaylarına yer verilmiştir.

Nitel verilerden faydalanarak gerçekleştirilen bu çalışmada gözlem ve literatür taraması metodlarından yararlanılmıştır. Literatür taraması sürecinde YÖK web sitesi, ULAKBİLİM Dergipark, Academia ve Google Scholar gibi veri tabanları incelenmiştir. Kavramlar hakkında kapsamlı bir şekilde gerçekleştirilen araştırma sonrasında Tersane İstanbul alanında gözlemler yapılmış ve ilgili gözlemler dahilinde elde edilen bilgiler çalışmaya adapte edilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Endüstri Devrimi ve Endüstri Devrimi Sonrası Endüstriyel Yapılar

İnsanoğlu geçmişten günümüze hayatın her evresinde devamlılığını sağlayabilmek için üretmek zorunda kalmıştır. Üretim, insanın emeğini ortaya koyarak somut ve soyut bir şekilde ürün oluşturma eylemi olarak tanımlanabilir. Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse insanın ve buna bağlı olarak toplumların var olabilmesi ve gelişebilmesi adına gereken yaşama araçlarının elde edilmesi üretimle mümkündür (Bayraklı, 200).

İnsanın zaman içerisinde geliştirdiği en basit alet, makineyle gerçekleştirilen üretimle beraber karmaşık bir mekanizmayı meydana getirmektedir. Bununla birlikte yaşanan endüstrileşme süreci, endüstrinin bütün alanlarındaki üretim tarzına makinelerin dahil edilmesi sürecini tanımlamaktadır (Yıldırım, 2018). Üretim tekniğinde yaşanan niteliksel değişimlere bağlı bir şekilde toplumsal hayatın bütün alanlarında üretim sürecinde ortaya çıkan verimliliğin artışı da endüstrileşme şeklinde tanımlanmaktadır (Soylu, 2017). Daha dar kapsamlı bir şekilde ifade etmek gerekirse üretimde makine ya da tezgah gibi maddi üretim araçlarının gün geçtikçe daha fazla yer bulması endüstrileşme şeklinde ifade edilebilir (TMMOB, 2003).

Sanayinin herhangi bir dalına bir kere yerleşen makine, sonraki dönemlerde diğer dallarda da zorunlu bir şekilde kabul edilmiştir (Atık, 2008). Zaman içerisinde makinenin üretimin tamamına bir bütün olarak hakim olduğu söylenebilir. Sanayinin herhangi bir alanında meydana gelen niteliksel değişim zaman içerisinde öteki alanlarda da değişimi zorunlu hale getirmiştir (Berktaş ve Dimli Oraklıbel, 2021). Günümüzde yaşanan ekonomik kalkınma ile birlikteyse endüstrileşme süreci hızlı bir gelişim göstermekte ve gelişmiş ülkelerin zenginliği endüstrileşme seviyesi ile paralel bir şekilde gerçekleşmektedir (Şaşmaz ve Yayla, 2018). Bu bağlamda insanlık tarihinde ekonomik yapıyı köklü bir şekilde değiştiren ve toplumsal hayatın her kısmını derinden etkileyen en önemli olgulardan biri endüstri devrimidir.

18. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa’da endüstri devriminin önkoşulları hazırlanmış ve bu tarihten sonra yavaş yavaş endüstrileşmeye geçilmiştir. 1760 yılından sonra insan, hayvan, rüzgâr ve su gücü kaynakları değişikliğe uğramış ve 1780 yılında buhar makinasından faydalanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde aynı zamanda ücretli işçilerin çalıştığı fabrikalar inşa edilmiştir (Yüksel, 2014).

16. yüzyıl ile 18. yüzyıllar arasında endüstri devriminin hazırlık evresinin yaşandığı bilinmektedir. Endüstri devriminin 1890’lara kadar devam eden birinci döneminde sanayi alanında çeşitli değişiklikler yaşanmıştır (Kurt, 2006). Bu süreçte hidrolik enerji kullanımına son verilerek buhar enerjisi en önemli enerji kaynağı halini almıştır. (Pereira ve Romero, 2017). Birinci dönem olarak adlandırılan bu dönemde matbaacılığa ek olarak dokuma sanayi ve metalürjiye dair büyük gelişmeler yaşandığı da söylenebilir. Metalürji alanında yaşanan gelişmeler demir yolu yapımı ile alakalı büyük gelişmelerin gerçekleşmesine de imkan tanımıştır (Koca, 2020). 1896 yılında yaşanan ekonomik gelişmelere bağlı bir şekilde fiyatların artış göstermesi, endüstri devriminin bir sonraki dönemine geçiş yaşanmasına yol açmıştır. Endüstri devriminin ikinci dönemi olarak adlandırılan bu dönemin de 1928 yılına kadar sürdüğü bilinmektedir.

Endüstri devriminin ikinci döneminde enerji kaynakları açısından farklılıklar yaşanmaya devam etmiştir. Maden kömürünün en önemli enerji kaynağı olarak görüldüğü bu dönemde elektrik ve petrol enerjisinden de sıklıkla faydalanmıştır (Kavakoğlu, 2014). Sonrasında ise farklı bir sanayi alanı olarak değerlendirilen kimya sanayi ile uçak yapımına fayda sağlayan mekanik sanayi büyük ölçüde gelişime uğramıştır (Yıldız Tonga ve Tonga, 2022). Dönemde zincirleme çalışma yöntemiyle üretim gerçekleştirmeye başlamış ve hatta bu üretim şekli ciddi boyutlara ulaşmıştır. Yine ilgili dönemde tarım alanında sanayileşme yaşanmaya başlanmış ve bu alanda uzmanlaşma ile beraber mekanik tarım araçları hızlı bir şekilde üretime dahil olmuştur. Şekil 2.1’de Sanayi Devrimi ile kavramsal olarak özdeşleşen tanımsal ögeler yer almaktadır.

Sanayi Devrimiyle Kavramsal Olarak Özdeşleşen Tanımsal Öğeler

1. Üretimde kullanılan insan ve hayvan gücünün yerini makinelerin aldığı devrim, "ÜRETİMDE DEĞİŞEN AKTÖRLER"

2. Kayda değer teknolojik değişmelerin yaşandığı ve tekstil sektöründe seri üretime geçişin sembolü haline gelen devrim, "TEKNOLOJİK GELİŞMELER VE TEKSTİL"

3. El tezgahlarının yerini makinelere bıraktığı devrim, "DAHA MODERN ÜRETİM TEKNİKLERİ,"

Şekil 2.1. Endüstri Devriminin Getirileri

Kaynak: Yüksel, 2014.

Endüstri devriminin yaşanmasından önce su ve yel değirmenleri bir noktaya kadar kullanılsa da, kısıtlı bir şekilde kullanılan insan gücü her zaman ana güç kaynağı halini almıştır. Buhar makinasının icat edilmesi ile birlikte ise bu görüşün ortadan kalktığı ve buhar makinalarının fabrikalar için temel güç kaynağı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ancak zaman içerisinde yaşanan gelişmelerle birlikte buharlı gemiler ve buharlı lokomotifler ortaya çıkmış bu durum da taşımacılık sisteminin büyük ölçüde değişikliğe uğramasına yol açmıştır. Yaşanan tüm gelişmeler dünya düzeninin oldukça farklı bir düzene doğru evrilmesine neden olmuştur (Cartwright, 2023).

Şekil 2.2. Sanayi Devrimi ile Birlikte Gelişen Buharlı Lokomotif

Kaynak: Dummies, 2019.

18. yüzyılda ilk olarak İngiltere’de yaşanan tüm bu gelişmeler kısa bir zaman içerisinde bütün dünyada egemen hale gelmiştir. 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren çevrecilik hareketlerinin ortaya çıkması ise sanayi tesislerinin yerine çevreyi minimumda kirleten tesislerin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Allen, 2009). Sanayi alanında ortaya çıkan bu yenileşme hareketi ile beraber pek çok fabrika ve üretim tesisi kapatılmış ve sonrasında ciddi bir işsizlik ortaya çıkmıştır. Bu işsizlik büyük kentsel bölgelerin endüstriyel anlamda gerilemesi ve demografik değişikliklere de yol açmıştır (Koca, 2020). Gelişmekte olan ülkelerde bulunan sanayi kompleksleri terk edilerek bu tesislerin çoğunun çürümeye bırakıldığı bu dönemde insanlar iş bulabileceği kentsel alanlara doğru göç etmeye başlamıştır.

Sosyo ekonomik gelişmelerin yaşandığı bu süreçte endüstrileşmenin en büyük etkileri çevre üstünde meydana gelmiştir. Sanayileşme ile birlikte çevre ve kentlerde ciddi değişimler yaşanması, endüstri devriminin kentleşme devrimi şeklinde adlandırılmasına da yol açmıştır. Başlangıç aşamasında rüzgâr ve su, sonrasında ise odun kömürü gibi çeşitli enerji kaynaklarına bağlı bir şekilde ortaya çıkan endüstri alanları, maden ocaklarından çıkarılan taş kömürünün de sürece dahil edilmesi ile birlikte ciddi gelişmelerin yaşanmasına yol açmıştır (Boyle, 2020).

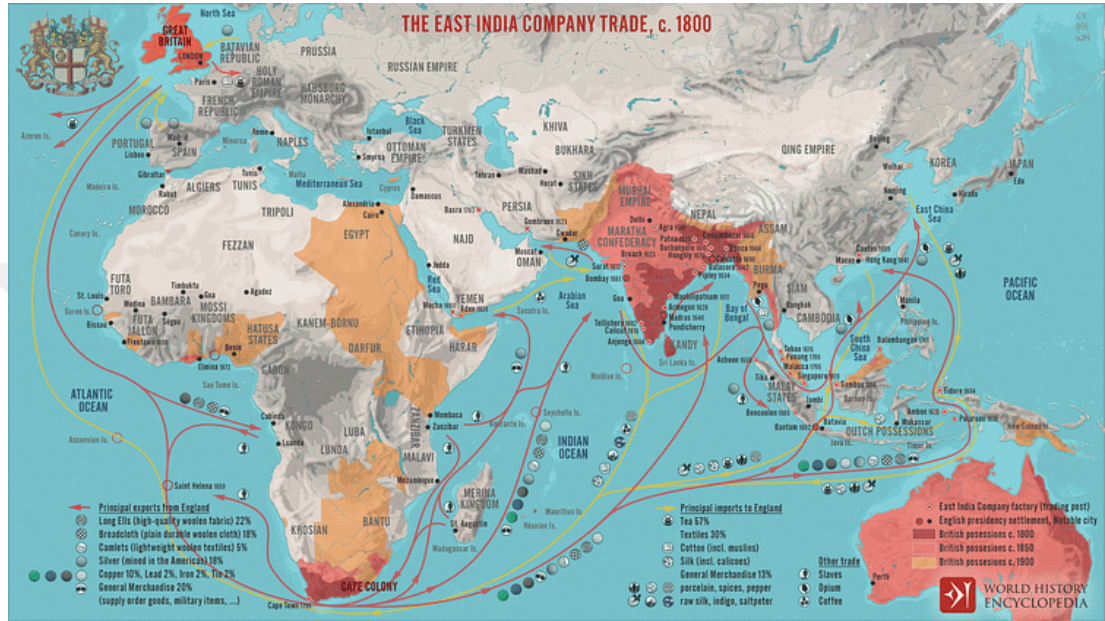
Bu dönemde endüstrinin her alanında kullanılan çeşitli enerji kaynakları, hammadde kaynakları, ulaşım araçları ve insan gücünün daha ucuz olduğu ve kolay temin edildiği alanlar cazip hale gelmiştir. Bu durum neticesinde ise tamamıyla kültürel ve siyasal işlevlerin egemen hale geldiği orta çağ kentlerinin yerine, endüstrileşme ile beraber çeşitli olanaklara erişilen çok işlevli kentler oluşmaya başlamıştır (Onur, 2021). Endüstri tesislerinin oluşturulması ile birlikte işçi kentleri meydana gelmeye başlamıştır. Kentlerin kapsamlı bir şekilde yapısal olarak değişikliğe uğraması beraberinde, kentte farklı hizmet alanları da meydana gelmeye başlamıştır. Hizmet ve işlev yoğunluğu büyük ölçüde artış gösteren kentlerde pek çok sorun da ortaya çıkmıştır (Sağır, 2010).

Toplumsal yapıda ortaya çıkan değişimlere bakıldığında ise öncelikli olarak nüfus artışının yaşandığı ve hayat şartlarının kötüleşmesi ile birlikte üst gelir seviyesine sahip olan sakinlerinin hayatına devam ettiği alanları terk ettiği görülmektedir (Geniş, 2011). Eski sahiplerinden arta kalan alanlara göçlerle gelen kalabalık ailelerin yerleşmesi de toplumsal yapıda meydana gelen bir diğer sorun olarak sıralanabilir. Dönemde yaşam koşullarının oldukça zorlaşması neticesinde doğal havalandırma ve doğal aydınlatmadan yoksun mekanlarda farklı hastalıklar meydana gelmeye başlamıştır. Aynı zamanda kırsal alanlardan kentsel bölgelere göç edenlerin farklı bir ortama adaptasyon sürecinde yaşadığı sosyal sorunlar meydana gelmeye başlamıştır. Kent kültürüne adapte olma sürecinde çatışma yaşanması farklı bir kültürel sentezin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Ergenç, 2019).

Bütün bu gelişmelere ek olarak Avrupa kıtasında ortaya çıkan yeni teknolojilerin kullanımı, 20. yüzyılın ilk yarısından sonra ortaya çıkan beklentiler ve refah düzeyinde yaşanan iyileşme ile birlikte ucuz hammadde ve iş gücünün yoğun olduğu üçüncü dünya ülkelerinde ağır sanayi tesisleri kurulmaya başlamıştır. Sanayinin yer değiştirilmesi ile beraber işlevi ortadan kalkan endüstri yapıları ortaya çıkmaya başlamıştır (OSU Library, 2024). Kent yapısı içerisinde merkezde kalan ve buna bağlı olarak mekanlar haline alan endüstri yapıları zaman içerisinde işlevsiz hale gelmiştir.

Britanya'da endüstri devriminin etkileri 1750 ve 1850 yılları arasında ortaya çıkmaya başlamış ve endüstri devriminin ilk hareketlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte hızlı bir şekilde Batılı ülkelere yayılımı gerçekleşmiştir (Mojahan, 2019). 18. yüzyılda

sanayileşme adına gereken tüm ön koşulların Britanya da halihazırda bulunduğu bilinmektedir. Dönemde insanların sanayi dışında kalan faaliyetlerden sanayi ile alakalı faaliyetlere aktarılması hızlı bir şekilde gerçekleşmiş ve Britanya iktisadi dönüşüm için gereken sermaye birikimine sahip olmuştur (Katicioğlu, 2023). Bu bağlamda ülkenin gelişmiş bir imalat sektörüne ve ticari ilişkilere sahip olması da endüstri devriminin bu bölgede yaşanması için gerekli ön koşulları oluşturmıştır.

Şekil 2.3. Sanayi Devriminin Yayılımı

Kaynak: World History

Az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan sıkıntıların görece daha hafif olması da sanayileşme sürecinin daha sıkıntısız bir şekilde yaşanmasına yol açmıştır. İngiltere’de ulaşımın rahat bir şekilde gerçekleştirilmesi ve buna bağlı olarak iletişimin de hem daha kolay hem de daha ucuz bir şekilde gerçekleştirilmesi ülkenin endüstri devrimi için gereken gelişmelere hızlı bir şekilde erişmesine yol açmıştır. Bölgede yaşayan küçük girişimcilerin ve kalifiye zanaatkarların sanayinin gelişmesi için oldukça yeterli olduğu düşünülmektedir (Bogart, 2012). Ülke kömür ve demir açısından da zengin yeraltı madenlerine sahip olduğundan yaşanan gelişmelerin bu bölgede ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Ortaya çıkan tüm bu avantajlar kapsamında İngiltere’de yaşanan gelişmeler 19. yüzyılın ilk yarısında Almanya, Belçika ve Fransa gibi çeşitli Avrupa ülkelerinde de görülmeye başlamıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde de hızlı bir şekilde etkileri hissedilen sanayileşme süreci ilk olarak dokuma, demir çelik ve kömür

sektörlerine yansımıştır. 20. yüzyılda gelindiğinde ise Hollanda ve İtalya gibi diğer Avrupa ülkeleri kendi endüstri devrimini yaşamaya başlamıştır (Elmas, 2019).

Görüldüğü gibi endüstri devriminde İngiltere'nin başı çekmesinin bazı sebepleri bulunmaktadır. İngiltere'de ticaret, keşifler ve savaşlarla elde edilen sermaye, patent sisteminin kurulmasıyla birlikte icatların teşvik edilmesi, tarımda ortaklaşa bir sistemin mevcut bulunmaması ve bireyselleşmenin gelişmesi, aynı zamanda da ulaşım açısından büyük avantajlara sahip olunması zaman içerisinde farklı endüstri kollarının ortaya çıkmasına ve gelişim göstermesine yardımcı olmuştur.

1760 ve 1830 yılları arasında yaşanan endüstri devrimi ile birlikte dünya genelinde köklü değişimler ortaya çıkmaya başlamıştır. Üretim çapında yaşanan büyüme ve gelişimle beraber ekonomik büyüme yaşanmaya başlanmış ve daha çok mekanik güç, hammadde, üretilmiş mal, ulaştırma ve ticaret süreçleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bütün bunlara ek olarak üretilen malları satın alacak tüketici sayısı artış göstermiş ve bu malları satacak çok daha geniş bir satıcı kitlesi oluşmaya başlamıştır (Chen, 2024). Bu bağlamda çok daha büyük firmaların ortaya çıktığını söylemek de mümkündür. Makineleşme ile beraber çeşitli fabrikalar ortaya çıkmaya başlamış, toplu üretimler sürdürülmüş ve bir üründense toplu üretimler yapılmaya başlamıştır. Süreçte oldukça büyük atölyelerin kurulması ve endüstri şehirlerinin oluşturulması ise yaşam kalitesinin artış göstermesine sebep olmuştur. Üretimin artması beraberinde her kesimin bütün ürünlere ulaşabilmesi de mümkün hale gelmeye başlamıştır. Bu bağlamda dokuma ve buhar makineleri geliştirilmiş, teknolojiye ortaya çıkan gelişmelerle birlikte ise hammadde işlenmeye başlamıştır (Başer, 2011).

Nüfus anlamında bir değerlendirme yapıldığında ise meydana gelen endüstri şehirlerinde çok fazla insanın çalıştırılmaya başladığı söylenebilir. Dönemde ucuz iş gücü fakir bölgelerden sağlanmaya çalışılmıştır. Bu sayede fakir bir işçi sınıfının oluşturulması farklı bir toplumsal sınıfın ortaya çıkmasına yol açmıştır (Horn, 2016). Tüm bunlara ek olarak tarım alanında gerçekleştirilen teknolojik gelişmeler tarım istihdamında azalmaya sebep olmuştur. Bu durum da kırsalda bulunan tarım işçilerinin zaman içerisinde büyük kentlere göç etmesine yol açmıştır. Zamanla artış gösteren çalışan nüfus fabrikaları etrafına birikmeye başlamış ve endüstri kentleri, nüfusun kümeleniği farklı yerleşimler haline gelmeye başlamıştır (Yıldız, 2014).

Tüm bu gelişmeler ışığında endüstri devriminin nüfus artış ve göçü getirdiği ve bu durumun da kentlerde plansız büyümeyi doğurduğu söylenebilir. Şehre gelenlerin büyük bir kısmının endüstri işçisi olmasıyla birlikte oldukça bakımsız ve sağlıksız mahalleler meydana gelmeye başlamış bu durumda salgın hastalıklarının ortaya çıkmasına temel hazırlamıştır. Endüstrileşme ile beraber meydana gelen kirlilik ise endüstri şehirleri için ciddi bir sorunu meydana getirmiştir. Şehirlerin havası büyük ölçüde kirlenmiş aynı zamanda akarsu ve göl kenarları endüstri tesislerinin atıklarına bırakılmıştır (ULİSA, 2020). Endüstri devrimi ile beraber uluslararası rekabette büyük ölçüde artış göstermiş ve piyasada tutunabilmek ciddi bir öneme sahip olmuştur. Denetimsiz, serbest ve özgür piyasa ile beraber serbest piyasa ekonomisi meydana gelmeye başlamış ve etkilerini de her alanda hissettirmiştir (Küçükcalay, 1997). Tüm bu gelişmeler ışığında geline nokta fabrikaların kent organizmasının temelini meydana getirdiği görülmektedir. Kentler bu dönemde tamamıyla fabrikalar etrafında inşa edilmeye başlamıştır. Bu bağlamda kentler endüstrisi doğrultusunda anılmaya başlamıştır. Bu durum çevre ve hava kirliliğine sebep olmuş aynı zamanda hammadde taşımacılığı için demir yollarının fabrikalarla kent merkezinde bulunması kötü yapılaşmayı ve çarpık kentleşmeyi doğurmuştur.

Endüstri devrimi ile beraber ulaşımın önem kazanması ise üretilen ürünlerin satılmak için yerlerine ulaştırılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla insanların yaşadığı yerden çalıştığı bölgelere ulaşmasını kolay hale getirebilmek için ulaşım araçlarının gelişimi de hız kazanmaya başlamıştır. Zamanla işçilerin fabrikalara taşınması için başlatılan toplu taşımacılık olgusu etkinleşmeye başlamıştır (Cartwright, 2023). Görüldüğü gibi endüstrileşme ile beraber pek çok kentin kaderi büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. Kentler endüstrileşme ile beraber kısa bir zaman içerisinde büyümüş ve genişlemiştir. Tarım ve işçi nüfusu için ise endüstrileşen kentler birer cazibe merkezi halini almıştır. Kısacası endüstri devrimi ile birlikte dünyanın kaderi büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır.

Şekil 2.4. Sanayi Devrimi ile Birlikte Değişikliğe Uğrayan Üretim Süreçleri

Kaynak: Kahyaoğlu, 2016.

2.2. Endüstri Devrimi ile Kentlerde Oluşan Mekânsal Değişimler

Endüstri devrimi ile birlikte orta çağdan modern dünyaya geçiş yaşandığı söylenebilir. Yaşanan devrimle birlikte kentsel alanlardaki mekansal ve toplumsal izdüşümü 20. yüzyılda yoğunluklu bir şekilde gözlenmiştir (Fidan, 2023). Teknolojide yaşanan yeniliklere bağlı bir şekilde endüstriyel anlamda değişiklik gösteren üretim miktarları ve üretim teknikleri ile birlikte, pazarlama ağları gelişim göstermeye başlamış aynı zamanda emek iş gücü sayısı da artmıştır. Endüstride meydana gelen tüm yenilikler aynı zamanda kentsel nüfus büyüklükleri ile mekan büyüklüklerinin ölçeksel anlamda büyümesine yol açmıştır (Yücel, 2020).

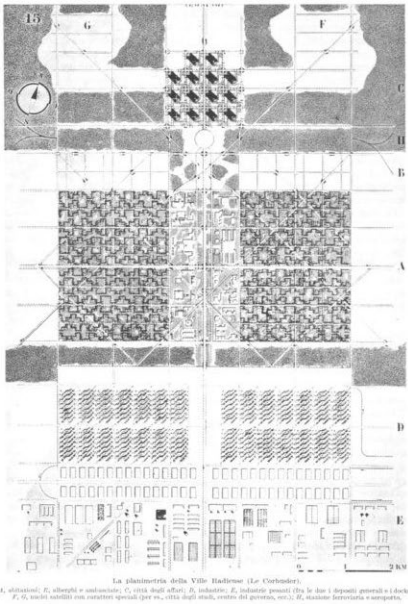
Kentleşme sürecini derinden etkileyen kapitalist süreç bir taraftan üretim aktivitesinin ve emek gücünün tek bir yerde yoğunlaşmasına yol açtığından, kent sayısının artmasına da yol açmıştır. Diğer taraftan ise hızlı bir şekilde artış gösteren ticaret hacmi, deniz aşırı alanlarda yaşanan kentleşmenin canlanmasına yol açmıştır. 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise tekelleri kapitalizmin, endüstriyel kapitalizmin yerini aldığı görülmektedir (Clark, 1996). Bu durum ekonomik faaliyetlerin büyüyen ölçeğinin imparatorluk kontrolünde gerçekleşmesine yol açmış ve az sayıda üretici ile

meydana getirilen uluslararası piyasa belirginleşmiştir. Tekelci kapitalizm, endüstri devletlerinin hızlı bir şekilde artış gösteren nüfusunun meydana getirdiği ürün talebine bir çeşit yanıt olarak ortaya çıkmıştır (Yorga, 2020). Bu durum aynı zamanda üreticileri işlenmemiş ve ağır ürün imalatından geniş kapsamlı tüketici ürünlerini çeşitlendirmeye yöneltmiştir.

20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan kentleşme hareketleri Avrupa’da olduğu gibi Amerika ve Avustralya’da daha hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Yaşanan dönüşüm sürecinde en önemli faktör küçük ölçekli grupların elinde bulunan kapitalist üretim araçlarının önce ulusal sonra da global ölçekte endüstriyel üretime entegre edilebilmesidir. Dönemde ortaya çıkan fordizm, araba satışlarını artırabilmek adına işçilerin araba almasını kolaylaştırmak ve işçilerin araba kullanmaya zaman bulmasını sağlayabilmek için çalışma saatlerinin düşürülmesine dayandırılmaktadır. Böylece tüketimin artırılmasıyla beraber gelinen noktada mal üretimi kitlesel bir hale ulaşmıştır (Harvey 1990). Modernizmin tepe noktası ise 20. yüzyılda yaşanan fordizm ve refah devleti düşüncesinin hakim olduğu dönem olarak kabul edilmektedir. İlgili dönemde ekonominin ve devletin ana etkinliği, tamamıyla üretimi ve ürün çıktılarını artırma üzerine kurulmuştur. Aynı zamanda toplumda bulunan tüm bireylerin kitlesel tüketimi benimsemesi amacıyla sürdürülmüştür. (Thorns, 2002).

Orta çağ sonrasında ortaya çıkan modern dönem ise fazlaca üretken ve hizmet sunan kentlerin varlığındansa toplumun tamamının hızlı bir kentleşme ile karşı karşıya kaldığı bir dönemi ortaya koymaktadır. Modern dönemde nüfusun büyük bir kısmı kentlerde yaşamaya başlamıştır (Ökmen ve Görmez, 2010). Modern dönemde kentler ekonomilerine göre sınıflandırmakla birlikte, çeşitli hizmetleri sunmak için kendi nüfusları dahilinde üretim yapacak şekilde gelişim göstermiştir. 19. yüzyıl boyunca gerçekleşen bütün değişimlerle birlikte 20. yüzyıl sanayi kentlerinin tamamlandığı dönemi ortaya koymaktadır. Sanayi kentlerinin daha önceleri hiç görülmemiş büyüklüklerde olması ve denetimsiz olarak genişlemesi, elverişsiz yaşam şartlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Yücel, 2020).

20. yüzyılda Londra, yüz yüze kaldığı hızlı göç hareketleri ile birlikte nüfusunu 900.000’den 4.500.000’a kadar çıkarmıştır. Bölgede sanayileşmenin artış göstermesi ile beraber kırsal özellikleri ve doğal güzellikleri muhafaza eden kent niteliği de ortadan kalkmıştır. Süreçte sanayi kentlerinin yaşanabilecek bir kent olmayacağına

Kaynak: İkiz, 2024: Arkitekturel, 2024.

16

meydana gelen ve üretim alanlarına yakın farklı konut bölgelerinin ortaya çıkmasını da gerektirmiştir. Ortaya çıkan ucuz konut alanlarının çevresel koşullarında yaşanan olumsuzluklar ise ciddi sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Thorns, 2002).

1950’li yıllarda kentsel örüntünün çok büyük bir kısmı Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Rusya ve İngiltere’nin ekonomik ve politik emperyalizmi ile ilişkili bir şekilde açıklanmıştır (Gartzke ve Rohner, 2011). Orta Amerika, Güney Amerika ve Kanada’daki yüksek kentsel gelişme, İngiliz ticaretinin Amerika Birleşik Devletleri’ndeki şirketlerle bağlantılarının bir mirası şeklinde değerlendirilirken Rusya’da kentsel gelişme sınırlı bir şekilde yaşanmıştır (Clark, 1998). Bahse konu dönemde nüfusun yalnızca dörtte birinin kentsel bölgelerde yaşamasına rağmen kentsel dünyanın ana niteliği, kentleşme döngüsünün tamamlanmasına odaklanmıştır. Kentlerin hızlı bir şekilde büyüdüğü bu süreçte nüfusun kentleşmesi maddi yapılarda ciddi etkileri ortaya çıkarmaya başlamıştır. Bu etkinin çarpıcı bir sonucu ise kentleşmiş toplumun baskın bir şekilde tercih ettiği metropoliten kentlerin ortaya çıkmasıdır (Yıldırım, 2004).

Her biri kendi etkinliklerinde optimum seviyede uzmanlaşan birden fazla alanın bulunduğu yerler metropoliten alanlar olarak ifade edilmektedir (Varol vd., 2017). 80’ler ve 90’larda yaşanan yerel ve global değişimler dahilinde, ekonomik anlamda meydana gelen yeniden yapılanmanın mekansal ve sosyal yapı üstünde meydana getirdiği değişiklikler hız kazanmıştır. İlgili süreçte ekonomik birikimin nitelikleri ve sosyal düzenin nasıl bir yapıya sahip olduğuna yönelik pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir (Gül ve Batman, 2013). Sonrasında üretimdense tüketimin rolü kilit bir etkiye sahip olmuş ve daha fazla önem kazanmıştır.

Globalleşen pazarda iyi bir yere sahip olma ve küresel bir kent haline gelebilme yarışı neticesinde endüstri devrimi sonrası kentlerin ilk olarak merkezinde sonrasında ise terk edilmiş alanlarında yepyeni mekanlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu alanlar genellikle tarihi ve kültürel mirasının daha yoğun bir şekilde bir arada bulunduğu alanlar olmakla birlikte, gerçekleştirilen projeler yeniden geliştirme ve kentsel canlandırma kapsamında gerçekleştirilmiştir (Yücel, 2020). Ortaya çıkan bu kentsel peyzaj dahilinde kamusal mekanlara ise ayrı bir önem verilmektedir. Kamusal mekanların öneminin bu denli artmasının en önemli sebebi ise bu tarz mekanlarla

birlikte yatırımcıların ekonomik faydasının büyük ölçüde artış göstermesidir. Yatırımcı, niteliksel anlamda özel kamusal mekanların içinde yer aldığı alanların emlak değerini büyük ölçüde artırdığını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu alanlar uzun vadede yatırım potansiyeli de artırmaktadır (Akkar Ercan, 2016).

1980 yılından sonra kent merkezlerinin canlandırılması ve ülke genelinde gerçekleştirilen ticaretin kent merkezine çekilebilmesi için üç ayrı kamusal mekan ortaya çıkmıştır. Bunlar kent içinde yer alan alışveriş merkezleri, özelleştirilen meydanlar ve yer üstü ile yer altı yaya ağları şeklinde ifade edilebilir. Endüstri devriminden sonra ortaya çıkan kentlerin en önemli bir diğer özelliği ise mega ticaret alanları haline gelmesidir (Punter, 1990). Eğlence, otel, konut ve ofis alanlarının yanı sıra ticaret alanlarının da iç içe bulunduğu bu alanlarda iyi tasarlanan kamusal mekanların ortaya çıktığı söylenebilir. Mega ticari alanlara ek olarak endüstri devriminden sonra kurulan kentlerde, kültürel ve turizm odaklar belli bir temaya odaklanılarak yeniden tasarlanmaktadır (Akkar Ercan, 2016).

Endüstri devriminden sonra meydana gelen kentleşme süreci mekan ve kentleri yeniden boyutlandırmış ve bu bağlamda toplumu anlamaya yönelik kentsel araştırmaların ortaya çıkmasına da yol açmıştır. Konuyla ilgili Comte (1876), Weber (1921), Toennies (1956) ve Durkheim (1960) tarafından gerçekleştirilen araştırmalar yaşanan değişim ve dönüşümleri ortaya koyan yaklaşımları analiz etmiştir. Dönemde kentlerin sürekli olarak göç dalgalarına maruz kalması ve hakim güçlerin yarattığı bu istila hali, kentlerde kırsalın hakimiyet kurduğuna dair bir görüşü de ortaya koymuştur.

2.3. Endüstriyel Yapılar ve Mimari Özellikleri

Endüstri devriminin yaşanması ile birlikte ekonominin en önemli belirleyicisi mekanik üretim halini almıştır. Enformasyon çağının yaşanması ile birlikte ise mekanik üretimin yerine çeşitli teknolojileri bırakması ile beraber kentlerin şekillenmesinde ciddi değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır (Kaypak, 2011). Endüstrinin genel olarak orta sınıf kent merkezlerinden uzaklaşıp banliyöye kayması, hizmet ve iş anlayışının değişikliğe uğramasına yol açmıştır (Hamnet, 2003). Bu bağlamda sosyal yaşam ya da alışverişe dair farklı faaliyetlerin merkezin dışına taşınması ile birlikte kent merkezleri çekiciliğini büyük ölçüde yitirmeye başlamıştır. Aynı zamanda başlangıç aşamasında kent merkezinin dışında bulunan endüstri yapılarının da kentlerin genişlemesi ile birlikte zamanla kent içerisinde yer alması,

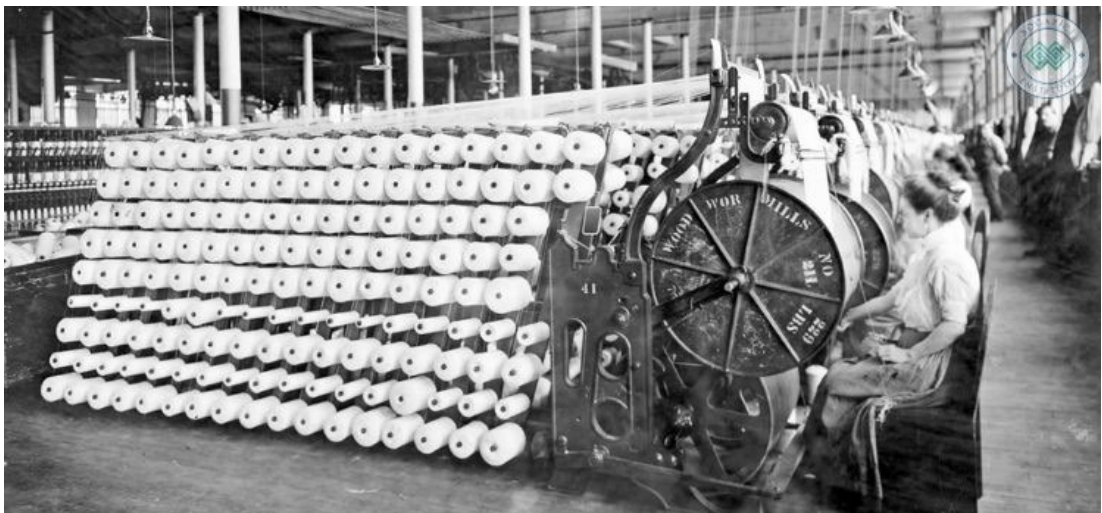
ilgili alanın rant değeri sebebiyle endüstriyel yapının taşınmasına yol açmıştır. Zamanla terk edilen tüm bu alanlar işsizlik, yoksulluk ya da suç oranını artışı gibi ekonomik ve sosyal sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Tüm bu bilgilerden hareketle terk edilen yapıların korunmasına dair girişimlerin ortaya çıkması bir zorunluluk halini almıştır. Bu süreçte işlevsiz bir hal alan ve büyük ölçüde tahrip edilen endüstriyel yapıların korunması gerektiğine dair pek çok görüş ortaya çıkmıştır (Önder Yılmaz, 2022).

Demir yollarının korunması ya da su kanallarının muhafaza edilmesine dair gerçekleştirilen bütün çalışmalar 1960 yılının sonunda daha geniş bir kapsama ulaşmıştır. İlgili yıllarda demir döküm ve taş ocakları ile alakalı tesislerin yanı sıra değirmenleri de kapsayacak bir şekilde çalışılmaya başlanmıştır (Kösebay Erkan ve Ahunbay, 2008). Endüstriyel arkeoloji derneğinin kurulması ile birlikte ise daha da hızlanan çalışmalar, Endüstri Anıtlarını Koruma Kongresi ile sürdürülmüştür (Güngör ve Gökçen, 2022). Sonrasında ise Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi'nin ortaya çıkışıyla birlikte ise endüstri mirasının niteliği daha da netleşmiştir (Demirbulak ve Saatçi, 2020). Endüstri mirası ile alakalı değerler ve korunma sebepleri ise ilk olarak Nizhny Tagil Tüzüğü'nde ele alınmıştır. İlgili tüzükte ciddi tarihsel sonuçlara sahip olan tüm etkinliklerin bir kanıtı bulunması ve ilgili kanıtın evrensel bir değere sahip olması önemli bir kimlik duygusuyla tanımlanmaktadır (Gülsün, 2023).

Endüstriyel yapılarda ortaya çıkan mimari değişim ve gelişim, üretim sürecinde meydana gelen değişimlerden kaynaklanmaktadır. Yapım sistemlerinde yaşanan ilerlemelerle birlikte mimari gelişimin hız kazandığı söylenebilir. Bu bilgiden hareket ederek dönemdeki endüstriyel yapılara bakıldığında belli karakteristik özelliklere sahip oldukları söylenebilir. Dönemde sıklıkla kullanılan mimari çözümlere adapte bir şekilde doğal taş ya da tuğladan yapılan endüstriyel yapılar genellikle çok katlı ve ahşap döşemeli olarak inşa edilmiştir (Büyükarslan ve Günay, 2013). Zamanla endüstri devrimi ile birlikte hidrolik enerjiden buhar gücünün kullanılmaya başlaması, el üretimi ile alakalı sistemlerde ciddi değişikliklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Saçlı, 2009).

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren demirin mimari alanlarda kullanım alanı da gelişmeye başlamıştır. Demirin mimari alanlarda kullanım alanının genişlemesi ise geniş açıklığa ihtiyaç duyan endüstri yapıları için ciddi bir gelişme niteliğindedir (Kurugöl ve Küçük, 2015). 20. yüzyılda üretimde makineleşmeye geçilmesi ile birlikte geniş mekanlara daha fazla ihtiyaç duyulur hale gelmiştir. Önceleri insan eliyle yapılan üretim faaliyetlerinin çoğunu makinelerin yapmaya başlaması, endüstri yapılarının daha fazla genişlemesine yol açmıştır (Taner, 2011). İnsan gücünün minimize edilmesi ve daha çok makine gücünden faydalanan bir sürece geçilmesi ise zincirleme çalışma olarak adlandırılan “Taylorizasyon” yöntemini zorunlu hale getirmiş ve bu yöntem mimari değişimin de zorunlu hale gelmesine yol açmıştır (Vahrenkamp, 2018).

Endüstri yapılarında meydana gelen dönüşüm sadece mekânsal ölçeğin büyümesine duyulan bir ihtiyaç sonucunda gerçekleşmemiştir. Meydana gelişen değişim eş zamanlı olarak endüstri yapılarının üretim şekline de etki etmiştir. Günümüze bakıldığında endüstri çağının Taylor ilkelerine dayanan üretim biçimi ile ortaya çıktığı görülmektedir (Taner, 2011). Bahse konu üretim ilkeleri, çalışan insan sayısının oldukça azalmasına ve endüstri yapısının ciddi oranda değişikliğe uğramasına yol açmaktadır. Örneğin Milano’da bulunan ve yalnızca ilaç üreten fabrikada, hammadde ulaşımın küçük tekerlekli araçlarla gerçekleştirilmekte ve baskı ise otomatik makinalarla yapılmaktadır (Tekeli, 2001). Bu durumda işçi sayısının aynı miktarda üretim yapan fabrikaya oranla büyük ölçüde azaldığını göstermektedir.

Şekil 2.6. Sanayi Devrimine Bağlı Makineleşme

Kaynak: Hasgül, 2023.

Endüstri devrimi ile birlikte hızlı bir şekilde değişen ve gelişime uğrayan endüstriyel yapıların şehir merkezlerinden uzaklaşarak, şehrin dışındaki bölgelere taşınması ise kentsel ve sosyal anlamda pek çok olayın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Şehir merkezinin yeniden kentsel yaşam alanı olarak daha ilgi çekici hale gelmesini sağlayan bu yapılaşma ile birlikte kent hayatı kavramı yeniden ele alınmaya başlanmıştır (Taner, 2011). Sanayi ülkesi olarak değerlendirilen ülkelerde daha önce gerçekleşen bu yenilikler 19. yüzyılda yaşanırken, gelişme aşamasında olan ülkelere 20. yüzyılı bulmuştur.

Bu bağlamda Türkiye özelinde endüstri yapılarının gelişimine bakıldığında öncelikle Cumhuriyet öncesi döneme odaklanılması gereklidir. Cumhuriyet öncesi dönemde Osmanlı İmparatorluğunda sanayinin diğer ülkelere nazaran geri kaldığı ve büyük ölçüde Batıya bağımlı olduğunu söylemek mümkündür (Köksal, 2005). Bu durumun en önemli sebebi ise Avrupa’da tanınan kapitülasyonlar neticesinde ülke sanayisinin yabancı sanayiye nazaran gelişim gösterememesidir.

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra devletin zorunlu tuttuğu ihtiyaçları giderebilmek için tekstil ve gıda fabrikaları ile tersaneler ortaya çıkmaya başlamıştır (Kurt vd., 2016). Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti’nde ilk kez gıda (Pala, 2023) ve dokuma sektörlerinde (Semiz ve Toplu, 2019) sanayi yapıları ortaya çıkmaya başlamıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise Türkiye’de ilk endüstri tesislerinin geliştiği bilinmektedir (Nart, 2015). Gerçek anlamda endüstri yapıları olarak değerlendirilen bu yapılar özel sektör tarafından inşa edilmiştir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Endüstriyel Miras Kavramı

Literatüre bakıldığında sanayi araçlarının yok oluşuyla alakalı meydana gelen gelişmelerin ilk kez 1955 yılında ele alındığı görülmektedir. Teknolojide meydana gelen gelişmelerle birlikte sanayi araçlarının terk edilmesi endüstri arkeolojisi kavramının gündeme gelmesine yol açmıştır. Kavramsal anlamda geniş bir kullanım yeri bulunmasa da bu kavram endüstriyel devrimin kalıntılarının ortaya çıkması şeklinde ifade edilmektedir (Tanyeli, 2000). Endüstriyel üretim içerisinde bulunan bütün araçlar, belgeler, bilgiler ve yapıları inceleyen endüstriyel arkeoloji, disiplinler arası bir yapıyı oluşturmaktadır (Nazik, 2021). Zaman içerisinde endüstriyel arkeoloji endüstriyel miras halini almış ve bu haliyle ilk kez 1960 İngiltere’inde kendine yer bulmuştur. Bu dönemde kültürel mirasın korunmasına dair sergilenen çabalar neticesinde kültürel miras niteliğine sahip olan endüstriyel yapıların ortadan kalkması tehdidi meydana gelmiştir (Saner, 2012).

Endüstriyel miras temel olarak enerji kaynakları, üretim endüstrileri, kanal, taşocağı, madencilik, tuğla atölyeleri, çeşitli konutlar, altyapı hizmetleri ve sosyal tesisleri de kapsayan mimari ve bilimsel bir değeri bulunan alanlar, manzaralar ya da binalar şeklinde ifade edilebilir. Bu yapıların tamamı dönemin sosyolojik, teknolojik ve tarihi değerini yansıtmayı amaçlamaktadır (Mutlu Kaya, 2018). Endüstriyel miras kavramı ele alındığında, endüstriyel faaliyetlerin meydana getirdiği yapı, ekipman ve donanımın bütünü olduğu görülmektedir. Dolayısıyla üretim ve kültürel tarihinin parçası halini alan tüm faktörler endüstriyel miras niteliğindedir (Köksal, 2012).

Endüstriyel Miras Değeri

Endüstriyel miras değeri ile alakalı farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Örneğin Feilden (2003) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada endüstriyel miras yapılarının sınıflandırılması yapılırken farklı kategoriler bulunduğu ifade edilmiştir.

Bu kategorilerden ilki duygusal değerleri kapsamaktadır. Burada duygusal değerler saygı duyma, manevi değer ve kimliği içermektedir.

İkinci kategori kültürel değerler olarak ifade edilmektedir. Bu değerler ise belge niteliği, anıtsal yaklaşım, mimari değer ve estetik gibi kavramları kapsamaktadır.

Son kategori ise kullanım değerini ifade etmektedir. Bu kullanım değeri yapının işlevsel ve kullanışlı olup olmadığına dair faktörleri kapsamaktadır.

Riegl (2015) tarafından gerçekleştirilen farklı bir çalışmada ise endüstriyel miras sınıflandırılmasında eskilik değerine, hatıra değerine, göreceli sanat değerine, tarihi değere ve kullanım değerine odaklanılmaktadır (Reigl, 2015'den akt., Güngör ve Gökçen, 2022). Burada öne çıkan sanat değeri fabrika estetiği ve endüstriyel mirasın çeşitli kullanımının yaygınlaşmasına yardımcı olan modernist bir bakış açısını da ortaya koymaktadır (Soğancı, 2011).

3.1.1. Kentsel Kimlik Bağlamında Endüstriyel Miras

Türk Dil Kurumu tarafından yapılan bir tanıma göre kimlik, bir nesneyi belirleyen özelliklerin tamamı şeklinde ifade edilmektedir (TDK, 2024). Daha geniş kapsamlı bir şekilde değerlendirildiğinde kimlik kavramı, bir canlı veya nesne için ayırt eden ya da farklılık meydana getiren özellikler şeklinde ifade edilebilir (Baalawi, 2016). Kent kimliği kavramına bakıldığında ise temel olarak kent imgesini etkileyen ve karakteristik özellikler açısından her kentte farklılaşan ve kentte yaşayanların yaşam şeklini oluşturan bir bütünlük olduğu görülmektedir (Koyuncu, 2013). Kentte yaşayanlar tarafından yapılan farklı faaliyetler zaman içerisinde o kente dair çeşitli karakteristik özelliklerin meydana gelmesine ve bu özelliklerin içinde yaşanan coğrafya üzerinde etki yaratmasına sebep olmaktadır. Coğrafi peyzajı şekillendiren bu özelliklerin tamamı sonraki nesillerde de aktarılan bir hale gelmektedir (Göney, 2017). Kentlerin sahip olduğu mekansal ve kültürel özelliklerle birlikte özgün bir kent kimliği oluşmaktadır. Bir kenti tanımlama sürecinde, o kenti diğer kentlerden ayıran özgün nitelikler kentin kimliğini meydana getirmektedir. Kentlere has nitelikler öncelikle doğal unsurlar olabileceği gibi, beşeri faaliyetlerin doğal faaliyetlerle birleşmesi ile

meydana gelen unsurlar da olmaktadır. Aly (2011) gerçekleştirdiği bir çalışmada kent kimliğinin fiziksel ortam, anlam ve beşeri aktiviteler olmak üzere üç ayrı faktörlerden beslendiğini ifade etmektedir.

Genel olarak kimlik kavramı, canlılar ya da nesneler için ayırt edici farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanmakta, ayrıca benzerler arasında kıyaslamayı getiren ve benzerine göre sahip olunan ayırt edici özellikleri ortaya koymaktadır. Kent kimliği ise, öncelikle görsel boyutuyla ön plana çıkan mimari, doğal, coğrafi, kültürel ürünler ve sosyal yaşam normlarını da kapsayan çok geniş bir tanımlı kapsamaktadır (Sezik, 2016: 45).

Zaman içerisinde beşeri ve doğal faktörlerin bir araya gelerek oluşturduğu kültürel değerler, insan belleğinde farklı bir kent imajının meydana gelmesine yol açmaktadır. Bu sayede kentler insan zihninde çok daha anlamlı bir hale gelmeye başlamaktadır. Anlam kazanan kent kimliği öğeleri ise kentte yaşayan tüm bireylerin ilgili öğelere sahip çıkmasına ve kente dair aidiyetinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Tüm bu bilgiler değerlendirildiğinde kentsel mekanda büyük bir etki yaratan kimliğin kalıcı aynılıklardan ibaret olduğu söylenebilir (Relph, 1976). Bir mekanın diğer mekanlardan ayrı bir yer olarak görülebilmesi ve kolay bir şekilde ayırt edilmesini sağlayan niteliklerin tamamı kent kimliği olarak ifade edilebilir (Lynch, 1960).

Kentin sahip olduğu çevrenin kimliği kent peyzajının çok büyük bir kısmını meydana getirirken toplumsal ve kültürel yaşama dair de pek çok ipucunu barındırmaktadır. Yapılı çevrenin kimliğini meydana getiren değerlerin fazla olması, kentte kültürel ve sosyal yaşamın zenginliğini ortaya koymaktadır (Neill, 1997). Tüm bunlara ek olarak yapılı çevrenin kimliği ile içinde yaşayan toplumun kültürel ve sosyal kimliği karşılıklı bir şekilde etkileşime girmektedir. Buradan yola çıkıldığında, kentte bütün yaşamı koordine eden fiziksel çevrenin kimliğini meydana getiren değerlerin oldukça önemli olduğu söylenebilir. Kent kimliği bir kentin günümüze gelinceye dek tanıklık ettiği süreçlerin birikmesi ve zaman içerisinde meydana gelen unsurların etkileşiminin yansımasıyla meydana gelmektedir. Dolayısıyla kentin sahip olduğu kimlik sosyal, fiziksel, kültürel ve ekonomik anlamda pek çok boyuta sahip olarak algılanabilir.

Bir kentin kendine özgü bir kimlik kazanması için, bu kent sakinlerinin onu tanınması, yaşam alanı olarak onu sahiplenmesi, oluşumuna aktif olarak katılması kritik önemdedir. Aksi halde kent kimliğinden söz etmek mümkün olmayacaktır. Ayrıca kimlik sabitlik ya da süreklilik yerine, sınırları sabit olmayan, inşa edilen, kurgulanan, değişebilen ve süreçsel olarak ele alınmaktadır (Sezik, 2016: 46).

Kuban (1977), kültürün zaman içinde biriktiğini ve bunun bir bileşeninin de üretilen eşyalar ve yapılar olduğunu vurgulayarak bir anıtı ya da kent dokusunu, bir kültür ortamının öğeleri olarak değerlendirdiğini belirtmektedir. Bu anlamda fiziksel çevrede aranılan süreklilik, kültürlerin tarihin değerlerine inen zaman boyutlarının somut ifadesi olarak kabul edilmektedir. Bayart (1999), kültürü, "evvelki dönemlerden kalan ve yeni nesillere aktarılan şeylerin, mirasın gerçekliği" olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda kültür deneyiminin, toplumsal değerleri nesilden nesile aktararak, toplumsal kimliğin sürekliliğini sağladığı öne sürülebilir.

Massey (1994) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada mekan kimliğinin sadece mekana dair özelliklere atfedilmeyeceği üzerinde durulmaktadır. Kullanıcı ve mekan arasında kurulan iletişimle meydana gelen kimlik kavramına vurgu yapılan bu çalışmada iki olgu arasında özel bir ilişki bulunduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla araştırmacıya göre kimlik, birey ve çevre iletişimi sonucunda oluşmaktadır. Ocakçı (1994) yapmış olduğu araştırmasında kimliği meydana getiren elemanların üç ayrı gruba ayrılabilirliğini ifade etmektedir. Doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanlarının yanı sıra insan eliyle yapılan yani yapay çevreden kaynaklanan kimlik elemanları ile sosyal ve toplumsal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları bu üç grubu oluşturmaktadır. Bahse konu tüm elemanlar sürekli olarak etkileşim kurmaktadır. Benzer şekilde Relph (1976) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada da mekansal kimliği meydana getiren başlıca özelliklere değinilmiştir. Bu özellikler mekanı meydana getiren fiziksel yapıya ek olarak bu yapının barındırdığı aktiviteler ve bu yapıyı kullananların algısı şeklinde tanımlanmıştır. Araştırmacı bu üç mekan özelliğinin, kimliğin meydana gelmesi sürecinde tamamlayıcı öğeler olarak ele alınması gerektiğinin üzerinde de durmaktadır. Bu perspektiften bir değerlendirme yapıldığında endüstriyel miras alanlarının yalnızca üretim amacı barındırmadığı aynı zamanda eğitim, konut ya da dini yapı gibi farklı işlevlere sahip olduğu da görülmektedir. Tekeli (1991) konuyla ilgili gerçekleştirdiği bir çalışmada bireyin içinde bulunduğu mekana değer yüklediğini ifade etmiştir. Araştırmacı yüklenen bu

değerin mekansal kimliği meydana getirdiği üzerinde durmaktadır. Yani araştırmacıya göre kentsel kimlik toplum tarafından üretilen bir olguyu ifade etmektedir. Buradan yola çıkıldığında kentte yaşayan bireylerin bir mekana değer atfetmesi ile birlikte o kent mekanının bir anlama sahip olacağı söylenebilir.

Sanayi geçmişi ile alakalı hatıralar fiziksel mekandaki estetik yansımalar sayesinde tarihi bir bağ kurulmasını sağlamaktadır. Oluşan hatıralara farklı yapıların etkileyici doğası anlam vermektedir. Bu bağlamda geçmiş dönemin anlamlı imajını meydana getiren sanayi alanları da sembolik lokasyonlar olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla bu alanlar bulunduğu çevrenin tarihini kendine özgü üslubuyla tanımlamaktadır. Sanayi mirası içinde yer aldığı çevrede belli bir kimliği de meydana getirmektedir (Proseck, 2006). Sanayi mirası yapıları ve sanayi miras alanları kalkınma, gelişme, üretim ve örgütlenme gibi farklı toplumsal anlamlar barındırmaktadır. Aynı zamanda bu alanlar ve yapılar ulaşım, mühendislik ve teknoloji gibi pek çok değerle de özdeşleşmekte ve bu kapsamda yaşadığı dönemin sembolü olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak sanayi alanları ve sanayi yapıları bütün bir tarihin yansıması olarak görülse de sahip olduğu estetik özellikler ve tarzıyla da belli bir dönemi vurgulamaktadır (Delice, 2021).

Kent belleği içinde de değerlendirilen kimlik, kentin geçmişten günümüze sahip olduğu değerlerle meydana gelmektedir. Tarihi sürece bakıldığında farklı kültürlerin ekonomik, fiziksel, kültürel ve sosyal yapısının beraberliğinden meydana gelen tüm bu değerlerin, kültürel anlamda çeşitli katmanları oluşturarak kentin somut belleğini ortaya koyduğu söylenebilir. Dolayısıyla kentsel kimlik ile bellek gibi kavramlar geçmiş dönemin izlerini günümüz döneminde de canlı tutabilmek ve içinde bulunulan mekanı bütün yönleriyle anlatabilmek için oldukça değerlidir (Elhan, 2009). Kentin sahip olduğu özellikler, içinde bulunduğu döneme ait ihtiyaçlar karşılamadığı zaman ise, kültürel ve tarihsel sürekliliğin büyük ölçüde zedelendiği görülmektedir. Bu durum kentteki özgün kimliğin ortadan kalkmasına dahi yol açmaktadır. Bu sebeple endüstri miras alanı ya da yapılarının tüm boyutlarıyla deşifre edilmesi ve kimliği meydana getiren değerlerin keşfedilmesi büyük bir öneme sahiptir. Ortaya koyulan değerlerin içinde bulunulan koşullara ve gerekliliklere uygun bir hale getirilmesi ve bu sayede de kent kimliğinin süreklilik kazanması gereklidir (Delice, 2021).

3.1.2. Endüstriyel Mirası Korumak

18. ve 19. yüzyılda Avrupa’da meydana gelen teknolojik gelişmeler ekseninde şekillenen ve temelleri büyük ölçüde bu coğrafyada atılan Endüstri Devrimi zaman içerisinde çok farklı coğrafyalara ilerlemiştir. Endüstri Devrimi zaman içerisinde bütün coğrafyaları el ele geçirirken sonrasında kentsel miras nesnesi halini alacak peyzaj öğelerinin, yapıların, yerleşkelerin ya da yapı elemanlarının ortaya çıkmasına da sebep olmuştur (Şanlısoy, 2016). Zaman içerisinde modernleşme sürecinin bir parçası haline gelen ve 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra sanayi kavramının yaygın bir hale gelmesiyle kısmi olarak farklılığa uğrayan endüstri yolculuğu tüm gelişim süreçleri boyunca miras unsurları meydana getirmeye de devam etmiştir. Bu bağlamda endüstri mirası, mekanik araçlarla ya da düzeneklerle hizmet ya da ürün üretme etkinliği neticesinde özgün mimariden doğan kültürel miras şeklinde tanımlanabilir. 20. yüzyılın ortasında endüstri mirasının kavramsallaştırılması dahilinde ise endüstri arkeolojisi kavramı ortaya çıkmıştır (Tanyeli, 2000). Endüstri mirasının korunmasına dair bilinen en önemli ve uluslararası örgüt Endüstri Mirasının Korunması Uluslararası Komitesi (TICCIH) olmaktadır. Bu örgüt endüstriyel kültürün teknolojik, mimari, bilimsel, tarihi ve sosyal değeri bulunan kalıntıların “endüstri mirası” olarak değerlendirmektedir (TICCHI, 2024).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren endüstri mirasının korunmasına dair Almanya, Hollanda, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde de şekillenmeye başlayan tüm düşünceler 1973 yılında kurumsallaşan TICCIH, Modern Hareketin Binalarının, Sitelerinin ve Mahallelerinin Belgelenmesi ve Korunması Örgütü (DOCOMOMO) ve Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) gibi uluslararası örgütler kapsamında sürdürülmeye başlanmıştır. Endüstri mirasına dair Avrupa Konseyi tarafından 1990 yılında alınan tavsiye niteliğinde kararlar ve 2003 yılında TICCIH tarafından hazırlanan tüzük gibi uluslararası sözleşmeler bulunmaktadır. Cengizkan (2002) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada endüstri mirasının korunmasına dair bir çeşit paradoks olduğu vurgulanmaktadır. İşlevsel ve pratik kullanımlar için inşa edilmiş olan tüm bu yapıların kent için bir bellek unsuru haline geldiği dönemde sanatsal değerinin ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan göreceli sanat, kullanım değeri ve fabrika estetiği gibi kavramlara dayanan bu görüşler kapsamında, endüstriyel yapılaşmanın dönüşüme uğradığı da ifade edilmektedir (Cengizkan, 2002). Türkiye özeline bakıldığında

endüstri mirasına dair müdahalelerin bazı değerleri görmezden gelerek gerçekleştirildiği görülmektedir. Endüstriyel yerleşke ve yapıların miras haline gelmesine yardımcı olan değerlerin görmezden gelinmesine dayanan bu anlayış, yalnızca yıkım ve yenilemeye dayanarak sürdürülmektedir (Kayın, 2013).

3.1.3. Endüstriyel Mirasa Yönelik Koruma Uygulamaları

Dünya genelinde sanayinin yerleşmesi neticesinde pek çok endüstriyel alan ve tesisin işlevini kaybettiği söylenebilir. Bu alanların ve tesislerin tekrar işlevlendirilmesi ise kent mirası için büyük bir önem sahiptir. Bu bağlamda endüstriyel mirasa yönelik koruma uygulamalarının yer verildiği bu bölümde dünyadan ve Türkiye’den örnekler yer almaktadır. Örnek olarak seçilen yapıların tarihî değer taşıyan endüstriyel tesisler olmasına, koruma ve restore edilme çabalarının belirgin olmasına, işlevsel dönüşüm ile yapıların günümüz ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesine, toplumsal ve kültürel açıdan önemli hale gelmiş olmalarına ve mimari çeşitliliğin göz önünde bulundurulmasına dikkat edilmiştir.

Milano Prada Foundation Complex

1910 yılında Milano’nun Güneyinde yer alan bir endüstri tesisi ilk olarak içki imalathanesi olarak kurulmuştur. Fabrikanın gelişen ihtiyaçlarıyla birlikte yetersiz kalması ise yapının geliştirilmesi gerekliliğini doğurmuştur. Zamanla ambar, ofis, damıtma laboratuvarları ve silo dahil edilen tesis kompleks bir yapı haline gelmiştir. Milano’da bulunan Porta Romana Demiryolu’nun yakınında yer alan bu içki İmalathanesi 20.000 m²’nin üzerinde bir alanda bulunmaktadır (Aydın, 2023).

Şekil 3.1. Milano Prada Foundation Complex

Kaynak: Inexhibit, 2022.

Fabrika zaman içerisinde taleplere cevap veremez hale geldiğinden 1993 yılında tamamen kapatılmış ve o dönemde bulunan belediye tarafından tamamıyla yıkılmak istenmiştir. Bu kararın ardından Prada şirketi fabrikayı almaya karar vererek yapıyı muhafaza etmek istese de, fabrikada bulunan bazı yapılar yerel yönetim tarafından ortadan kaldırılmıştır. Buna rağmen Prada tarafından alınan kompleks “Prada Foundation Kültür Merkezi” adı altında geliştirilmiştir. 2001 yılında OMA firmasının mimarı olarak görev yapan Rem Koolhaas projeyi ele almış ve yapıyı çağdaş mimarinin en önemli eserlerinden biri haline getirmiştir. 2007 yılında ilk adımları atılan bu proje 2017 yılında sona erdirilmiştir. Yapının mimari tasarımı tamamen bitmeden hizmete açıldığı da bilinmektedir (Prada Group, 2024).

Şekil 3.2. Milano Prada Foundation Complex'in Konumu

Kaynak: Arquitecturaviva, 2024.

Projenin tasarımı dahil sona erdirilmesi on yıl sürmüştür. Ancak proje tamamlandığında sergi alanları, mağazalar, kütüphane, ofisler, kafeterya ve sinema gibi çok farklı kullanım alanlarına sahip olan yapıyı oluşturmuştur (Inexhibit, 2022).

Şekil 3.3. Milano Prada Foundation Complex'in Uzaktan Görünüşü

Kaynak: Mandarin Oriental, 2024.

Almanya Völklingen Demir Fabrikası

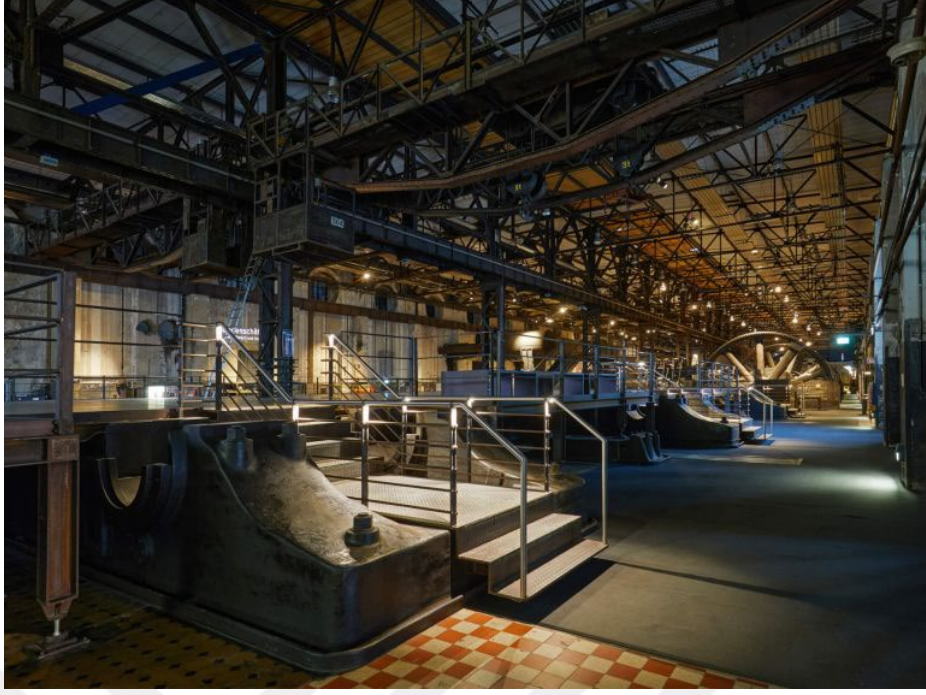
Endüstriyel mirasa dair koruma uygulamalarından bir diğeri ise Almanya Völklingen Demir Fabrikası olmaktadır. 19. yüzyılın en hızlı gelişen endüstrilerinden birisi olan demir ve çelik endüstrinin günümüze kadar gelen tek eritme işletmesi bu fabrikadır. 1873 yılında kurulan bu fabrikanın 1986 yılında terk edildiği bilinmektedir. Fabrika 600.000 m²'lik bir alanı kapsamakla birlikte UNESCO Dünya Mirası Listesinde yer almaktadır (World Heritage, 2024).

Şekil 3.4. Almanya Völklingen Demir Fabrikası

Kaynak: Şekerci ve Akiner, 2021.

IBA (Internationale Bauausstellung) tarafından gerçekleştirilen koruma projesi dahilinde yapıya en uygun fonksiyonel kararlar alınmaya çalışılmış ve bu durum da sürecin beklenenden uzun sürmesine yol açmıştır. Ancak süre neticesinde yapı grubunun müze işlevi görmesine karar verilmiştir. Yapının yenilenmesine dair toplumun da dikkatini çekebilmek adına seminerler, toplantılar ve yazılı basın ile farklı etkinlikler düzenlenmeye çalışılmış ve yapı özgün haliyle korunmaya çalışılmıştır. Günümüzde halen daha kültürel bir cazibe merkezi halinde bulunan bu yapıda temalı keşif parkları ve bilim merkezleri bulunmaktadır (Köksal, 2005).

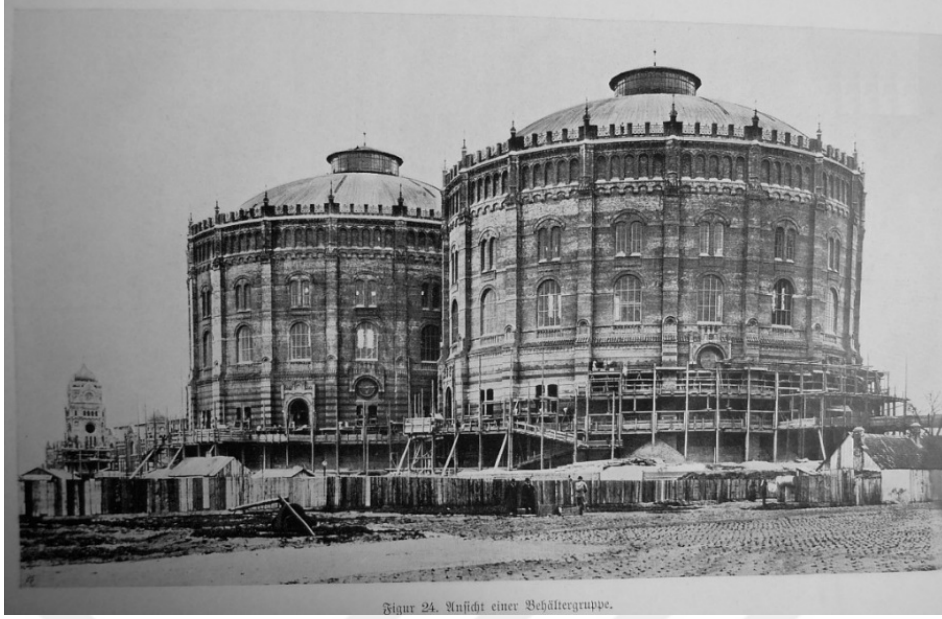
Şekil 3.5. Almanya Völklingen Demir Fabrikasının İç Görünümü

Kaynak: Göbel, 2023.

Yapıda aynı zamanda oldukça büyük bir konser sahnesi ve sergi alanı da bulunmaktadır. Tüm bunlara ek olarak nadir bitkilerin yer aldığı bir botanik bahçesi bulunması da toplum tarafından bir cazibe merkezi olarak görülmesine yol açmaktadır (Göbel, 2023).

Viyana Gazometreleri

Viyana'nın sanayileşme süreci esnasında Alman mühendis Schimming tarafından inşa edilen gazometre estetik bir yapıya sahiptir. Yapı inşa edilirken estetik anlamda daha iyi bir görünüme kavuşması adına çelik konstrüksiyonun etrafı tuğlalarla çevrilmiştir. Yapıda bulunan her biri 62,85 m çapına sahip olan silindir strüktürler ise 1981 yılında koruma altına alınmıştır (Aslan, 2019).

Şekil 3.6. Viyana Gazometreleri, 1981.

Kaynak: Mimdap, 2017.

1970 yılından sonra kentteki gaz ihtiyacı tamamıyla doğalgazdan karşılanmaya başlanmış ve bu durumda gazhanelerin terk edilmesine yol açmıştır. Geriye yalnızca yapı kabuğu olarak kalan tuğla silindirlerin dış yüzeyi ise tamamıyla olmasa da sökülmeye başlamıştır. 1984 yılında tamamıyla atıl kalan tüm bu yapılar kentin gelişim sembolü halini alarak yeniden işlevlendirilmesine karar verilmiştir. 1995 yılına gelindiğinde yeniden işlevlendirmeye dair çeşitli atölye çalışmaları yapılmaya başlamıştır (Arda Büyüктаşkın ve Türkel, 2019). Gazometrenin sadece dış cephe duvarları korunarak üç ayrı bölümde işlevlendirilmesine karar verilmiştir. Bu bölümler ofis, alışveriş merkezi ve konut olarak ayrılmıştır. Günümüzde ilgili yapıda konut birimleri ve birbirine köprülerle bağlanmış olan eğlence merkezleri ve alışveriş merkezleri bulunmaktadır. Bu sayede atıl durumda kalan gazometrenin kent gelişimine karakterize olan bir konut alanı haline gelmesi sağlanmıştır. Kent kimliğinin oldukça önemli bir ögesi halini alan bu yapı aynı zamanda tarihi yapının ekonomik anlamda korunmasına da yardımcı olmuştur (Aslan, 2019).

Şekil 3.7. Viyana Gazometreleri, 2017

Kaynak: Mimdap, 2017.

Proje kapsamında yaşam alanı olarak yeniden yapılandırılan endüstriyel yapıların en üst katında konutlar, orta katında işyerleri ve ofisler, yapının en altında ise alışveriş merkezi bulunmaktadır. Günümüzde halen işlevini sürdüren bu yapı kentin en önemli sembollerinden birisi halini almaktadır (Erol, 2022). Yapı daha detaylı bir şekilde değerlendirildiğinde ise içerisinde 70 tane dükkanın, bir adet restoranın, birden çok kafenin, 4200 kişi kapasiteli bir etkinlik alanının, farklı noktalarda çocuk bakım merkezlerinin, 11.000 m²'lik bir ofis alanının ve 615 adet apartman dairesinin bulunduğu söylenebilir. Aynı zamanda yapıda günümüz şartlarında 230 yataklı bir öğrenci yurdu da yer almaktadır (Mimdap, 2017).

İstanbul Kadıköy-Hasanpaşa Gazhanesi

İstanbul Kadıköy ilçesinde bulunan Hasanpaşa Gazhanesi 1891 yılında aydınlatma ihtiyacının giderilmesi için inşa edilmiştir. Anadolu Sahili'nden başlayarak Beykoz'a kadar gelen bölgenin aydınlatılması için inşa edilen gazhane, 1892 yılında faaliyete başlamıştır. Zonguldak'tan gelen kömürlerin taşıma kolaylığı göz önünde tutularak kurulan gazhane, İstanbul genelinde sosyal amaçla kurulmuş olan son tesistir. Birinci Dünya Savaşı'na kadar sürekli olarak çalışan bu tesis savaş sürecinde kısa süre çalışmasına son vermiştir (Mazak, 2015). Anadolu yakasında bulunan ikinci gazhane olan Haydarpaşa Gazhanesi 101 yıl boyunca ilgili bölgenin aydınlatma ve yakıt ihtiyacını karşılamıştır. Zaman içerisinde teknolojik olarak büyük ölçüde geri kalan bu yapı sürdürdüğü faaliyetlerin insan ve çevre sağlığı için sakıncalı olduğuna

karar verilmesi ile birlikte 1993 yılında faaliyetlerine son vermiştir (Müze Gazhane, 2024). Günümüzde Türkiye’de bulunan en değerli endüstriyel miraslardan birisi halini alan Hasan Paşa Gazhanesi, üretimin durmasıyla birlikte kaderine terk edilmiştir. Yapıda neredeyse bütün bölümleri hurda deposu ve çöplük halini almıştır. Farklı zaman dilimlerinde kömür deposu ve otobüs garajı olarak kullanılan yapı bir dönemde İETT deposu olarak kullanılmıştır. 1994 yılında geriye kalan parçaları da sökülme üzereyken yapı SİT alanı olarak ilan edilmiş ve bu dönemden sonra koruma altına alınmıştır (Atasoy, 2013).

Şekil 3.8. Müze Gazhane Bahçe Görünümü, 2024.

Kaynak: Müze Gazhane, 2024.

Osmanlı endüstriyel mirasının en belirgin örneği olan Hasanpaşa Gazhanesi günümüzde kültür mekanı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2015 yılında başlatılmış olan restorasyon çalışmalarının 2024 yılında tamamlandığı bilinmektedir. Kent kültürünün bir parçası halini alan Hasanpaşa Gazhanesi restore edilerek kent kültürünün aktif hayatının bir parçası halini almıştır. Mekan içerisinde çeşitli müzeler, eğlence ve bilim merkezi ve sergi alanlarına ek olarak kütüphaneler, tiyatrolar ve etkinlik alanları bulunmaktadır (AgeSA, 2024).

Tablo 3.1. Seçilen Koruma Uygulamalarının Değerlendirmesi

Yapı Adı	Tarihî Değer	İşlevsel Dönüşüm	Toplumsal ve Kültürel Önem
Milano Prada Foundation Complex	Sanayi ve kültür tarihi açısından önemli bir endüstriyel tesis.	Fabrikanın çağdaş mimari eserlerden biri haline getirilmesine odaklanılmıştır.	Milano şehrinin kültürel ve sanatsal açıdan önemli bir simgesi haline gelmesine dikkat edilmiştir.
Almanya Völklingen Demir Fabrikası	Demir ve çelik endüstrisinin önemli bir tarihi simgesi. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almaktadır.	Müze, konser sahnesi, sergi alanı ve botanik bahçesi gibi çeşitli kullanım alanlarına dönüştürülmesine çalışılmıştır.	Kültürel cazibe merkezi haline gelmesi ve tarihi mirasın korunmasına özen gösterilmiştir.
Viyana Gazometreleri	Hem işlevsel hem de estetik açıdan önemli bir yapı olarak kabul edilmektedir.	Konutlar, işyerleri, alışveriş merkezi gibi çeşitli işlevlere sahip bir yaşam alanı haline gelmesine çalışılmıştır.	Kent gelişiminin sembolü haline gelmesi ve ekonomik olarak korunmasına dikkat edilmiştir.
İstanbul Hasanpaşa Gazhanesi	Osmanlı endüstriyel mirasının önemli bir parçasıdır.	Müze, eğlence ve bilim merkezi gibi çeşitli kültürel kullanım alanlarına dönüştürülmesine çalışılmıştır.	İstanbul'un tarihi ve kültürel kimliğine katkı sağlamasına odaklanılmıştır.

Hazırlanan tabloya göre, her bir örneğin farklı bir koruma tipolojisine sahip olduğu söylenebilir. Milano Prada Foundation Complex, endüstriyel mirasın korunması ve modernize edilerek kültürel bir merkeze dönüştürülmesi için gerçekleştirilen bir proje iken, Almanya Völklingen Demir Fabrikası endüstriyel mirasın korunması ve müze işleviyle topluma açılması amacıyla yenilenmiştir. Bununla beraber Viyana Gazometrelerinde estetik yapının korunması ve işlevsel dönüşümle yaşam alanı haline getirilmesine odaklanılırken İstanbul Hasanpaşa Gazhanesinde Osmanlı endüstriyel mirasının korunması ve kültürel bir mekan haline getirilmesine dikkat edilmiştir.

3.1.4. Endüstri Mirası ile İlgili Kurumlar

Endüstri mirası ile ilgili kurumlara bakıldığında ilk kurulan uluslararası örgütün TICCIH olduğu görülmektedir. 1987 yılında oluşturulan kuruluş tüzüğü gereğince ilgili örgütün en önemli amacı, endüstri anıtlarının ve endüstri yapılarının korunması ve insanlığın endüstri mirası yapılarının değerlerine dair bir anlayış geliştirebilmesidir. Aynı zamanda ilgili yapılara dair işbirliğinin uluslararası seviyede

sağlanması da örgütün kuruluş amaçları arasında yer almaktadır (TICCIH, 2024). TICCIH ve ICOMOS arasında imzalanan işbirliği anlaşması ile birlikte ise daha geniş ölçekte uluslararası kararların alınması mümkün hale gelmiştir. İlgili işbirliğinin merkezinde ana örgüt olarak Birleşmiş Milletler bulunmaktadır. BM'nin kültür, bilim ve eğitime dair uluslararası işbirliğini sürdürmeye çalışan alt örgütü ise UNESCO "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu" olmaktadır. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki UNESCO ve BM, doğrudan kültürel miras konusunda özelleşen örgütler olmamaktadır. UNESCO bu konuda farklı sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapmakta ve bu kapsamda anıtların korunmasına dair özelleşmiş diğer uluslararası örgütlerden destek almaktadır (Carman, 2002: 62-65).

Bu noktada endüstri yapı ve endüstriyel alanların uluslararası düzeyde korunması ve endüstri mirasının daha belirgin hale gelmesine yönelik bütün çalışmaların tabandan tepeye doğru kurulan sivil girişimler olduğunu belirtmek gereklidir (Kaprol ve Minez, 2020). Öte yandan endüstri mirası kavramı Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi gibi örgütlerin gündeminde bulunan bir konu olduğundan, tüm bu örgütlerin ilgili konuya dair tavsiye kararları aldığı ve bazı yaptırımları uyguladığı da bilinmektedir. Bu sayede belirlenen en önemli amaç endüstri mirasının üye ülkeler tarafından benimsenmesini sağlamak ve tüm bu alanların korunmasını güvence altına almaktır (Saner, 2012).

Endüstri mirası ile alakalı tüm kavram ve öneriler Avrupa Konseyi'nin gündemine 1980 yılının ikinci yarısından sonra girmeyi başarmıştır. Yerel bir kurum olarak görülen ve etkinlik alanı Avrupa kıtasıyla sınırlı olan ancak üye ülkeleri üstünde ciddi bir yaptırım gücüne sahip olan Avrupa Konseyi, endüstri mirası kavramı ile alakalı yaptırımlarını da 1980 yılından sonra gerçekleştirmeye başlamıştır (Avrupa Konseyi Web Sitesi). 1990 yılında Avrupa Konseyi tarafından alınan "Avrupa'daki Endüstriyel, Teknik ve İnşai Mirasın Korunması Hakkında Tavsiye" başlıklı karar endüstri mirası ile alakalı temel bir metindir (Madran ve Özgönül, 1999: 375-379).

Tüm bunlara ek olarak belli politikaların izlenmesi ve alınmış olan ortak kararların hayata geçirilmesine dair ciddi yaptırımlar uygulayan Avrupa Birliği, kültürel miras başlığında endüstri mirası kavramına da yer vermektedir. Tarihi endüstri yapılarının incelendiği çeşitli durumlarda, endüstri mirası kavramından "iş ve çalışma mirası" şeklinde bahsedildiği de görülmektedir (Falconer, 2005: 24).

Endüstri mirası ile alakalı bir diğer örgüt ise Avrupa Endüstri Mirası Rotası “ERIH” olarak tanımlanabilir. Örgüt, Avrupa’da endüstri mirasına örnek olan yapı ve kalıntıların yer aldığı noktalarda bir gezi rotası oluşturmakta ve bu sayede endüstri mirasını sergilemeyi amaçlamaktadır. Endüstri mirası kavramının yaygınlaşmasını amaçlayan bu projenin temelleri Almanya’da tasarlanan bir rota ile oluşturulmuştur (Falconer, 2005). Yine benzer şekilde RUHR yani “Endüstri Kültürü/Mirası Rotası” endüstri mirasına odaklanan bir başka oluşumu ortaya koymaktadır. Ruhr havzasının tamamında ortaya çıkan endüstriyel kültürün ve bu kültür sayesinde oluşan yaşam dokusunun bölgeyi ziyaret edenler tarafından anlaşılmasını amaçlayan rota, endüstri kültürünün yaygınlaşmasını hedeflemektedir (RUHR, 2004). İlgili rotanın daha geniş bir hale gelmesiyle ortaya çıkan ERIH ise daha önce Kuzey Batı Avrupa’da bulunan eski endüstri alanlarının da değerlendirileceği bir şekilde oluşturulmuştur. Bu projeye dahil olan ilk ülkeler ise Hollanda, Almanya ve Birleşik Krallık olmaktadır. İlk olarak 2002 ve 2007 yılları arasında geçerli olacak şekilde tasarlanan bu proje içerik ve incelenen alan açısından sınırlarını halen geliştirmektedir. Dolayısıyla proje kapsamında endüstri mirasına örnek olan farklı noktaların da rotaya dahil olduğu söylenebilir (Saner, 2012).

Endüstri mirasını korumakla ilgili bir diğer kurum ise Avrupa Endüstri ve Teknik Mirası Dernekleri Federasyonu yani E-FAITH olmaktadır. Kökenine bakıldığında TICCIH organizasyonuna kadar dayandığı bilinen bu oluşum, hem yerel hem de uluslararası düzeyde hizmet veren bir örgüttür. Zaman içerisinde gelişim göstererek uluslararası bir karaktere sahip olan TICCIH’ın kapsamını genişletmesi ile birlikte örgüt içerisinde bazı fikir ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamış ve bu durumda bazı birimlerin örgütten ayrılmasına yol açmıştır. Bahse konu birimler zaman içerisinde kendi arasında örgütlenerek E-FAITH çatısı altında birleşmiştir (Avrupa Konseyi, 2024).

Endüstriyel mirasının korunmasına dair bilinen bir diğer örgüt ise Modern Hareketin Belgelenmesi ve Korunması (DOCOMOMO) olmaktadır. Ana ilgi alanı endüstriyel miras olmasa da ortaya çıkış dönemi itibari ile çalışma alanı endüstriyel mirasla kesişmiştir (Docomomo, 2024).

Tablo 3.2. Kurumların faaliyete geçiş yılı ve faaliyet alanları

Kurum	Faaliyete Geçiş Yılı	Faaliyet Alanı	Koruma Stratejisi
UNESCO	1946	Uluslararası iş birliği ve destek	Kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi için rehberlik, eğitim ve destek sağlama.
Avrupa Konseyi	1949	Politika oluşturma ve yaptırımlar	Avrupa'daki endüstriyel, teknik ve inşai mirasın korunması için tavsiye kararları alma ve yaptırımlar uygulama.
Avrupa Birliği	1951 (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kuruldu)	Kültürel mirasın korunması ve desteklenmesi	Endüstri mirasının korunması ve sürdürülebilirliği için politika oluşturma ve uygulama.
DOCOMOMO	1990	Modern mimarinin belgelenmesi ve korunması	Modern mimari yapıların kaydedilmesi, belgelenmesi ve korunması için çaba harcama.
TICCIH	1987	Endüstri mirasının korunması ve değerlerine dair anlayışın geliştirilmesi	Endüstriyel mirasın korunması için araştırma, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerine liderlik etme.
ERIH	2003	Endüstri mirasının sergilenmesi	Avrupa'daki endüstri mirasına örnek olan yapı ve kalıntıları sergilemek için bir gezi rotası oluşturma.
E-FAITH	2005	Endüstri mirasının korunması ve uluslararası düzeyde hizmet verme	Endüstriyel mirasın korunması ve bilincin artırılması için yerel ve uluslararası düzeyde hizmet verme.

3.2. Endüstriyel Mirasın Korunmasında Yeniden İşlevlendirme Yaklaşımı

Endüstri mirasının korunmasına ve yeniden işlevlendirilmesine dair yaklaşımlar kesin sınırlarla belirlenememektedir. Çünkü endüstri mirası ile ilgili yapılar ve alanları, içinde bulundukları tarihsel gelişim, anıtsal değer ve yöreye bağlı olarak kendine özgü özelliklere sahip olmaktadır. Bu bağlamda yenileme ve yeniden işlevlendirmeye dair tüm yaklaşımlar da kendine özgü olmaktadır. Genel anlamda yenileme kriterleri dahilinde bilindik malzemeler ve tanınan restoratörler tarafından gerçekleştirilen pek çok örnek bulunmasına rağmen farklı kriterlere sahip olan yapılarda yeniden işlevlendirmenin gerçekleştirilmesi özellikle özgünlüğünü kaybedilmemesi için oldukça önemlidir (Güngör ve Göken, 2022).

İçinde var olduğu dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri ile beraber dönemde en çok kullanılan mimari ve teknik konulara dair pek çok bilgiyi bünyesinde taşıyan yapılar, içinde yaşadığı toplumun manevi değerlerini de direkt olarak yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu yapıların tamamının toplumsal belleğin bir aynası olduğunu söylemek mümkündür (Altınoluk, 1998). Endüstri Devriminin zaman içerisinde yaşadığı tüm gelişim izlerini taşıyan ve günümüzde endüstri mirası olarak görülen yapılara dair tüm verilerin saklanması ve korunması oldukça önemlidir. Bu sebeple işlevsel bir şekilde kullanılmayan tüm bu yapıların yeniden işlevlendirilerek çevresel ihtiyaçları karşılayacak bir şekilde dönüşüme uğratılması oldukça önemlidir (Tanyeli, 2000). Endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesi yapının kent dokusundaki yeri ve kültürel önemi için de büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda yeniden işlevlendirmenin tüm toplumlar için oldukça önemli olduğu da görülmektedir. Avrupa genelinde gerçekleştirilen yeniden işlevlendirme çalışmalarında belli başlı bazı temel yaklaşımlar uygulanmaktadır. Bunların başında yapının ya da alanın ilk işlevine dair özgün tasarımların korunması ve yeniden işlevlendirme sürecinde bu özgün yönlerin okunması yer almaktadır. Sonrasında üretim araçlarının mümkün mertebe özgün yerlerde sergilenmesi, tasarım anlayışının sade olması ve binanın özgün işleyişinin görsel bir şekilde sunulması tasarımda kullanılan temel yaklaşımlar arasında yer almaktadır (Altınoluk, 2000).

3.2.1. Yeniden İşlevlendirmede Adımlar

Altınoluk (1998) tarafından gerçekleştirilen bir çalışma gereğince yeniden işlevlendirme ve restorasyon ölçütlerinde dikkat edilmesi gereken ilk konu sanayi tesisinin niteliği olarak belirlenmektedir. Bu kapsamda bir değerlendirme yapıldığında yapıya ya da yerleşkeye özgünlük değeri açısından bakılması gerektiği söylenebilir. Bahse konu endüstriyel tesisinin niteliğinin analiz edilmesi ile birlikte odaklanılacak ikinci konu yeniden işlevlendirme projesinin sahip olduğu niteliktir. Dolayısıyla bu noktada restorasyon projesi belirli kriterler kapsamında değerlendirilmektedir. Yapılan tüm değerlendirmelerle birlikte uygulama öncesinde hem yapının hem de çevrenin rasyonel analizinin de gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir. Yeniden değerlendirme ile alakalı son aşama ise uygulamanın niteliği ve disiplinler arasında kurulacak iş birliği olmaktadır. Tüm süreçlerin tamamlanmasıyla birlikte uygulama esnasında sağlanacak kullanım koşullarının niteliğine dikkat edilmektedir. Bu bağlamda kullanıcının ilgisinin ne düzeyde olacağı, yapının kendi kendini finanse edip

edemeyeceği ya da sürdürülebilirliği gibi konular üzerinde durulması gereken konular arasındadır.

Tüm bu kriterler kapsamında gerçekleştirilecek ayrıntılı araştırmalarla birlikte yapıdan elde edilen veriler kapsamında ilk olarak dönüşüme konu yapının bir endüstriyel miras nesnesi olup olmayacağı tespit edilebilecektir. Bahse konu olan yapının endüstriyel miras nesnesi olarak görülmesi ile birlikte yapının özgün niteliğinden uzaklaşmadan yapılacak dönüşümler için çeşitli kriterlere özen gösterilmektedir. Konuyla ilgili Tanyeli (2000) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da yapıların ve teçhizatlarının korunmasına odaklanılmaktadır.

Endüstriyel miras yapı ve yerleşkelerinin yeniden işlevlendirilmesi konusunda bu alanların boş bir yapı olarak düşünülmemesi gereklidir. İlgili yapılar ve yerleşkeler genellikle mimari bir objeden ziyade tarihin bir yansıması niteliğini taşımaktadır. Dolayısıyla gerçekleştirilecek herhangi bir çalışmada bu unsurun unutulmaması gereklidir (Köksal 2005).

Bir endüstri yapısının yeniden işlevlendirilmesi kültürel ve tarihi getirilerine ek olarak ekonomik anlamda da büyük getirilere sahip olan bir süreci oluşturmaktadır. Yeniden işlevlendirilmiş olan bir endüstriyel yapı atıl durumdan kurtulurken kendi kendinin bakımını sağlayacak sürekliliğe de sahip olmaktadır (Büyükarıslan ve Güney, 2013). İçinde yaşadığı çevrenin gelişimini de sağlayarak bölgede yaşamakta olan halkın ekonomik kalkınmasına yardımcı olduğu da söylenebilir (Kıraç, 2001). Endüstri yapıları işlevsel değerini kaybettiği andan itibaren atıl duruma düşmektedir. İlgili yapı aynı zamanda değişikliğe uğrayan sosyal ve ekonomik koşullara karşı ortadan kalkma riski altında kalmaktadır (Göçer, 2003). Ortaya çıkan zorluklara karşın işlevsel anlamda eskimeye yüz tutan yapıların yıkılması veya yeniden işlevlendirilerek kullanılmaya devam edilmesi gibi durumlar bir tercih değil zorunluluk halini almaktadır. Zaman içerisinde işlevini yitirerek terk edilen ve atıl durumda kalan endüstriyel tesislerin korunmasında restorasyon, konservasyon, rehabilitasyon, adaptif yeniden kullanım gibi pek çok yöntem kullanılmaktadır. Ancak en sık kullanılan yeniden işlevlendirme anlayışı günümüzde de oldukça tercih edilen mimari pratiklerden birisidir. Bu tarz durumlarda genellikle mevcut yapıyı ya da alanı ortadan kaldırmak yerine sürdürülebilirliğini sağlamak en etkin çözüm olarak değerlendirilmektedir.

Yeniden işlevlendirme projelerinde dikkate alınan çeşitli bakış açıları şunlardır:

1. Tarihi ve kültürel mirasın korunması, yapıların orijinal mimari özelliklerinin muhafaza edilmesi ve kentsel belleğin ve kimliğin sürdürülebilirliğine odaklanan tarihi ve kültürel bakış açısı.
2. Yerel ekonominin canlandırılması, iş olanaklarının yaratılması, gayrimenkul değerlerinin artırılması ve turizm gelirlerinin artırılmasına odaklanan ekonomik bakış açısı.
3. Toplumsal entegrasyon ve sosyal uyumun sağlanması, toplumun çeşitli kesimlerinin ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal sermayenin güçlendirilmesi, kamusal alanların yeniden kullanımı ve erişilebilirliğin artırılması.
4. Sürdürülebilirlik ve çevre dostu uygulamaların ve enerji verimliliğinin artırılmasına odaklanan çevresel bakış açısı.

Endüstriyel yapı ve tesislerinin sahip olduğu rasyonel tasarımlar, yeniden işlevlendirilmesi ile ilgili büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Ancak endüstriyel yapının yeniden değerlendirilmesi sürecinde özgün özelliklerinin korunması da üzerinde durulması gereken bir noktadır. Yapının boş bir kabuk olarak görülmesinden ziyade yapının içinde bulunan demir sütunlarının, ahşap taşıyıcıların ya da taşıyıcı sistemlerin, tesis içerisinde bulunan ve ulaşımı kolaylaştıran rayların ve avluların korunması oldukça önemlidir. Bütün bu öğelerin korunabilmesi için ise yapıya özgü kriterlerin belirlenmesi oldukça önemlidir (Köksal, 2005). Endüstri mirası kapsamında değerlendirilen tüm yapıların ve alanların korunması ve yeniden işlevlendirilmesi, yapının geçmişlerine saygı göstererek kendi tarihine ait olan atmosferini koruyabilmek için oldukça önemlidir.

3.3. Kent ile Kıyı Arasındaki İlişki ve Kıyı Alanlarının Yeniden İşlevlendirilmesi

3.3.1. Kıyı Kavramı

Tarihin başlangıcından itibaren geniş toplulukların en önemli yerleşim yeri olan kıyılar kara ve su arasında en önemli geçiş noktasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte insanların suya karşı duyduğu ihtiyaç da kıyıların vazgeçilmez alanlar haline gelmesine yol açmaktadır. Kıyı kavramı sadece deniz ve karanın birleşme noktasını

tanımlayan bir kavram da olmamaktadır. Kıyı olarak değerlendirilen alanlar her türlü su kütlesinin çevrildiği kara parçaları olarak görülebilir. Bu açıdan göl ve akarsu kıyıları da önemli kıyısal alanlardandır (Çelik, 2015). Kıyılar çeşitli kullanımlara imkan tanınması açısından da toplumsal anlamda oldukça önemlidir. Kıyı kullanımı sürecinde çeşitli menfaatlerin iç içe geçmesi ise kıyıların kıt kaynaklar olmasından ileri gelmektedir. Miktarının oldukça sınırlı olması sebebiyle kıyılar, tarafsız bir şekilde yapılacak paylaşımı gerektirmektedir (Akın, 1998). Gerçekleştirilecek paylaşımın kıyılar için optimum fayda sağlayabilmesi için ise kamu yararı kavramının netleşmesi gereklidir. Bu kavramın kıyı mevzuatında netleşmesi ile birlikte kıyılarla ilgili daha geniş tedbirlerin uygulanması mümkün olmaktadır (Serdaroğlu Sağ ve Yıldırım, 2011).

3.3.2. Endüstriyel Süreçte Kıyıların Önemi

Tarihin başlangıcından beri kıyı alanlarının hep bir tedirginlik yarattığı görülmektedir. Kıyılarda yer alan yazlık saraylar olası savaşlarda daha fazla tehlikeye atılmakta veya denizden gelen düşmanın yönetimi kolayca ele geçirebileceği gibi çeşitli algılar oluşmaktadır. Tüm bu korku ve kaygılar kıyı alanlarının kullanımında ciddi etkiler yaratmıştır. Zaman içerisinde kıyı alanlarına inşa edilen tüm saraylar ve çevreleri, askeri binalar, güvenlik alanları ya da sanayi yapıları sürekli olarak bir güvenlik kaygısıyla geliştirilmeye çalışılmıştır. Tarihin başlangıcından beri sürekli olarak kaygı unsuru halini alan kıyı alanları 1950'li yıllarda farklı bir yöne doğru şekillenmeye başlamıştır. Bu dönemde oluşturulan plajlar, kıyılara yapılan balıkçı yerleşimleri ve küçük çaplı tekne iskeleleri gibi ortak kullanım alanları oluşturulmaya başlamıştır. 1980 yılına gelindiğinde ise yaşanan göçler ve buna bağlı olarak nüfusun hızlı bir şekilde artması denizlerin kirlenmesine ve kıyıların daha fazla özelleşmesine yol açmıştır (Abay, 2021). Denetimsiz bir şekilde gerçekleşen kıyı gelişimi, yüksek nüfus yoğunluğu ve kentsel genişleme gibi sebeplerle deniz kaynaklarının sürekli olarak baskı altında tutulmasına yol açmaktadır.

Sanayileşme ve bölgedeki altyapısal gelişimle birlikte ise kıyı alanları rant uğruna çarpık ve düzensiz bir şekilde gelişmeye başlamıştır (Bozkırlı, 2006). Kıyıların aşırı bir şekilde kullanımı ve hızlı bir şekilde tüketilmesi neticesinde ise çarpık kentleşme ile birlikte sosyal altyapı sorunları ortaya çıkmaya başlamış, kıyı karakterinin bozulması ve ekosistemin yok olması gibi ciddi sorunlar baş göstermiştir.

Kıyı bölgelerinde bulunan tarihi ve kültürel miras ise nüfus baskısı sebebiyle ortadan kalkma tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Zaman içerisinde yaşanan tüm bu olumsuzluklara ek olarak günümüzde halen kıyı bölgelerindeki baskı sürmektedir (Bozkırlı, 2006). Yoğun bir kirlilik meydana getiren bütün bu faktörler kıyı kaynaklarının tükenmesine yol açarak hem deniz hem de kıyı ekosisteminin yapısal bütünlüğünü bozmaktadır. Bu açıdan kıyı alanlarının sürdürülebilirliğe bağlı bir şekilde geliştirilecek farklı stratejilere ihtiyacı vardır.

Çok büyük bir kısmı liman kenti olarak da görülen kıyı kentleri 1970 yılından itibaren liman işlevleri sebebiyle önemli dönüşüm süreçleri geçirmektedir. Bununla birlikte ulaşım araçlarının büyük ölçüde değişikliğe uğraması sebebiyle bu alanların işlevsiz kalan alanlar haline geldiği de söylenebilir. Bahse konu alanların tamamı geçtiğimiz yıllarda yenilenerek kentsel rekabette avantaj unsuru haline gelebilecek bölgeler olarak görülmektedir (Erkök, 2002). Bu kapsamda kentsel kıyı alanlarının çok önemli birer hedef haline aldığı da söylenebilir. Özellikle küresel ekonomi içerisinde para sermayesinin genişleme eğilimi sergilediği dönemlerde kıyı alanları yatırım için en önemli hedef haline gelmektedir. Alınan politik kararlar kapsamında hizmete sunulan kıyı alanları ise global ekonomide yeni yatırım fırsatları sunmaktadır. Mülkiyet ve finans çıkarlarının en önemli operasyonel parçasını oluşturan kıyı alanları, sermaye birikimleri ile birlikte yeni kentsel yerleşim yerlerinin oluşturulması için büyük bir role sahiptir (Amin ve Thrift, 1992).

Kıyılarda endüstri tesislerinin bulunmasının birkaç temel sebebi bulunmaktadır. Bu sebepler genel olarak ekonomik, lojistik, coğrafi ve çevresel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Öncelikle öne çıkan en büyük avantaj nakliye kolaylığıdır. Kıyı bölgeleri, su yollarına doğrudan erişim sağladığından, ham maddelerin ve bitmiş ürünlerin taşınması için ekonomik ve pratik bir ulaşım yolu sunmaktadır. Deniz taşımacılığı, kara taşımacılığına göre daha büyük miktarlarda malın daha düşük maliyetle taşınmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca limanlara yakınlık, endüstriyel tesislerin uluslararası ticaret yapmasını kolaylaştırmaktadır. Kıyılardaki tesisler, ürünlerini doğrudan gemilere yükleyebilir ve aynı şekilde ham maddeleri ithal edebilir.

Kıyılardaki endüstriyel tesisler, üretim süreçlerinde ihtiyaç duydukları büyük miktarda suyu denizden temin edebilir. Soğutma suyu gibi endüstriyel su ihtiyaçları, kıyı bölgelerinde kolayca karşılanmaktadır. Kıyı bölgelerinde genellikle geniş ve düz araziler bulunduğundan bu durum büyük endüstriyel tesislerin inşası ve genişlemesi için uygun alanlar sağlamaktadır. Ayrıca kıyılardaki tesisler, atık sularını doğrudan denize deşarj etme şansına sahiptir.

Birçok kıyı kenti, sanayi devrimi döneminde liman şehirleri olarak gelişmiştir. Bu şehirler, deniz ticareti ve sanayi için doğal merkezler haline gelmiş ve zaman içerisinde endüstri alanlarının kıyılarda oluşmasına yol açmıştır. Kıyı şehirleri aynı zamanda, tarih boyunca ticaret ve ekonomi merkezi olmuşlardır. Bu ekonomik faaliyetler, endüstriyel gelişimi desteklemiştir. Kıyı şehirleri genellikle yüksek nüfus yoğunluğuna sahip olduğundan bu durum endüstriyel tesisler için gerekli işgücünü sağlamaktadır. Bütün bu faktörler, kıyılarda endüstri tesislerinin yoğunlaşmasının temel sebeplerini meydana getirmektedir. Kıyılar, endüstriyel faaliyetler için lojistik, ekonomik, çevresel ve operasyonel avantajlar sunarak bu bölgelerin tercih edilmesine yol açmaktadır.

Kıyı ve kent arasında tarihi süreçte kurulan yakın ilişki ise kentin önemli bir simgesini oluşturmaktadır. Tüm dönemlerde kıyılar, ciddi potansiyelleri ile birlikte toplumlar için çekim kaynağı haline gelmiştir. Özellikle tüccarlar ve yabancı turistler için ciddi bir cazibe merkezi halini alan kıyılar, su ve kent arasında bir aracı rolü üstlenmektedir. İnsan ve ürün akışına dayanan kıyı ve kent ilişkisinin günümüzdeki evrimine bakıldığında ise farklı dinamiklerin ortaya çıktığı söylenebilir. Zaman içerisinde kurulan pek çok metropol kenti, liman olmanın yaratacağı üstlüğe dayalı bir şekilde kıyı alanlarında gelişim göstermektedir. Dolayısıyla farklı aktivitelerin bulunduğu ve yaşamsal fonksiyonlara dayanan kıyıların kentler için önemli bir unsur oluşturduğu söylenebilir. Bu bağlamda kentsel kıyılarda sürdürülen faaliyetler ve bunların kente kazandırdığı tüm ekonomik değerler, kurulacak sosyal etkileşimleri de doğurmaktadır (Craig Smith ve Fagence, 1995).

3.3.3. Tarihsel Süreç İçinde Kıyı Kullanımının Değişimi

Tarihsel süreçte kıyı kullanım fonksiyonları sürekli olarak değişikliğe uğrasa da Hoyle (1998) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada tarihsel süreçte kıyı kullanımının farklı dönemlere ayrılacağı ifade edilmektedir. Aşağıda yer alan tabloya bakıldığında ise bu dönemlerin detaylı bir şekilde gösterildiği görülmektedir.

Tablo 3.3. Tarihsel Süreç Kıyı Kullanımı

Dönem	○ Kent ● Kıyı	Yıl	Kıyı Kullanımı
İlk kıyı ve kent ilişkisi		Antik Dönem-19. Yüzyıl	Kıyı ve kent arasında mekânsal ve fonksiyonel yakın ilişki
Gelişen kıyı ve kent ilişkisi		19. Yüzyıl-20. Yüzyıl Başları	Kıyıda endüstri ve ticaret alanlarının hızla gelişmesi
Modern sanayi kıyı ve kent ilişkisi		20. Yüzyıl Ortası	Endüstriyel büyüme ile kıyıda mekânsal ayrışma
Kıyıda geri çekilme		1960-1980 Yılları Arası	Teknolojik değişim, alan gereksinimi ve büyüme ile kıyı alanlarının terk edilmesi
Kıyının yeniden gelişmesi		1970-1990 Yılları Arası	Terkedilen kıyı ve kıyının gerisinde kalan alanların yenilenmesi
Kıyı ve kent ilişkisinin yeniden kurulması		1980-2000 Yılı Sonrası	Modernleşme ile kıyı ve kent entegrasyonunun artırılması

Kaynak: Özkaynak, 2021: 43.

Tarihi sürece bakıldığında Antik Dönem ve 19. yüzyıl aralığında ilk kıyı ve kent ilişkisinin kurulduğu görülmektedir. Bu dönemde kıyı kullanımı yalnızca mekânsal ve fonksiyonel şekilde kurulduğundan, kıyılar ve kentler arasında yakın bir ilişki bulunduğu söylenebilir. 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise kıyı ve kent ilişkisinin gelişim gösterdiği görülmektedir. Bu dönemde kıyılarda endüstriyel tesislere ek olarak ticaret alanları da hızlı bir şekilde gelişim göstermiştir. 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde modern sanayi kapsamında kıyı ve kent ilişkisi kurulduğu söylenebilir. Bu dönemde endüstriyel büyüme ile birlikte yapıların kıyıda ve kıyı bölgelerinden uzaklaştığı görülmektedir. 1960 ve 1980 yılları aralığında kıyılardan uzaklaşarak bir geri çekilme dönemine girilmiştir. Bahse konu dönem içerisinde yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte alan ihtiyacı ve büyüme arzusu kıyılardan uzaklaşılmasına yol açmıştır. 1970 ve 1990 yıllarında ise kıyılar yeniden gelişim

göstermeye başlamıştır. Daha önceleri terk edilmiş olan kıyılar bu dönemde yeniden önem kazanarak gelişime uğramaya başlamıştır. 1980 ve 2000 yıllarından sonra ise kıyı ve kent ilişkisi yeniden kurulmaya başlamıştır. Modernleşmenin de etkileri ile birlikte kıyı alanlarının ne kadar önemli olduğu bir kez daha farkına varılmış ve bu dönemde kıyılar hem ekolojik çeşitlilik hem de turistik anlamda dönem kazanmaya başlamıştır.

3.3.4. Kıyı Alanlarındaki Endüstriyel Tesislerin Dönüştürülmesine Dair Dünyadan Örnekler

Kentsel kıyı alanlarında kamu erişimine bakıldığında farklı dünya kıyı kentlerinin kamu erişimi sağlama yöntemlerinin incelenmesi önemli bir yol gösterici niteliğindedir. Kıyıya erişimin sağlanması genel olarak pek çok araştırmacı, şehir planlamacısı ve kent bilimci tarafından araştırılmış bir konudur. Farklı kıyık kentlerin incelenmesi ile gerçekleştirilen araştırmalar kıyı alanlarına kamu erişiminin sağlanabilmesi adına dikkat edilmesi gereken bazı ölçütlerden bahsetmektedir. Atash (2024) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada kıyı planlanması sürecinde kıyı manzarasının sürdürülmesine odaklanılması gerektiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte araştırmacı kıyıya erişiminin sağlanması ve kıyı alanında suya bağımlı olan aktivitelerin öncelikli tutulması gerektiğini de vurgulamaktadır.

Dünya genelindeki kıyı kentleri incelendiğinde kamu erişiminin kısıtlandığı kentlerin sayıca fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum kıyıya erişimin elverişli ve doğru şekilde sağlandığı alanların oldukça az olduğunu göstermektedir. Buradan yola çıkıldığında kıyı kentleri için gerçekleştirilecek çalışmaların yaygın hale getirilmesinin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Zira kıyılara kamusal erişimin sağlanabilmesi için farklı kuruluşlar ve programlar meydana getirilerek bu alanlarında etkin ve elverişli şekilde kullanılabilmesi günümüzde üzerinde durulan bir konu halini almaktadır. Bu bağlamda Türkiye’den ve dünyadan örneklerin incelenmesi de oldukça önemli bir konudur.

Sekapark İzmit

Sekapark ve çevresi Kocaeli’nin merkez ilçesi olan İzmit’te yer almaktadır. Türkiye genelinde modern kağıt üretiminin ilk kez yapıldığı zekâ kağıt fabrikasının kapatılmasıyla beraber bölge atıl bir hal almıştır. İşlevini yitiren ve kent içerisinde değerini kaybeden bu alan kentin kıyıyla bağlantısına da büyük ölçüde engel olmuştur.

2005 yılından sonra Kocaeli Büyükşehir Belediye'sinin hazırladığı Sekapark projesi ile birlikte alanın yeniden işlevlendirilmesine karar verilmiştir. İlgili projede Seka Kağıt Fabrikasının bulunduğu bölgenin kamusal iş işlevlerle tekrar kurgulanmasına karar verilmiştir. Aynı zamanda proje genelinde kıyının kent ve kentliği ile bağ kurabilmesi ve aynı zamanda yeşil sürekliliğin sağlanması da hedeflenmektedir (Uzun, 2014).

Şekil 3.9. Sekapark İzmit Projesi

Kaynak: Karakoç, 2021.

Kıyı kentlerinin merkezinde yer alan ve kıyı ve kentin geçiş sahasında bulunan endüstriyel tesislerin pek çok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Kente dair özel özellikleri vurgulayan bu yapıların sürdürülebilirliğe karşı da olumsuz etkilerinden bahsedilebilir (Şimşek İlhan, 2016). Endüstriyel alan ve tesislerin kıyı ve kent arasındaki bağlantıyı olumsuz yönde etkilediği göz önünde tutulduğunda Sekapark projesinin en büyük büyük katkısının kıyı kullanımına katkı sağlamak olduğu söylenebilir. Günümüzde kamu yararı gözetilerek hazırlanan proje, rekreasyon, yeşil alan ve dinlenme alanlarının yoğunluklu bulunduğu bir sahaya oluşturmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte endüstriyel alanların tekrar işlevlendirilerek kente kazanımına dair örnek bir proje olduğundan büyük bir önememe sahiptir.

Pirrama Kentsel Kıyı Parkı Projesi

Avustralya'nın bilinen eski yerleşim alanlarından birisi olan Sydney Pymont bölgesinde bulunan Pirrama Parkı, ülkenin en kalabalık alanlarından birine 1 km uzaklıktadır (SHFA, 2004). Eski bir deniz polis karakolu arazisinde bulunan park 18.000 m²'lik bir alana sahip olmaktadır. Parkın kuzeyinde önceden tasarlanan ve uygulanan Pymont Point Park bulunmakla birlikte, kuzeydoğusunda Gibba Park yer almaktadır (Erkmen, 2015).

Pymont 1800'lü yıllara kadar şahıs arazisi olarak kullanılırken zaman içerisinde yaşanan dönüşüm bu alanın rekreasyon alanı haline gelmesine yol açmıştır. İlgili bölge 1840 ve 1920 yılları aralığında ağır sanayi bölgesi haline getirilmiştir. Bölgenin bu dönüşümü yaşamasının en önemli sebebi taş rezervi olması ve konumu sebebiyle stratejik bir bölgede yer almasıdır. Sanayi dönemi süresince oldukça stratejik bir döneme sahip olan Pymont, sanayi döneminin sona erdiği 1950 yılından sonra önemini kaybetmeye başlamıştır (SHFA, 2004). Sonrasında Deniz Polis Karakolu'nun arazisi haline gelen bu alan 2005 yılında park olarak yeniden değerlendirilmesi alınmıştır. Toplum hareketi ile ortaya çıkan bu değerlendirme fikri kent ve su arasında güçlü bir ilişkinin kurulmasına dayandırılmıştır. Bununla birlikte kamusal bir kullanım sağlanacağı planlanan park tasarımı, sürdürülebilir bir kentsel kıyı parkı oluşturmayı hedeflemektedir (ASPECT Studios, 2009).

Şekil 3.10. Pirrama Kentsel Kıyı Parkı Projesi

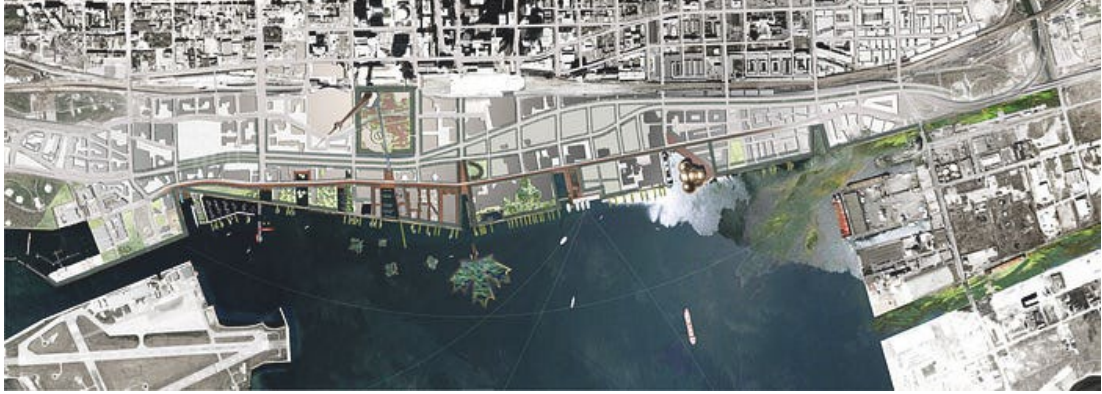
Kaynak: Erkmen, 2015.

Görüldüğü gibi Pirrama Parkı, zaman içerisinde işlevsiz bir hal alan sanayi alanının tekrar değerlendirilmesi adına tasarlanan bir projedir. Projede kentsel tasarım kavramı aktif bir şekilde kullanılırken özellikle aktif, kamusal kullanıma açık, canlı ve yaya dostu bir park olması gerektiği vurgulanmaktadır. Projede öne çıkan amaçlardan bir diğeri ise bölgenin tarihinin, coğrafi özelliklerinin ve kendine özgü karakterinin vurgulandığı bir odak noktası yaratabilmektir. İlgili proje tasarım sürecinde alanın coğrafi özellikleri göz önünde tutulmuş ve bunlardan maksimum düzeyde faydalanılması da amaçlanmıştır (Peyzax, 2024).

Toronto Kenti Kıyı Projesi

Kent kıyıların canlandırılmasına dair bir uygulama alanı olan Toronto Kenti Kıyı Projesi 8.000.000 m²'lik bir alanla en büyük kent kıyıp projeleri arasında yer almaktadır. Toronto sınırları içerisinde bulunan bütün kıyı alanları proje sınırlarına dahil edilmektedir. Bu büyük canlandırma projesi Toronto'nun su kıyısı bulunan tüm şehirlerinin çevresini büyük ölçüde değişikliğe uğratmaktadır (Pavan, 2020). Toronto'nun iç kesimlerine baktığında yerleşim alanlarının daha yaygın olduğu, ticari alanların ve iş merkezlerinin ise yine iç kısımlarda bulunduğu bilinmektedir.

Toronto'nun kıyı kesimlerine bakıldığında ise projeden önce yalnızca tarihi limanlar ve sanayi alanlarının bulunduğu söylenebilir (Gardiner, 2015).

Şekil 3.11. Toronto Kenti Kıyı Projesi

Kaynak: Pavan, 2020.

Toronto geniş bir kıyı kesimine sahip olduğundan yüzyıllardır ulaşım ve nakliye konusunda önemli bir rolü üstlenmiştir (Britannica, 2024). 1999 yılında kıyı alanlarının yeniden canlandırılmasına karar verilen Toronto kenti, yenilikçi yaklaşımlar kapsamında sürdürülebilir bir gelişim hedeflemiştir. İlgili projenin temel amacı da kentsel tasarımda mükemmellik sağlanması, teknolojik bir altyapıya sahip olunması ve bazı önemli kamu politikalarının yeniden düzenlenmesi olmuştur (Erkmen, 2015). Bu bağlamda önemli adımlar atan Waterfront Toronto komisyonu, Toronto göl kıyısının yeniden tasarımı hakkında sonuçlara varmıştır. İlgili komisyon Toronto kıyısının dünya genelinde tanınabilmesi için ciddi çabalar sarf etmiş ve bu amaç için geliştirilen tasarımda kıyı ve kent arasında sürdürülebilir bir alanın oluşturulmasına karar verilmiştir. Tasarım genelinde öne çıkan en önemli elemanlar ise kamusal alanlar ve parklar olmaktadır. Bunların hem ekonomik hem de çevresel anlamda sürdürülebilir bir yaklaşımla değerlendirilmesi ise projenin en önemli hedefleri arasındadır (WATERFRONToronto, 2024). Projenin uygulanma aşamasından önce belirli ilkeleri öne çıkaran komisyon, gerçekleştireceği tüm girişimlerin mantık ve fayda kapsamında sürdürülmesini sağlamıştır. Bununla birlikte komisyon kamusal mutluluk sağlamaya, iş alanı ve iş imkanı oluşturmaya, geniş kapsamlı bir ulaşım ağı yaratmaya ve tüm bunların yanı sıra temiz bir çevre sağlamaya odaklanmıştır (Fung, 2000).

3.4. Kavramsal Olarak Yeniden İşlevlendirme

Yeniden işlevlendirme kavramı, atıl durumda kalan, korunmaya ihtiyacı olan ya da işlevini yitiren yapılarda uygulanan restorasyon, ekleme ya da onarım gibi süreçleri ifade etmektedir. Bu sayede korunması amaçlanan yapıların gelecek dönemlere aktarılabilmesi için sürdürülebilir bir yaklaşımın oluşturulması mümkündür. Özellikle yapının kültürel ve tarihi özelliklerinin korunması adına faydalanan yeniden işlevlendirme çalışmaları yapının geri kazanılabilmesi için de büyük bir öneme sahiptir (Kocabıyık, 2014). Yapının sahip olduğu kendine has kimliği ortadan kaldırmadan, tarih içerisinde kullanışlılığını yitirmiş ve kullanıcı ihtiyacını karşılamayan yapıların farklı bir işlev kazanarak kullanılması da yeniden işlevlendirme olarak tanımlanmaktadır. Yapıya has işlevden farklı bir işleve sahip olmasına yarayan tüm bu çalışmalar, yapının farklı amaçlara hizmet etmesi için de kullanılmaktadır. Zaman içerisinde teknolojinin gelişim göstermesi ve yaşanan gelişmelerden kaynaklı talep artışı sebebiyle tarihi yapıların işlevselliğini kaybettiği söylenebilir. Günümüz ihtiyaçlarını işlevsel bir şekilde karşılayamayan bu tarihi yapılar fiziksel olarak yıprandıysa yeniden inşa edilerek işlev kazandırılmaktadır. Bununla birlikte değerli bir yapı işlevsel olarak eski kaldıysa, farklı bir işleve yönelik çalışmalar gerçekleştirilerek de yenilenmesi sağlanmaktadır.

Bahse konu yapıların yeniden işlevlendirilmesi ve bu sayede farklı işlevlere sahip olması kültürel değer sürekliliğinin artışına yardımcı olmaktadır. Gerçekleştirilen tüm çalışmalar ise tarihi yapının atıl duruma düşmesinin önüne geçmektedir (Turanlı ve Satıcı, 2021). En genel haliyle yeniden işlevlendirme kültürel mirasın ekonomik, kültürel ve sosyal değerinin gelecek dönemlere de aktarılması amacını taşıyan güncel müdahaleleri kapsamaktadır. Konuyla ilgili Ahunbay (2009) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ise tarihi yapıların işlev değişiklikleri ile birlikte yeniden kullanılması, kültürel mirasın korunmasına dair bir tutum olarak değerlendirilmektedir.

Tarihi bir değere sahip olmayan yapıların yeniden işlevlendirilerek hayata kazandırılması temelde sürdürülebilir bir yaklaşımı öne çıkarmaktadır. İşlevini kaybeden binaların yıkılması çevresel, politik, sosyolojik ve ekonomik anlamda olumsuz etkiler yaratan süreçleri doğurduğunda, yeniden işlevlendirme tüm bu alanlarda fayda sağlamaktadır. Özellikle yapının yıkılması sürecinde ortaya çıkan atık

malzemelerin geri dönüştürülmesi oldukça meşakkatli bir süreç olduğundan, atıl durumda kalan binaların geri dönüşümü sürecinde fayda sağlayacak en önemli faaliyet yeniden işlevlendirme çalışmalarıdır (Coliving, 2024).

3.5. Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarının Gerekçeleri

Mekanlar temelde fiziksel bir olgu olarak ortaya çıksa da, değişken ve soyut özelliklere sahip olan toplumsal yapıyla sürekli olarak etkileşim içerisinde olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla yapıların, sürekli olarak değişikliğe uğrayan sosyal ve ekonomik koşullar karşısında adaptasyon süreci geçirmesi farklı zorlukların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Belli koşullar dahilinde toplumsal yapı karakteri ve yaşanan mekanın değişen şartlara cevap verememesi ise zorlukların ortaya çıkmasının en önemli sebebidir (Göçer,2003). Ortaya çıkan tüm bu zorluklar ise işlevini bitiren yapıların yeniden değerlendirilmesini bir zorunluluk haline getirmektedir. İşlevsel anlamda eskiyen ve yeniden işlevlendirmeye imkan tanımayan yapıların yeniden yıkılması zorlu bir süreç olsa da, yapısal olarak ömrünü tamamlamamış yapıların kullanıma devam etmesi gibi durumlar meydana gelmektedir. Bu tarz durumlarda yapının yok edilmesinden önce mevcut yapının sürdürülmesi ise en etkin çözümü doğurmaktadır.

Orijinal işlemini kaybeden yapıların fiziksel anlamda ömrünü tamamlamamış olması ilgili yapının yeniden işlevlendirmeye uygun olduğu anlamına gelmektedir. İşlevsel anlamda eskimiş yapıların farklı işlevler atanarak yeniden kullanılmaya başlaması ise önemli bir üretim tekniğini ortaya koymaktadır. Yapının sahip olduğu mevcut kabuğun yıkılmadan yalnızca korunarak tekrar işlevlendirilmesi durumu öncelikle çok büyük bir ekonomik avantajı ortaya çıkarmaktadır. Bu ekonomik avantaja ek olarak enerji yönetiminin sağlanması, kamusal belleğin geliştirilmesi ve tarihsel özelliği bulunan yapıların kendini finanse edecek hale gelmesi gibi durumlar toplum için oldukça önemli konulardır. Bu bağlamda yeniden işlevlendirmenin en önemli gerekçelerinin başında yapının işlevsel değişim geçirmesi, yapı bağlamında değişikliğe uğraması ve ekonomik yapının değişmesi gelmektedir (Büyükarıslan ve Güney, 2013).

İçinde bulunulan koşulların, yapıyı kullananların, toplumun algısının ve toplum ihtiyaçlarının hızlı bir şekilde değişikliğe uğradığı günümüz toplumlarında yapıların da yeni düzenlemelere ihtiyaç duyduğu bir gerçektir. Bu bağlamda yapılar

strüktürel anlamda ayakta kalsa dahi işlevine ihtiyaç duyulmaması sebebiyle atıl bir hal almaktadır. İşlevini kaybederek terk edilen yapılar ise kültürel ve tarihsel yok olma gibi çeşitli sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Yırtıcı, 2009). Bu bağlamda yeniden işlevlendirilen yapılar, toplumsal kültürün yaşatılması ve toplumsal bilincin meydana getirilmesi konusunda büyük katkı sağlamaktadır. Kentte yaşayanların bilincinin gelişmesiyle birlikte tarihi yapıların kullanım değeri de büyük ölçüde artış göstermekte ve bu sayede tekrar kullanılan yapılar ülke ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Konuyla ilgili gerçekleştirilen uluslararası düzenlemeler ise kültürel miras olarak görülen yapıların yeniden işlevlendirilmesi gibi durumlarda uygulanması gereken pek çok kuralı içermektedir. İlgili düzenlemelerde üzerinde durulan en önemli konu ise yapının yeniden işlevlendirilmesi sürecinde mekânsal ve yapısal niteliklerinin, mimari özelliklerinin ve yapısal tüm faktörlerinin göz önünde tutulması gerekliliğidir. Tüm bunlara ek olarak yapının sahip olduğu koruma değeri ile çevresel etkenlerin göz önünde tutulması da oldukça önemlidir. Bu noktada yapıya zarar verilmeksizin özgünlüğünü bozulmayacağı bir işlevin seçilmesi de unutulmaması gereken bir konudur (Perker, 2010).

Yeniden işlevlendirme sürecinde geleneksel yöntemlerin yetersiz kaldığı tüm durumlarda çağdaş tekniklerinin kullanılması oldukça olağandır. Ancak kullanılacak tekniklerin geçerliliğin deneylerle kanıtlanması oldukça önemlidir. Çünkü tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi gibi süreçlerde kullanılacak teknikler tarihi değerlerin yanlış bir şekilde yansıtılmasına yol açabilir. Bu bağlamda yapılacak restorasyonlarda özgünlükten uzaklaşmadan çalışılması gereklidir (Yağan Köylü, 2023).

Tarihsel değere sahip olan yapıların yenilen işlevlendirilmesi ekonomik anlamda büyük faydalar doğurmanın yanında kaynak verimliliği ve kentsel sürdürülebilirlik için büyük bir önemi sahiptir. Aynı zamanda çevresel, sosyal, tarihi ve kültürel açıdan sürekliliğini sağlanması da en önemli amaçları arasındadır. Türkiye’de yeniden işlevlendirme ve korumaya dair uygulamaları denetleyen en önemli kanun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve ilgili kanuna bağlı yönetmeliklerdir (Aydın vd. 2018). Aynı zamanda Türkiye uluslararası bildirgeleri ve

tüzüklere de imza attığından, konuyla ilgili çıkarılan tüm yasa ve yönetmelikler uluslararası düzenlemelere adapte bir şekilde hazırlanmaktadır.

3.6. Kıyılarda Yeniden İşlevlendirme Örnekleri

Köln - Rheinauhafen projesi

Tarihi Roma dönemine kadar dayanan Köln orta çağ süresince önemi gün geçtikçe artan bir ticaret şehrine dönüşmüştür. Köln aynı zamanda ticarete öncü bir liman kenti olarak da görülmektedir. 1820 yılında buharlı gemilerin faaliyete geçmesi ve buna bağlı bir şekilde ticaret hacminin artışıyla beraber Köln’de bir liman kurma planları başlamıştır. Bu düşünceyle ortaya çıkan Rheinauhafen Limanı’nın günümüzdeki yapısının açılışı ise 1898 yılında bir genişleme sonrasında gerçekleşmiştir. Zaman içerisinde Köln Deutz (1888), Köln Mulheim (1914) ve Godorf’un (1975) bünyesine katılmasıyla birlikte ise Köln’e yeni limanlar eklenmiştir. Zamanla limanların ticaret ve sanayi hacminin genişlemesi ile birlikte Rheinauhafen önemini kaybetmeye başlamıştır. 1970 yılıyla birlikteyse yalnızca marina olarak kullanımına başlanmıştır (Sufuruhr, 2017).

Şekil 3.12. Köln - Rheinauhafen Projesi

Kaynak: Sfuruhr (2017). The Rheinauhafen project in Cologne, İnternet Erişimi:

<https://sfuruhr.wordpress.com/2017/07/03/the-rheinauhafen-project-in-cologne/>

İşlevini yavaş yavaş yitiren Rheinauhafen'in yeniden geliştirilmesine yönelik planlama ise 1990 yılında yapılan bir kentsel tasarım yarışması ile ortaya çıkmıştır. Tasarımı yapılan projenin inşaatı 2002 yılında başlamış ve 2014 yılında sona ermiştir.

Gerçekleştirilen proje 251.000 m²'lik brüt taban alanı üzerine dağıtılmış ofis, kültür kurumu, konut, restoran ve otel arazisinden meydana gelmektedir. Bir değerlendirme yapıldığında yapının %51'inin ofislere, %31'inin konutlara ve %18'inin sanat ve kültüre ayrıldığı görülmektedir. Projeyle birlikte yaklaşık 2200 kişiye istihdam sağlanmış ve hem Ren nehrine hem de şehir merkezine yakın olması nedeniyle son derece değerli bir bölge halini almıştır (Sufuruhr, 2017: 1).

Hamburg – HafenCityProjesi

Hamburg Avrupa'da yer alan en eski liman alanlarına sahip olmaktadır. Zaman içerisinde kent merkezinin de gelişim ile beraber liman alanları kentin içersine dahil olmaya başlamıştır. Bu sebeple merkeze en yakın olan ve en eski liman bölgesinin yenilerek kente entegre edilmesi ve kent merkezinin genişletilmesi için HafenCity dönüşüm projesi ortaya çıkmıştır. Projeyle ilgili ortaya çıkan en önemli hedef dönüşüm projesinin ekolojik, kültürel ve sosyal gelişime katkıda bulunabilmesidir. Bu bağlamda projenin öne çıkan işlevleri, kent merkezini kapsayan konut alanlarının karma kullanımının sürdürülmesi ve bu bağlamda eğitim, kültür, ticaret, turizm ve eğlence alanlarında yeni fırsatların yaratılabilmesidir (Atakara, 2021: 19).

Limanların suyla doğrudan ilişkisi bulunduğundan ötürü ilk zamanlarda alanın taşkınlardan korunabilmesi için yükseltilmesi gerekmiştir. Bu sebeple deniz seviyesinin 5 metreden 8 metreye yükseltildiği söylenebilir. Gerçekleştirilen müdahale çok sayıda alçak ve eski binanın entegrasyonunu zorlaştırmış ve geciktirmiştir (Bruns-Berentelg, 2014: 3). Yapılan işlemlerle birlikte limanın tarihi duvarları ve işlemeleri korunmuş ve mevcut bina silüetinin bozulmaması için yeni yapıların inşasına izin verilmemiştir (Akyol, 2010: 40). 2000 yılında gerçekleştirilen planda 20.000 ofis ve 5500 konut olması düşünülürken 2006'da plan revize edilmiş ve ofis sayısı 45.000'e konut sayısı ise 7000'e çıkartılmıştır (Bruns-Berentelg, 2006: 55).

Şekil 3.13. Hamburg – HafenCityProjesi - 1

Kaynak: Atakara, C. (2021). Hamburg Kentsel Dönüşüm Projeleri: Hafencity ve Wilhelmsburg. Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi, 3(2), 4-24.

Hafencity projesi, yaya yollarının çok büyük bir kısmını araç yolundan ayırdığından yayalar için oldukça efektif bir kullanım alanı sunmaktadır. Aynı zamanda ısıtma sistemleri ile sürdürülebilir ve yenilikçi bir konseptte sahip olduğu düşünülen projede, doğal gazla ısınan binaların oranını azaltmış ve minimum karbon emisyonu yaratacak termal enerjili ısıtma sistemlerinden faydalanmıştır (Akyol, 2010: 40).

Şekil 3.14. Hamburg – HafenCityProjesi - 2

Kaynak: Atakara, C. (2021). Hamburg Kentsel Dönüşüm Projeleri: Hafencity ve Wilhelmsburg. Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi, 3(2), 4-24.

İlgili projede pek çok yeni alan oluşturulsa da projedeki en önemli yapı formu armoni konser salonu olmuştur. İlk gerçekleştirilen planda bulunmamasına rağmen alanda anıtsal bir yapının bulunması gerektiği düşünülerek yenilenen plana dahil edilmiştir. Bölgenin kültür merkezi olarak düşünülen salon, eski ambar binasının üzerine inşa edilmiştir. Tüm bu gelişmelerle birlikte projenin 2017 yılında tamamlandığı söylenebilir (Akyol, 2010: 44).

Proje gündelik bir yaşam alanı oluşturduğundan halka açık alanlarla birlikte farklı insan gruplarının kullanımına açık bir haldedir. Kullanıcılar dünyanın dört bir yanından gelen turistlerin yanı sıra kent sakinleri ve çalışanlar olmaktadır. Hamburg’da yaşayan pek çok kişi HafenCity’yi keşfederek kültür, eğlence ve cazibe tesislerinden faydalanmaktadır (Atakara, 2021: 20).

3.7. İklim Değişikliğinin Kıyılarda Bulunan Endüstriyel Miraslar Üzerindeki Etkileri

Dünyanın ortalama sıcaklığı sanayi devriminden başlayarak sürekli artan bir ivme ile yükselmektedir. Sıcaklıkların sürekli artış trendinde olması iklim değişikliğini gündeme getirmiştir. İklim değişikliği ile birlikte ciddi oranda hidroklimatolojik verilerde değişiklikler meydana gelmektedir. İklim değişikliğinin zaman serileri (yağışlar ve sıcaklıklar gibi) üzerinde etkilerinin analizi, ekosistemler, su kaynakları ve yapılar daha genel olarak insan faaliyetleri üzerinde ilgili sonuçlara yol açabilecek geçmiş değişiklikler hakkında nitel ve nicel bilgiler sağlamaktadır. Bölgesel olarak iklim değişikliğinin etkisi farklılık gösterse de genel olarak alışlagelmiş iklim olaylarından hemen hemen dünyanın tamamında önemli derecede sapmalar meydana gelmektedir.

Yapılaşmış ve doğal çevreyi de en çok etkileyen faktörlerden olan sıcaklık ve yağış değişimlerinin neticelendiği kuraklık üzerinde zamansal ve mekânsal değişkenlik üzerine birçok analiz gerçekleştirilmiştir (Dabanlı ve diğ. 2017; Benabdelouahab vd. 2020). Bu çalışmaların sonuçları, yıllık ölçekte yağışta genel bir azalma ve hem aşırı yağışlarda hem de uzun süreli kuraklık olaylarında ise artış olduğuna işaret etmektedir

Artık iklim değişikliğinin kültürel miras üzerine etkilerinin araştırılması koruma stratejileri ve uygulamalarında yer almaktadır. Kültürel miras üzerinde iklim değişikliği kaynaklı zararların araştırıldığı çalışmalarda öncelikle iklim riskleri tanımlanmakta daha sonra muhtemel etkiler değerlendirilmektedir (Bonazza ve diğ., 2018; Day ve diğ., 2022; Heron ve diğ., 2022; Mollá ve diğ., 2022). Ancak teknik değerlendirmelerin yanında kültürel mirasın üzerinde muhtemel iklim değişikliği riskleri analizlerine “yönetilebilirlik”, “dirençlilik” ve “uyarlanabilir kapasite” gibi yeni değişkenlerinde gündeme getirildiği görülmektedir (Erdoğan, 2022).

2022 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı yaygın olarak kullanılan adıyla COP27 vesilesiyle ICOMOS tarafından yayınlanan bildirmede iklim faktörlerinin oranında, yoğunluğunda ve düzeninde meydana gelen değişiklikler dünya çapında kültürel mirasa yönelik bir tehdit olarak tanımlanmıştır (Blavier ve diğ., 2023). Bu tehdidin boyutlarını, olası etkilerini ve oluşturduğu riskleri araştırmak ve adaptasyon stratejilerini geliştirmek oldukça güncel ve önemli bir konudur. İklim değişikliğinin kültürel varlıklara etkilerini belirlemeye yönelik şu başlıklarda çalışmalar gruplanmaktadır:

İklim Değişikliği Etki ve Risk Değerlendirmeleri: İklim değişikliğinin kültürel varlıklara olası etkilerini belirlemek için risk değerlendirmeleri yapılmıştır. Bu tür çalışmalar, potansiyel risklerin ve tehditlerin saptanmasına ve uygun sürdürülebilir koruma stratejilerinin geliştirilmesi açısından yardımcı olmaktadır.

Kültürel Mirasın İklim Değişikliğiyle Uyumlaştırılması: Kültürel varlıkların iklim değişikliğine nasıl uyum sağlayabileceği ve koruma stratejilerinin nasıl geliştirilebileceği konularında araştırmalar yapılmıştır. Bu tür çalışmalar, kültürel varlıkların sürdürülebilir bir şekilde korunması açısından önem arz etmektedir.

Toplumsal Katılım ve Eğitim İnisiyatifleri: Kültürel mirasın korunması ve iklim değişikliği etkilerine karşı hazırlık, yerel toplulukların ve ilgili paydaşların katılımını ve eğitimi gerektirmektedir. Bu nedenle, toplumsal katılım ve eğitim inisiyatifleri konusunda yapılan çalışmalar da önemlidir. Eğitim programları ve farkındalık kampanyaları, kültürel mirasa sahip çıkma ve iklim değişikliği tehditlerine karşı hazırlıklı olma konularında etkili olmaktadır.

İklim değişikliğinin kültür varlıkları üzerindeki etkilerinin gösterildiği Tablo 1’de iklim değişikliği ve görülebilecek muhtemel etkiler ayrı ayrı başlıklar halinde gruplandırılmıştır.

Kültürel mirasın bulunduğu hem iklim hem coğrafi hem de beşerî durumları göz önüne alınarak ayrı ayrı etkilenebilirlik ve risk çalışmaları yapıldıktan sonra uyum ve koruma adımlarına geçmek gerekmektedir. Bu açıdan, Haliç kıyılarına ait miras yapılarında planlama ve koruma stratejilerinde iklim değişikliğinin etkisinin de değerlendirilmesi önemli bir konu gündemi haline gelmektedir. Haliç Vadisi’nin özgün coğrafik yapısı ve sahip olduğu miras çeşitliliği ve önemi bakımından iklim değişikliğinin etkilerinin

disiplinler arası çalışmalarla koruma uygulamalarının odağına yerleşmesi gerekmektedir.

Tablo 3.4. Kültürel miras üzerinde iklim değişikliği etkileri (WHC, 2007)

<i>İklim Göstergesi</i>	Risk	Kültürel Miras Üzerindeki Muhtemel Etki
Atmosferik Nem Değişikliği	- Sel (deniz, nehir) - Yoğun yağış - Su seviyesinde değişiklikler - Toprak kimyasında değişiklikler - Zemin suyu değişiklikleri - Islaklık süresinde artış - Deniz tuzu klorürleri	- Yeraltı arkeolojik varlıklar için pH değişiklikleri - Tortu nemindeki değişikliklerden dolayı çatlama ve ayrılma nedeniyle stratigrafik bütünlük kaybı - Suyla dolu /havasız (anaerobik) /oksijensiz (anoksik) ortamlarda korunan verinin kaybı - Canlıların mikrobiya ayrışımını hızlandıran ötrifikasyon (sudaki azot ve fosfatın artması) - Yükselen neme bağlı olarak gözenekli bina malzemelerinde ve birleşimlerinde değişiklikler - Su tahliye sistemlerinde hata veya yetersizliğe bağlı hasar; şiddetli yağışa dayanıksız ve genellikle erişimi, bakımı ve düzeltilmesi zor olan tarihi yağmur suyu tahliye araçları - Ayaktaki yapıları, arkeolojik varlıkları, duvar resimlerini, freskleri ve diğer dekore yüzeyleri etkileyen ıslanma ve kurumanın neden olduğu, tuzların kristalizasyonu ve ayrışması - Sel suları nedeniyle inorganik ve organik malzemelerin aşınması (erozyonu) - Böcekler, küfler, mantarlar, termit gibi istilacı türler tarafından organik malzemeye biyolojik saldırı - Toprak altı değişkenliği, zemin kabarması ve çökmesi - Malzemelerde ve yüzeylerde ayrılmaya, çatlamaya, pul pul dökülmeye ve tozlanmaya neden olan bağıl nem döngüleri - Metallerin korozyonu - Zirai ilaçlar ve gübrelerin karışımıyla nemde artış gibi diğer bileşik etkiler
Sıcaklık değişimi	- Günlük, mevsimlik aşırı olaylar (ısı dalgaları, kar yükü) - Donma-çözünmede ve buz fırtınalarında değişiklikler ve ıslak donda artış	- Termal strese bağlı cephelerin bozulması - Donma-çözünme/don hasarı - Tuğla, taş, seramik ıslanan ve kurumadan önce malzemenin içinde donmadan oluşan hasar - Biyokimyasal bozulma - Bazı yapıların “amaca uygunluğundaki” değişiklikler. Örneğin, binaların iç kısmının aşırı ısınması, mühendislik çözümlerinin ortaya çıkması nedeniyle tarihi dokuda uygun olmayan değişikliklere neden olabilir - Yapıların kullanımda kalmasını sağlamak için uygun olmayan adaptasyon - Kıyı aşınması (erozyonu) / kaybı
Deniz seviyesi yükselmesi	- Kıyı selleri - Deniz suyu baskını	- Kıyı aşınması (erozyonu) / kaybı - Artefaktlar ve toprak arasındaki metastabil dengeyi bozabilecek büyük “yabancı” su kütlelerinin aralıklarla gelmesi - Düşük seviye alanlarda kalıcı suya batma - Nüfus göçü - Toplumların dağılması - Ritüellerin kaybı ve sosyal etkileşimlerin bozulması

Rüzgâr	• Rüzgâr etkili yağmur • Rüzgârın taşıdığı tuz • Rüzgârın getirdiği kum • Rüzgârlar, kuvvetli rüzgâr ve doğrultuda değişiklikler	• Gözenekli kültürel miras malzemelerine nüfuz eden nem • Tarihi veya arkeolojik yapıların statik ve dinamik yükleri • Strüktürel hasar ve çökme • Aşınma (erozyon) nedeniyle yüzeylerin bozulması
Çölleşme	• Kuraklık • Isı dalgaları • Su düzeyinde düşme	• Erozyon (aşınma) • Tuz parçalanması • Nüfusun sağlığında etkilenme • Terk ve çöküntü haline gelme • Kültürel hafızanın kaybı
İklim ve kirlenmenin birlikte etkisi	• pH yağıışı • Kirleticilerin tortulaşması	• Karbonatların çözünmesi ile taş resesyonu (yüzeyde gerileme) • Malzemenin kararması • Metallerin korozyonu • Biyokolonizasyon etkisi
<i>İklim ve biyolojik etkiler</i>	• İstilacı türlerin çoğalması • Küf büyümesinde artış • Binalarda liken kolonilerindeki değişiklikler • Orijinal bitki malzemelerinin azalması	• Strüktürel ahşap ve bitişlerin çökmesi • Binaların onarımı ve bakımı için yerli türlerin varlığında azalma • Kültürel miras alanlarının miras değerlerindeki değişiklikler • Peyzaj görünümünde değişiklikler • Toplumların dönüşümü • Geleneksel yerleşimlerin geçim kaynaklarında değişiklikler • Aile yapılarında geçim kaynağı olarak değişiklikler daha dağınık ve uzak hale gelmesi

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Bir Endüstriyel Miras Konusu Olarak Kentsel Kıyılardaki Endüstriyel Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi

Kentsel kıyılarda bulunan endüstriyel yapıların yeniden işlevlendirme konusu özellikle son yıllarda şehir planlamacıların, mimarların ve hatta yerel yönetimlerin de üzerinde durduğu bir konu haline almaktadır. İlgili yapıların yeniden değerlendirilmesi ile birlikte kent estetiğinin sağlanmasının yanı sıra ekonomik kalkınma ve sosyal yaşamı iyileştirme faaliyetleri de gerçekleştirilmektedir. Tüm bunlara ek olarak yeniden işlevlendirme sürecinde çevresel sürdürülebilirlik desteklenmekte tarihi ve kültürel miras korunmaktadır. Kentsel kıyılarda yer alan endüstriyel yapıların yeniden işlevlendirilmesi öncelikli olarak endüstriyel mirasın korunması ve bu yapıların kent yaşamına entegre edilmesi için önemli bir fırsat taşımaktadır. Bu tarz yapıların yeniden işlevlendirilmesi kültürel ve tarihi öneme sahip olan yapıların modern bir şekilde kullanımını sağlamaktadır. Bütün bunlara ek olarak ilgili süreç ekonomik, çevresel ve sosyal anlamda pek çok fayda sunarak kıyı alanlarının yaşanabilir bir hale gelmesine katkıda bulunmaktadır.

Kentsel kıyılarda bulunan endüstriyel yapıların yeniden işlevlendirilmesi süreci ile birlikte bu yapılar tarihi ve kültürel değerini korumaktadır. Endüstriyel yapılar genel olarak inşa edildiği dönemin kültürel ve mimari izlerini taşımaktadır. Bu bağlamda yeniden işlevlendirme sürecinde ilgili yapıların sahip olduğu kendine has özelliklerin korunması, kentte yaşayanlar için tarihî bir bağ kurulması fırsatını yaratmaktadır (Smith ve Jones, 2020). Tüm bunlara ek olarak bu tarz yapıların korunması turizm açısından çekicilik unsuru haline gelerek kıyı alanlarında daha fazla ziyaretçilerin bulunmasına fayda sağlamaktadır (Smith ve Johnson, 2018).

Yeniden işlevlendirme ile alakalı gerçekleştirilen projeler kentsel kıyılarda ekonomik kalkınmanın sağlanmasına da yardımcı olmaktadır. Yeniden işlevlendirilen bütün endüstriyel yapılar yeni sosyal ve ticari alanlar meydana getirmektedir. Oteller, mağazalar, kafeler ve restoranlar gibi iş alanlarının oluşturulması yerel ekonomiyi canlandırmakla birlikte yeni istihdam alanları da oluşturmaktadır (Doe, 2018).

Kentsel kıyılarda bulunan endüstriyel yapıların yeniden işlevlendirilmesi ile birlikte çevresel sürdürülebilirlik sağlanmaktadır. Mevcut yapıların tekrar kullanılması, yeni oluşturulan inşaatın ihtiyaçlarını azaltarak karbon ayak izinin düşmesine yardımcı olmaktadır (Adams, 2019). Yeniden işlevlendirme projeleri ile birlikte kentsel kıyılarda toplumsal etkileşimi artıracak kamu alanlarının oluşturulması da mümkündür. Bu tarz projeler insanların bir araya gelebileceği, kültürel etkinliklere katılım sağlayabileceği ve kıyı bölgelerinde bulunan güzelliklerden faydalanacağı mekanlar yaratmaktadır (Williams, 2017).

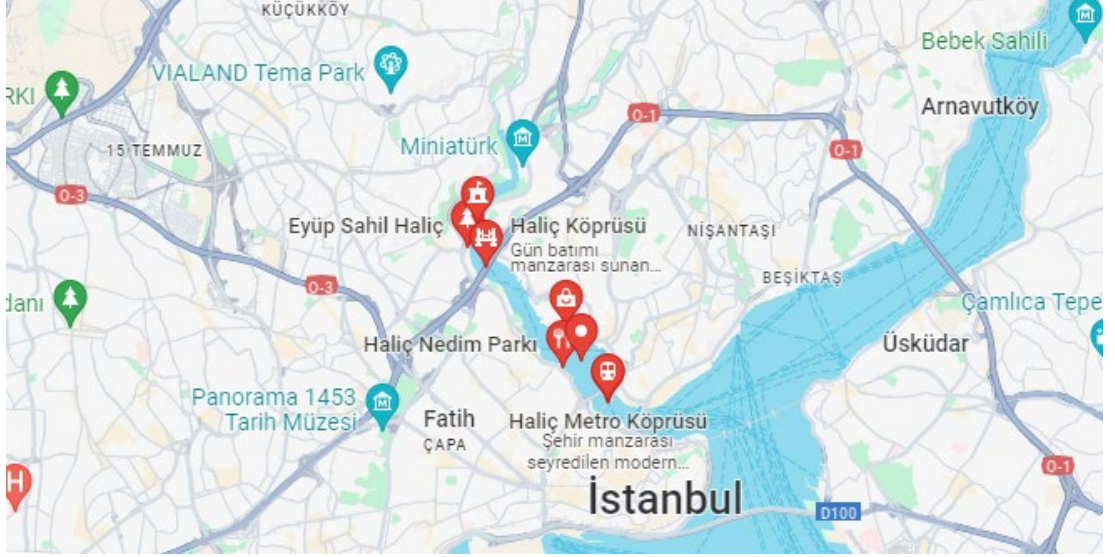
Görüldüğü gibi kentsel kıyılarda bulunan endüstriyel yapıların yeniden işlevlendirilmesi, kültürel mirası koruyacağı kadar şehirlerin estetiğini ve ekonomik gelişimi sağlama açısından oldukça önemli bir konudur. Tarihi ve kültürel değerlerin korunması, çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik kalkınma gibi faydaları içeren yeniden işlevlendirme projeleri, yerel yönetimlerin, mimarların ve şehir planlamacıların üzerinde durduğu bir konudur.

4.2. Çalışma Alanı – Haliç Tersaneleri Tersane İstanbul

Çalışma Alanı olarak seçilen Haliç Tersaneleri Tersane İstanbul tarihi anlamda büyük bir zenginliğe sahiptir. Bu bağlamda bölgenin değerinin doğru bir şekilde anlaşılması için öncelikle Haliç bölgesinin tarihi ve endüstrileşme süreci bu başlıkta ele alınacaktır. Sonrasında ise bölgede bulunan endüstriyel yapıların yeniden işlevlendirme süreçleri ve Tersane İstanbul Projesi bu başlık altında değerlendirilecektir.

4.2.1. Haliç Bölgesinin Tarihi

Geçmişten günümüze İstanbul kentinde varlığına devam eden medeniyetler genellikle Haliç su yolu çevresinde konumlanmıştır. Bu durum ilgili bölgenin kültürel miras değerinin oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Haliç kıyıları ulaşım, stratejik konum, doğal güzellikler ve aynı zamanda kentle kurulan ilişkiler açısından önemli bir fonksiyona sahiptir. Bu bağlamda çevrede bulunan bölgelerin gelişmesini ve dönemsel olarak dönüşüme uğramasını sağlamıştır. Haliç kıyılarına bakıldığında Kuzeydoğu tarafında Beyoğlu ilçesi sınırlarında bulunan Kasımpaşa, Söğütözü ve Karaköy mahalleleri olduğu görülmektedir. Haliç'in Güneydoğusunda ise Fatih ilçesine bağlı olan Eminönü, Ayvansaray, Balat ve Sirkeci gibi mahalleler bulunmaktadır (İpek ve Balyemez, 2019: 124).

Şekil 4.1. Haliç Bölgesinin Haritadaki Konumu

Kaynak: Google Maps, 2024.

Tarihsel bir değerlendirme yapıldığında İstanbul kentinin kuruluşunun M.Ö. 700 yılına dayandığı söylenebilir. Grekler tarafından ilk olarak Khalkedon koloni kentleri oluşturulmuştur. Sarayburnu bölgesinde bulunan topografik yapı ise Sarayburnu kolon kentlerinin kurulmasına ve güçlü bir kent haline gelmesine sebep olmuştur (Yerliyurt, 2008).

Haliç bölgesinin hızlı bir şekilde gelişime uğramasının en önemli sebebi ise Roma İmparatorluğu'nun kenti ele geçirmesi ve Konstantinopolis'in yerleşim sınırlarının genişleyerek Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olmasıdır. Tarihi süreçte meydana gelen bu gelişmeler beraberinde ticari gelirlere ek olarak ülkedeki bütün gelirlerin toplandığı bir merkez inşa edilmiştir (İpek, 2019). Bizans dönemine bakıldığında ise kente hakim olan tepelerde kilise ve manastırların bulunması yaşanan önemli gelişmeler arasında yer almaktadır (Yenen ve Yücetürk, 2003).

Şekil 4.2. Milattan Önceki Dönemde Haliç Burnu

Kaynak: İpek ve Balyemez, 2019.

1453 yılına gelindiğinde Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethedilmesi beraberinde yeni imar hareketleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Ülke bazında yegane kültürel, kentsel ve siyasal faaliyet alanı olan İstanbul o dönemde de dünya kenti olarak tanınmaya başlamıştır (T.C. İstanbul Valiliği, 2024). 1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile beraber ise Ankara'nın başkenti olması kırsal alanlardan şehirlere doğru yoğun göç hareketlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Göçlerin hızlı bir şekilde yaşanması kent nüfusunun genişlemesine yol açarak konut yetersizliğinin meydana gelmesine yol açmıştır. Kentlerde meydana gelen ekonomik dalgalanmalar ise hızlı bir şekilde inşa faaliyetlerinin sürdürülmesine ve çarpık kentleşmenin meydana gelmesine yol açmıştır (İrdem ve Lenger, 2021).

1980 ve 1990 yıllarında İstanbul'daki sanayi alanları hızlı bir şekilde nüfus artışına sahne olmaya başlamıştır. Dönem içerisinde yaşanan en önem imar hareketleri ise turizm ve ticari yapıların oluşturulması olmuştur. Gerçekleştirilen oluşumda eski yapıların ıslah edilmesi düşünülmüş ve haliç bölgesinde bulunan bazı tarihi yapılar yıkılarak açık alanlar meydana getirilmiştir (İpek, 2019).

4.2.2. Haliç Bölgesinin Endüstrileşmesi

Osmanlı Devleti'nin tarihi süreç içerisinde gerçekleştirdiği en önemli ekonomik faaliyetler üretim ile ilgili olmuştur. Sanayi Devriminden önce Osmanlı'da kamunun ihtiyaç duyduğu ürünlerin üretilmesi el yordamıyla ve basit aletlerle küçük üretim tesislerinde gerçekleştirilmiştir. Sanayi Devrimi'nin yaşanmasıyla birlikte ise Avrupa ülkelerinden alınan yardımlarla beraber teknolojik bir şekilde gelişmeye ve sanayileşmeye başlanmıştır (Kurt vd., 2016).

19. yüzyılda gerçekleşen en önemli gelişme olan Sanayi Devriminden sonra endüstriyel anlamda ciddi gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda bu dönemde başkent İstanbul olmaktadır. İstanbul'un en önemli endüstri merkezi ise Haliç olarak tanımlanmaktadır. Haliç'te Sanayi Devrimi'nden sonra endüstriyel tesislerin sayısında büyük ölçüde artış yaşanmış ve üretim çeşitliliği ortaya çıkmaya başlamıştır. Dönemde yaşanan endüstriyelleşme hareketleri ile birlikte fiziksel ve sosyal anlamda dönüşüme uğrayan Haliç, zamanla mevcut kimliğini kaybetmeye başlamıştır. Endüstriyel tesislerin plansız ve denetimsiz bir şekilde büyümesi neticesinde yerleşik halk negatif yönde etkilenmeye başlamış ve konut alanları Boğaziçi, Kadıköy ve Beyoğlu gibi alanlara kaymaya başlamıştır (Gören, 2011).

1929 yılında negatif etkilerini hissettiren ekonomik buhran neticesinde devletlerin sürdürdüğü korumacı ekonomi politikaları İstanbul'daki sanayinin de olumsuz yönde etkilenmesine yol açmıştır. İkinci Dünya Savaşı etkileri ve ekonomik buhran neticesinde mekansal ve sosyal alanlarda negatif dönüşümler ortaya çıkmaya başlamıştır. 20. yüzyılın sonlarına gelinceye dek Haliç yerleşiminin gelişim sürecinde bazı öneriler ve planlar sunulmaya başlamıştır (Köseoğlu, 2010). Tüm bu gelişmeler ışığında 1937 yılında Prost planı hazırlanmıştır. Bu plan gereğince Haliç yerel bir sanayi ve ticaret mekanı halini almıştır. İlgili plan kentin daha sonraki mekansal yapısı üzerinde ciddi bir belirleyici rol üstlenmiştir. Prost planının sahip olduğu en önemli özelliklerden birisi kenti üç ayrı bölüme ayırmasıdır. Bu bölümler başta İstanbul olmak üzere Beyoğlu ve Üsküdar olmaktadır (Erken, 2022).

Şekil 4.3. 1937 Yılı Prost Planı

Kaynak: Çalış, 2022.

1949 yılında ise hazırlanan farklı bir plan Profesör Gerhatd Kessler tarafından sunulmuştur. Bu plan gereğince Haliç'in bir iş merkezi halini alması planlanmıştır. Bununla birlikte Haliç'te bulunan tersanenin Tuzla'ya taşınması da ilk kez bu dönemde gündeme gelmiştir (Şahin, 2012). 1954 yılında hazırlanan Beyoğlu Nazım İmar Planına göre Kasımpaşa ve Kağıthane Deresi bölgesinin sanayiye ayrılması planlanmıştır. Ayrıca ilgili plan Haliç'in Kuzey tarafına depoların gelmesini öngörmüştür. 1956 ve 1960 yılları aralığında ise Alman plancı Profesör Hans Högg tarafından hazırlanan plan gereğince Haliç'in kreasyon ve ticaret alanı haline getirilmesi düşünülmüştür. 1985 yılında tasarlanan Haliç Çevre Düzeni Nazım İmar Planı gereğince endüstriyel alanların Haliç bölgesinden çıkarılması ve haliç bölgesinin kente katılmasına karar verilmiştir. Tüm bu gelişmeler kapsamında 1985 yılında Haliç'te bulunan endüstriyel yapıların yıkımları gerçekleştirilmiştir (Oral,2006).

Yapılan tüm planlar doğrultusunda alınan kararlar bölgenin tamamıyla değişikliğe uğramasına ve bir mesire ile kültür aksı özelliğini taşıyan Haliç'in bütün özelliklerini kaybetmesine sebep olmuştur. 1950 yıllarından sonra su kıyılarının farklı kollarda sanayi alanı haline alması ise bu bölgenin iş alanı haline gelmesine yol açmıştır. Tüm bu faktörler Haliç'in farklı sanayi kuruluşlarının bıraktığı atıklarla bölgenin kirlenmesine yol açmıştır (Önem, 2004). Prost Planı sonrasında 1949 yılında tamamlanmıştır. 1947 yılında ise Haliç'in iki yakası orta ölçekli sanayi yerleşimine açılmıştır. 1949 raporu bölgeye ağır sanayi alanlarının da dahil edilmesine karar vermiştir (Gören, 2011). Elhan (2009) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada yapılan tüm yıkımların iki ayrı tartışmaya sebep olduğu üzerinde durulmaktadır. Haliç'in kimliğini ortaya koyan pek çok binanın yıkılması ile birlikte bu faaliyetlerin belli bir plan dahilinde yürütülmemesi gerçekleştirilen yıkımların en önemli tartışma konuları arasında yer almaktadır. Haliç'in kirlenmesine neden olan sanayi yapılarının haliç bölgesinden çıkartılarak Haliç'in yeşil bir rekreasyon alanı olmasına çalışan bu operasyonlardan sonra haliç kıyısı sanayiden arındırılarak parklara ve konut alanlarına dönüşmeye başlamıştır. O döneme kadar Haliç'te hizmet veren ve yıkımlardan hiçbir şart altında etkilenmeyen sanayi yapılarının bu dönem sonrasında atıl yapılar haline geldiği bilinmektedir. 1987 ve 1988 yılları aralığında özgün mimari ve sunduğu hizmetler anlamında faydalı ancak doğaya attığı atıklarla zararlı olan yapıların yeniden işlevlendirilerek değerlendirilebileceği fikri ortaya çıkmıştır (Elhan, 2009). Tamamıyla endüstri mirası olarak kabul edilen bu yapıların eski işlevi üretim ve depolama iken turizm, ticaret ve kültür merkezi haline getirilmesi planlanmıştır. Gerçekleştirilen değişim ve dönüşüm sürecinde yapıların özgün niteliklerinin korunmasına dikkat ederek Haliç'in kıyı bandının bütünlüğünü sağlamakta amaçlanmaktadır. Haliç'te bulunan endüstri yapılarının büyük bir kısmının yıkıldığı dönem içerisinde bazı yapılar yıkımlardan etkilenmeyen alanlar olarak varlığına devam etmiştir.

4.3. Haliç Kıyısındaki Endüstriyel Mirasın Durumu

Paris'te yapılan yıkımlar neticesinde Haliç Tersaneleri, Silahtarağa Elektrik Fabrikası, Lengerhane, Cibali Tütün Fabrikası, Feshane gibi pek çok tarihi mekan endüstri mirası şeklinde varlığına devam etmiştir. 2000 yılında Haliç bütünlüğünün sağlanması ve endüstri mirası olarak görülen alanların dönüşümünün gerçekleştirilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Bu bağlamda konuyla ilgili

gerçekleştirilecek çalışmaları stratejik bir şekilde yönetebilmek için “Haliç Belediyeler Birliği” kurulmuştur. İlgili birlik, Haliç’in bir kültür bölgesi halini alması, planlamalar gerçekleştirilmesi, çevrede meydana gelen sorunların ortadan kaldırılması, altyapı şartlarının sağlamlaştırılması, bölgede ticaret, rekreasyon ve konut alanlarının sağlanması gibi çalışmaların planlanmasını gerçekleştirmiştir (İlteray, 2018). Haliç kıyısındaki endüstriyel mirasın durumunun anlaşılması için öncelikle buralarda gerçekleştirilen projeleri ele almak gerekmektedir. Aşağıda yer alan şekil’de, bölgede gerçekleştirilen projeler yer almaktadır.

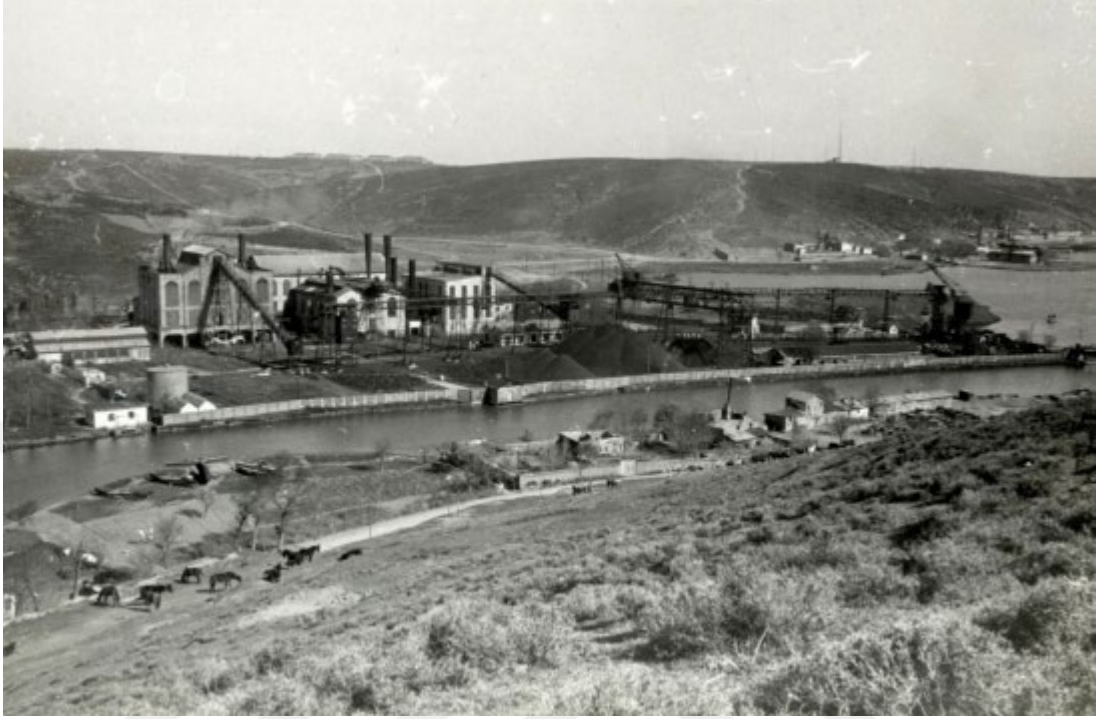
Şekil 4.4. Haliç Bölgesinde Gerçekleştirilen Dönüşüm Projeleri

Kaynak: Çoban, 2015.

4.3.1. Santra İstanbul – Bilgi Üniversitesi

Haliç’te gerçekleştirilecek dönüşüm projelerinden birisi Kağıthane ve Alibeyköy’den geçen derelerin birleştiği noktada bulunan Silahtarağa Elektrik Santrali projesidir. İlgili fabrika 1910 yılında İstanbul’a elektrik sağlayan ilk fabrika olma niteliğine sahiptir. Bu fabrika kent ölçeğinde elektriği sağlayabilmek ve bunun hızlı bir şekilde dağıtımını gerçekleştirmek için Haliç’in sonunda kurulmuştur. Fabrikanın

Haliç'te kurulmasının bir diğer sebebi ise elektriğin büyük kısmının Rumeli yakasında tüketilmesi ve ve fabrikanın kurulacağı bölgenin dağıtımına en fazla imkan veren bölge olmasıdır (Kaptı vd., 2004).

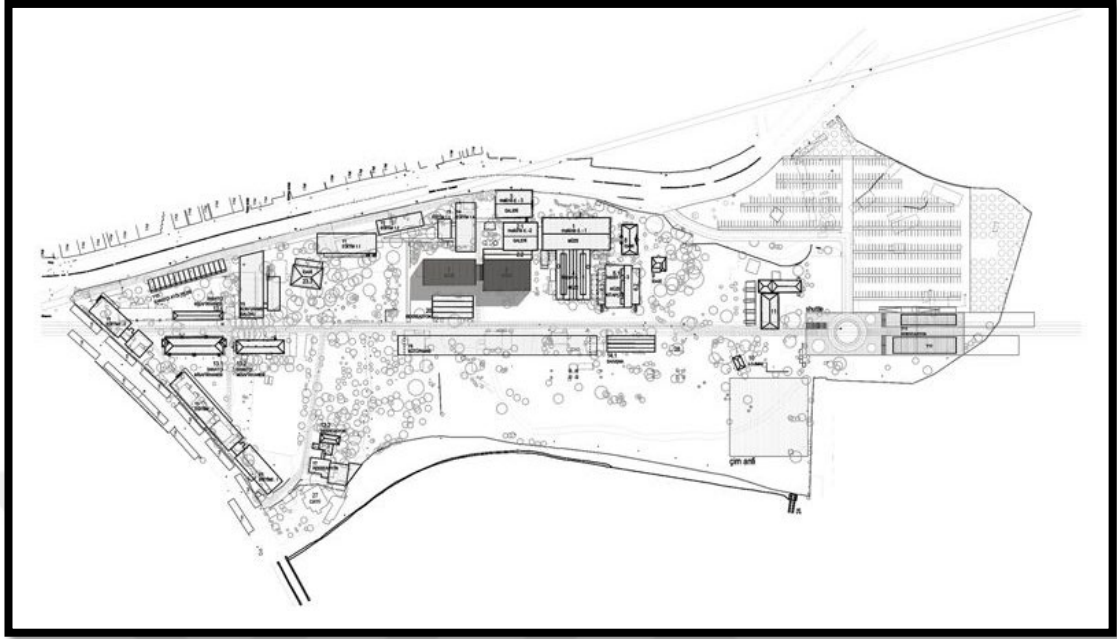
Şekil 4.5. Silahtarğa Elektrik Santrali, 1910

Kaynak: Eski İstanbul, 2024.

Silahtarğa Elektrik Santrali kendi içine kapalı bir yapı olarak varlığını sürdürmekle birlikte 118 m²'lik bir alanda bulunmaktadır. Alanın içerisinde makine daireleri, kazan daireleri, üretim gerçekleştirilen yapılar, lojmanlar ve yemekhaneler bulunmaktadır. Bununla birlikte üç ayrı dönemde yaşanan büyüme ile birlikte farklı dönemlerin taşıdığı izlerin etkileri de gözlenmektedir (Arolat vd., 2007). Beş ayrı kazan dairesi ve üç makine dairesinden meydana gelen toplamda beş adet üretim binası yer almaktadır. Fabrikanın bulunduğu arazi dirençsiz ve heterojen bir zeminde bulunduğundan kazan dairelerinin ve makine dairelerinin yapılması için zeminin daha dayanıklı olduğu bir bölge seçilmiştir (Budun, 2008).

Kent ölçekli ilk elektrik santrali olarak görülen santral, 1914 ile 1952 yıllarında İstanbul'un geneline elektrik sağlama görevini üstlenmiştir. Zaman içinde üretim kapasitesi büyük ölçüde düşen santralde 1983 yılında elektriğin üretimi sona erdirilmiştir. Bu gelişme sonrasında tamamıyla boşaltılan tesis 20 yıl süresince atıl

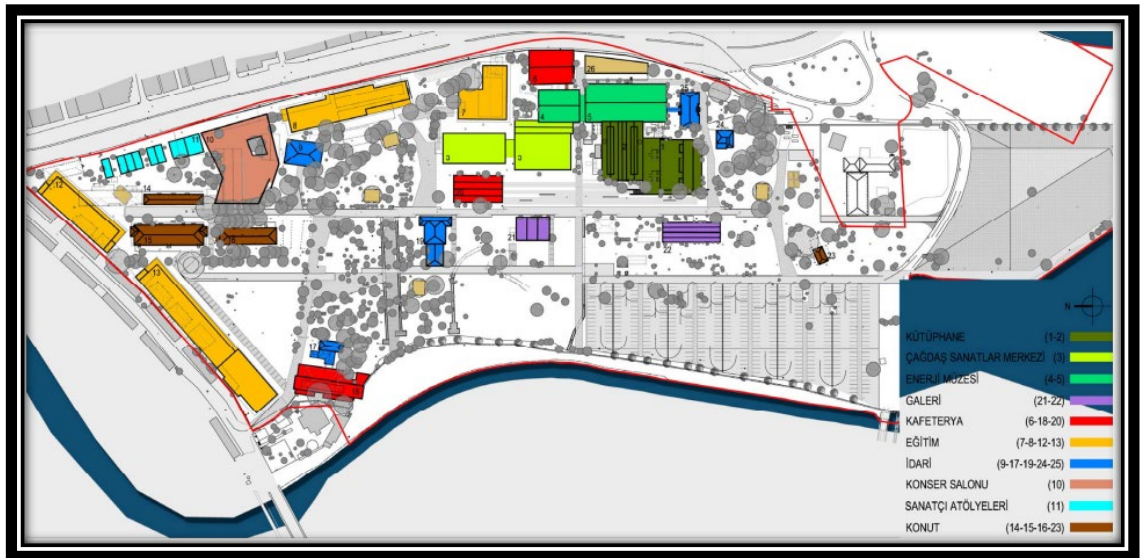
olarak kalmış ve 2004 yılında farklı bir projeye hayat vermiştir. 2004 yılında bu alanın tamamıyla bilgi üniversitesine tahsis edildiği bilinmektedir (Kaşlı, 2009).

Şekil 4.6. Santraİstanbul Proje Planı

Kaynak: Arkitektuel, 2019.

Santra İstanbul olarak hayat bulan proje sanat, eğitim ve kültür amacıyla yeniden işlevlendirilmiş ve 2007 yılından sonra ulusal ve uluslararası etkinliklere sahne olmuştur.

Şekil 4.7. Santraİstanbul Vaziyet Planı

Kaynak: Kaşlı, 2009.

Daha önce zemininin büyük yapılar için elverişsiz bir halde bulunması ve tamamıyla sit alanı olması tasarımı bir takım problemlerin meydana gelmesine yol açmıştır. Bu problemlerin bir diğer sebebi ise tek işlevli fabrika alanının birbirine entegre edilerek çok işlevli alan halini alacak olması ve zamanla programın karakterine yön vermesi olmaktadır. Tüm bu bilgiler göz önünde tutularak insanın ikinci plana atıldığı üretim alanları tamamıyla üniversite kampüsleri halini almıştır (İlteray, 2018).

4.3.2. Sütlüce Kongre ve Kültür Merkezi

Haliç'te gerçekleştirilen bir diğer proje ise Sütlüce Mezbahasının dönüşümüdür. 1923 yılında inşa edilen Sütlüce Mezbahası yer aldığı alan içerisindeki tüm mezbahalarının yıkılmasıyla birlikte bölgede yapı itibarıyla aynı karaktere sahip farklı bir kompleksin inşası gerçekleştirilmiştir. Sütlüce Kültür ve Sanat Merkezi olarak adlandırılan bu yapı Sütlüce Mezbahasının arazisinde bulunmaktadır (Köseoğlu, 2010). 1985 yılına gelinceye dek şehirdeki en büyük mezbaha alanı olan ilgili yapı, Haliç'in en fazla kirlenmesine yol açan yapılardan birisi haline almıştır. Zaman içerisinde kullanım amacı değişerek yalnızca et dağıtım merkezi olarak kullanılsa da 1989 yılında kültür merkezine dönüştürülmesine karar verilmiştir. 1994 yılına gelindiğinde Sütlüce Mezbahasının kültür merkezine dönüştürülmesi ile alakalı proje yeniden gündeme gelerek ilgili aksiyonlar alınmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Sütlüce Kültür ve Kongre Merkezi adı altında konser, sergi, kongre, tiyatro ve sinema salonlarının iç içe olduğu oldukça büyük bir sanat ve kültür merkezi kurulması hedeflenmiştir (Irmak, 2003).

Şekil 4.8. Sütlüce Kongre ve Kültür Merkezi

Kaynak: Wikipedia, 2024.

Farklı müstemilatlar ve kuleli ana kütlede meydana gelen Sütlüce Mezbahası, restorasyonu sonucunda elde edeceği yeni kimlik neticesinde uluslararası kongre, sanat ve kültür gibi etkinliklere sahne olması amaçlanmıştır. Bu bağlamda projenin Haliç özelinde olduğu gibi İstanbul genelinde de büyük bir öneme sahip olacağı öngörülmüştür. Tüm bunlarla birlikte projenin tasarımı aşamasında olduğu yıllarda müzik, sinema ve benzeri festival etkinliklerinin gerçekleştirilmesine rağmen tesislerin yetersiz olması sebebiyle yeteri kadar hizmet sunulmasından ötürü bu tarz geniş kültür ve kongre merkezleri ile ortaya çıkan tüm ihtiyaçların giderilebileceği düşüncesi öne çıkmıştır (Eruzun, 2001). Tüm bu düşüncelerden hareketle 1998 yılında mezbaha tamamen yıkılmış ve yerine bahse konu olan Sütlüce Kültür ve Sanat Merkezi inşa edilmiştir. Projenin en önemli amacı Sütlüce Mezbahasının içine konser, sergi, tiyatro, kongre ve sinema salonları gibi bir yapı oluşturmak ve bu yapının Avrupa'daki en büyük sanat ve kültür merkezi haline almasıdır. Gerçekleştirilen proje 2008 yılının Ocak ayında tamamlanmış ve ziyaretçilere açılmıştır (Çoban, 2015).

4.3.3. Rahmi Koç Sanayi Müzesi

İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde yer alan Rahmi Koç Sanayi müzesi daha önce Langerhane binası olarak bilinmektedir. Batı tarafında Hasköy Tersanesi yer alan yapı tamamıyla duvarlarla çevrilmiştir (Göncüoğlu, 2005). 1991 yılında Rahmi Koç

tarafından Langerhane binası alınarak başlayan restorasyon çalışmaları 2,5 yıl sürmüş ve 1994 yılında yapı hizmete açılmıştır.

Şekil 4.9. 1998 Yılında Langerhane Fabrikasının Görünüşü

Kaynak: Bayır, 2014.

1996 yılına gelindiğinde restorasyonu tamamlanan yapının karşısında bulunan ve atıl bırakılmış Hasköy Tersanesi'nin restorasyonları da sağlanarak Sanayi Müzesi'nin devamı haline getirilmiştir. Tüm bu restorasyon çalışmaları ile birlikte bir tanesi langer yapımı diğeri ise gemi yapımı için tasarlanan endüstriyel yapıların sanayi müzesi olarak yeniden değerlendirilmesi sağlanmıştır (Çoban, 2019).

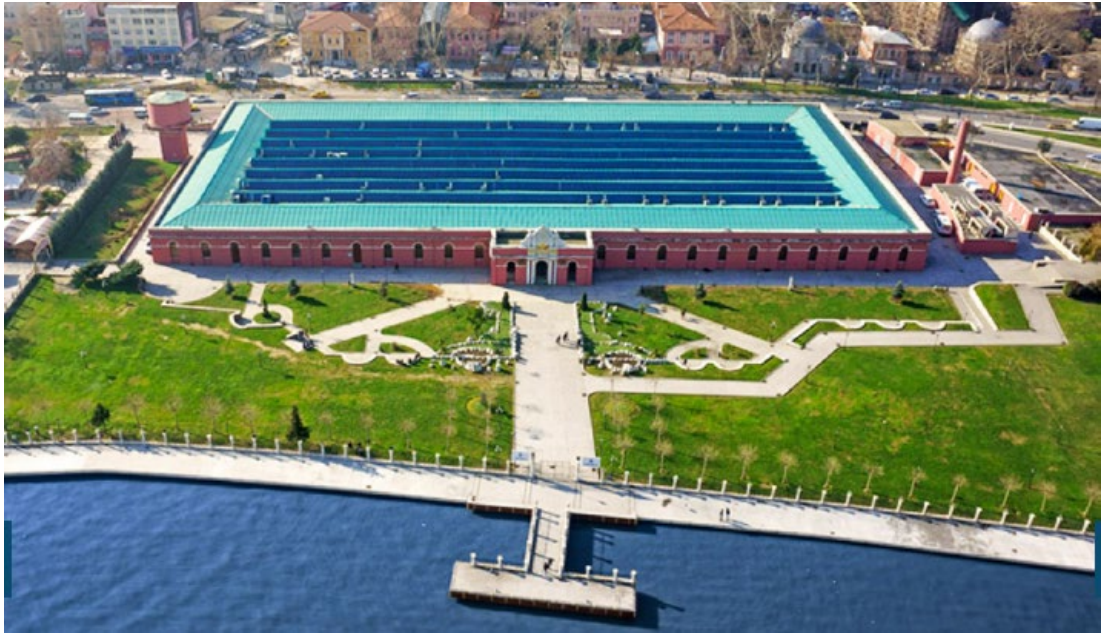
Şekil 4. 10. Rahmi Koç Sanayi Müzesi Yukarıdan Görünüşü

Kaynak: VKV, 2024.

Müzeler toplumsal belleğe evsahipliği yapmakla beraber daha sonraki kuşaklara mevcut toplumsal belleğin aktarılmasında önemli bir aracı rolü üstlenmektedir. Dolayısıyla müze binalarının yapılaşma süreci nesnelerin doğru ve etkin şekilde korunması ile ilişkilidir. Bu süreçte Langerhane ve Hasköy Tersanesi'ne bakıldığında mekan özelliklerine özen gösterildiği ve aynı zamanda sergilenecek yapıların sanayi ve teknolojik ürünler olduğu görülmektedir (Bayır, 2014).

4.3.4. Feshane Uluslararası Fuar ve Kongre Merkezi

Osmanlı ordusuna kıyafet ve fes tedariği için kurulmuş olan Feshane'nin dönüşümü 2000 yılında tamamlanmıştır. Bilinen en eski tekstil fabrikası olan Feshane, 1986 yılında tamamıyla boşaltılmış ve büyük dokuma salonu dışında bütün yapılar yıkılmıştır (Köse ve Abdioğlu, 2021). Ana bina dışında kalan yapıların yıkılmasıyla birlikte 1992 yılına kadar çağdaş el sanatları müzesi kapsamında kullanılan yapı bu tarihten sonra su almaya başlamış ve zaman içerisinde kullanılmaz bir hale gelmiştir. İlgili yapıyla alakalı restorasyon çalışmaları 1998 yılında başlatılarak 2000 yılında tamamlanmış ve yapı farklı eğlence ve kültür etkinliklerinin düzenlendiği Feshane Festival Sarayı olarak hizmet vermeye başlamıştır (Güryapı, 2022).

Şekil 4.11. Feshane Festival Sarayı, 2024

Kaynak: Güryapı, 2022.

Feshane “1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu”nun vermiş olduğu bir kararla korunması gereken kültür varlıklarından sayılmış ve bu bağlamda tescil edilmiştir. Günümüzde işletmesini Beltur A. Ş. Sürdürmekle birlikte Feshane

Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi olarak hizmet vermektedir (Kadim, 2015).

4.3.5. Kadir Has Üniversitesi

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikasının kampüs haline getirilmesi projesi günümüzde uygulanması tamamlanmış olan projelerden birisidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan en önemli fabrikalardan biri olarak görülen ilgili fabrika 1884 yılında inşa edilen en eski yapılardan birisi olarak görülmektedir (Tunçer ve Ateş Can, 2022).

Toplamda 40.000 metre karelik bir alanda bulunan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, atölyeler, sağlık birimi,  ocuk yuvası, yangın teşkilatı, yemekhaneler ve sendikalardan meydana gelen bir kompleks olarak kurulmuştur. İşçilerin fabrika civarında yaşaması ve sağlık, sosyal ve eğitim işlevlerine sahip birimleri barındırması nedeniyle fabrika bölgenin sosyo kültürel yapısının da değişikliğe uğramasına fayda sağlamıştır (Kılıç, 2019). Fabrika Tekel Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan Maltepe Sigara Fabrikasının kurulmasıyla birlikte işlevini yitirmiş ve zaman içerisinde altılık kalmıştır. 1995 yılında fabrikanın tamamıyla boşaltıldığı ve 1997 yılında yeniden projelendirmek üzere Kadir Has  niversitesi'ne verildiği bilinmektedir ( akır, 2019).

şekil 4.12. Kadir Has Üniversitesi Karşıdan Görünüşü

Kaynak: Trucas, 2024.

İlgili fabrikanın dönüşümü neticesinde 2002 yılında kullanıma açılan Kadir Has Üniversitesi dört ana bloktan meydana gelmektedir. Yeni kullanımda bloklar arasında bağlantı köprü ve geçitlerle sağlanarak öğrencilerin ortak kullanımına erişimi de kolaylaştırılmıştır. Şekilde yer alan blokların iç avlu düzenlenmesi sağlanmış ve avluda yer alan düşey sirkülasyon elemanları ile birlikte öğrencilerin sıklıkla kullandığı bölgelere erişimi daha kolay bir hale getirilmiştir (Tunçer ve Ateş Can, 2022).

Şekil 4.13. Kadir Has Üniversitesi Vaziyet Planı

Kaynak: Google Earth, 2024.

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın kapatılmasıyla birlikte çok kısa bir zaman içerisinde eğitim yapısı olarak kullanıldığı söylenebilir. Bu durum içinde yer aldığı bölgenin kültür ve eğitim seviyesini artırmış ve bölgede yaşayan düşük gelirli mülk sahiplerinin ekonomik anlamda kalkınmasına yol açmıştır. Civarda bulunan düşük gelirli mülk sahipleri sahip oldukları evleri öğrencilere kiralama imkanı bulmuş ve bu durum da bölgedeki diğer yapıların da yeni bir işleve sahip olmasına yol açmıştır (Ayaz, 2017).

4.4. Haliç Tersaneleri ve Bunların Dönüşümü

Tersane, gemilerin yapılması ya da gemilerin bakımı ve onarımı işleriyle ilgilenen tesisler olarak tanımlanabilir. Tersanelerde genel olarak gemi işleri dışında askeri eğitim ve denizcilik işleri de gerçekleştirilmektedir. Osmanlı döneminde inşa edilen önemli bir sanayi tesisi olan İstanbul Tersanesi ise dönemde savaş gemilerinin yapımına ve bu gemilerin bakım ve onarımının yapılmasına sahne olmuştur. 18. yüzyıl ve daha sonraki dönemlerde bölgede inşa edilen hastane ve okul yapıları ile birlikte

ise donanma da bulunan kişilerin sağlık ve eğitim gibi ihtiyaçları sağlanmıştır (Yerliyurt, 2008).

Genel anlamda tersaneler kullanıcılar tarafından gerçekleştirilen müdahaleler, kontrolsüz değişiklikler ve tüm bunların bileşimi ile beraber hızlı bir bozulma sürecine girmektedir. 1993 yılında İstanbul Tersanesi'nde başlayan kapatma ve özel sektöre devredilmesi gibi politikaların ortaya çıkması 1995 yılında ilgili yapının sit alanı ilan edilmesine yol açmıştır (Köksal, 2001).

Yaşanan bu gelişmeler endüstri mirası durumunda bulunan yapının dönüşüme uğramasına yol açmıştır. Endüstri mirasının bulunduğu alanlar insanların çalışma, yaşama ve ziyaret isteğini artırdığından bu bölgeler kültürel özelliklerin çeşitliliğini sağlamaktadır. Aynı zamanda endüstriyel alanların sonraki nesillere optimum düzeyde aktarılması ise mevcut değerlerin sürdürülebilir bir hale gelmesine yardımcı olmaktadır (Karıptaş, 2015). Haliç kıyılarında kurulan endüstriyel tesisler Haliç'in kimliğinin oluşumunda oldukça önemli bir rol oynamıştır. Haliç'te yaşanan dönüşüm sürecinde enstitü tesisleri kamusal öncelikle değerlendirilmiş ve bunların yeniden işlevlendirilmesi tarihi mirasının korunması için büyük bir öneme sahip olmuştur (Alarslan Uludaş, 2024). Haliç'in kıyılarında yaşanan dönüşümler kamu faydası gözetmek suretiyle belli bir dönüşüm modeli kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu sayede Haliç Tershaneleri'nin kültürel donanımlarla dönüştürülmesi ve endüstri kıyı alanları içerisinde önemli bir referans olması sağlanmıştır. Haliç'in evrensel anlamda taşıdığı tarih, doğa ve kültürel özelliklere sahip çıkılması ile birlikte kültürel kimliğe uyumlu bir kimliğe kavuşturulması da gerçekleştirilen projelerde göz önünde tutulan faktörlerdendir.

Geleneksel kent dokusunun bölgesel gelişim dinamiklerinin baskısından uzaklaştırılması ve ilgili alanların çevreyi kirleten ve işlevini yitiren özelliklerden arındırılması gerçekleştirilen projelerin en önemli amaçları arasında sayılmaktadır. Bu bölgelerde teknik ve sosyal altyapı kalitesinin artırılması ise ulusal anlamda ticaret, kültürel yapı, spor ya da hizmetler gibi pek çok alanın gelişimine fayda sağlamaktadır (Köseoğlu, 2010). Haliç Tershaneleri ve bunların dönüşümüne bakılırken kamusal alanların kentin sesi konumunda olduğu unutulmamalıdır. Halkın kendi görüşlerini dile getireceği alanlar olduğundan bu bölgeler tarihi süreç içerisinde oldukça önemli görülmüştür. Diğer taraftan kentte yaşayanların bu alanları kullanma hakkına sahip

olması ve bu alanlardan faydalanabilmesi de oldukça önemlidir. Haliç Tersaneleri zaman içerisinde ciddi dönüşümlerden geçerek eski tesislerin dönüşümüne sahne olmuştur. Bu bağlamda bölgede kültürel bir dönüşümün meydana geldiğini söylemek mümkündür.

Haliç Tersaneleri'nin dönüşümü, İstanbul'un tarihi ve kültürel mirasını koruma ve yeniden işlevlendirme çabalarının bir parçası olarak önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönüşüm projeleri, endüstriyel mirası modern şehir yaşamına entegre etmeyi amaçlamaktadır. Ancak, bu projelerin halkın bu alanlara erişimine tam anlamıyla yardımcı olup olmadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Belli bir perspektiften bakıldığında Haliç Tersaneleri'nin kültür-sanat yoluyla dönüşümünün, tarihi ve mirası sadece bir yapı olarak değil, emek tarihi, üretim değeri ve hafıza olarak değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir. Diğer yandan ise, dönüşüm projeleri, tersane emektarları, sendikalar, meslek kuruluşları ve yerel halkın katılımı olmadan yürütülmekte ve kamusal mekân ilkesine uygun olmayan bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu durum, halkın bu alanlara tam anlamıyla erişimini engelleyebilecek ve kamusal mirasın doğru değerlendirilmesini zorlaştırabilecek bir sorun olarak görülmektedir.

Sonuç olarak, Haliç Tersanelerinin dönüşümü, halkın bu alanlara erişimini artırmak için potansiyel faydalar sunsa da, projelerin uygulanma şekli ve yerel toplulukların katılımı konusunda iyileştirmeler yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu dönüşümün, hem tarihi mirası koruyup hem de halkın tam anlamıyla erişimini sağlayacak şekilde gerçekleştirilmesi, sürdürülebilir kentsel dönüşüm için önemli bir adım olacaktır.

4.4.1. Haliç Tersanelerinin Çevresiyle İlişkisi

İstanbul'un dünyada bulunan diğer kıyı kentlerinden ayrılmasının en önemli özelliği içinden bir deniz geçmesi ve ona açılan körfezin etrafında kentleşme yaşanmasıdır. İstanbul'da yaşanan her gelişmenin başlangıcı bahse konu körfezde yani Haliç'te meydana gelmiştir. Geçmişten günümüze bir değerlendirme yapıldığında Haliç'in kent belleğinin tutunduğu yer olduğu görülmektedir. Yüzyıllar içerisinde ilgili coğrafyada hayatına devam eden uygarlıklar Haliç'teki doğal yapının ne kadar güçlü olduğunu algılamış ve bundan faydalanmıştır. Bu bağlamda Haliç korunaklı bir liman olma özelliğini her daim sürdürmüş aynı zamanda stratejik konumu sayesinde

pek çok avantajı elinde tutmuştur. Tüm bu faktörler değerlendirildiğinde Haliç'in tarihin eski çağlarından beri kent imajında önemli bir yer tuttuğu söylenebilir (Köksal, 2013; Yücetürk, 2001). Haliç'in sahip olduğu jeolojik konumunun yanı sıra bölgedeki iklim koşulları da Haliç'in gemi ve liman faaliyetleri için elverişli konumda bulunmasına yardımcı olmaktadır. Haliç kuzeyden ve güneyden gelen rüzgârlara karşı korunaklı bir liman olması sebebiyle oldukça işlevli bir bölgeyi oluşturmaktadır (Mantran, 1990). Bu özelliklerin öngörülmesi ile birlikte Osmanlı döneminde inşa edilen Haliç Tersaneleri ise Atatürk Köprüsü'nden Hasköy'e kadar uzanan iki kilometrelik kıyı şeridini kapsamaktadır (Yerliyurt, 2008).

Haliç Tersaneleri, İstanbul'un tarihi dokusunun bir parçası olarak çevresiyle güçlü bir ilişkiye sahiptir. Bu tersaneler, Haliç'in kentsel morfolojisine ve sosyal hayatına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Tersanelerin çevresiyle ilişkisi, hem fiziksel hem de sosyal boyutta incelenebilir. Fiziksel olarak tersaneler Haliç'in silüetini şekillendiren yapılar arasında yer almakta ve İstanbul'un panoramik görünümüne katkı sağlamaktadır. Sosyal olarak tersaneler ise çevredeki topluluklar için hem ekonomik bir kaynak hem de kültürel ve tarihi bir buluşma noktası olmaktadır. Özellikle Haliç Tersanesi, İstanbul ve Haliç'in benzersiz manzarasını çevreleyen tarihi bir sanayi alanı olarak, şehrin kimliğinde yer edinen denizcilik geleneğinin yaşatıldığı bir merkez olarak nitelendirilebilir. Tersane, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin iştirak şirketi Şehir Hatları'na bağlı olarak çalışmakta ve farklı sınıf ve boylardan deniz taşıtlarının bakımını yaparak, geçmişle bugünü birleştiren bir işlev görmektedir. Kısacası Haliç Tersaneleri'nin çevresiyle ilişkisi, hem tarihi ve kültürel mirasın korunması hem de kentsel dönüşüm süreçlerinde aktif bir rol oynaması açısından önemlidir. Bu tersaneler, İstanbul'un kentsel dokusunun ve sosyal yaşamının ayrılmaz bir parçası olarak, mimari ve kültürel zenginliğiyle dikkat çekmektedir.

4.5. Tersane İstanbul Projesi

Şekil 4.14. Tersane İstanbul Projesi Yukarıdan Görünüşü

Kaynak: Golden Palace, 2024.

Haliç kıyılarında bulunan 600 yıllık tersanenin dünyada bulunan en büyük turizm ve kültür merkezlerinden biri olması amacıyla gerçekleştirilen Tersane İstanbul projesinin temelleri 2019 yılında atılmıştır. Haliç'in "Altın Boynuz" olarak adlandırılan ve dünyaca ünlü kısmında kalan Tersane İstanbul projesi, sahip olduğu yeşil alanlar, kıyılar ve açık yaşam alanlarına ek olarak müzeleri, kütüphaneleri, meydanları ve Kültür sanat faaliyetleri ile birlikte dünya turizmi için oldukça önemli bir destinasyon halini almaktadır.

Tersane İstanbul projesi İstanbul'daki haliç bölgesinde bulunan eski tersane alanlarının modern bir kültür ve yaşam merkezine dönüştürülmesini amaçlayarak ortaya çıkmıştır. Yüzyıllar boyunca kullanılan bu alanların kentsel yenileme yöntemleri ile birlikte küresel ölçekte fayda sağlayacağı düşünülmektedir. İlgili proje geçmişin izlerini korumak suretiyle bu izlerin geleceğe taşınmasını amaçlayarak halka açılacaktır.

Alanında uzman kişilerle işbirliği içerisinde sürdürülen Tersane İstanbul projesi kültürel zenginlikler ile derin tarihi mirasın dünyaya tanıtılmasına hazırlanmaktadır. UNESCO tarafından belirlenen evrensel ilkelere uygun bir şekilde tasarımı yapılan bu proje sürdürülebilir kültürel mirası koruma ve geliştirme amacı da gütmektedir (Şantiye, 2021). Bu bağlamda proje geçmişi ve günümüzü birleştiren örnek bir model olarak tasarlanmaktadır

Tersane İstanbul İstanbul'un uluslararası marka değerine katkı sağlamayı da amaçlamaktadır. Bünyesinde bulunan kütüphaneler, müzeler, gastronomi alanları, ticari mekanlar, yeşil alanlar ve teknoloji ofisleri ile birlikte canlı bir yaşam ve turizm merkezi olması planlanmıştır. Projenin master planı DP Architects tarafından hazırlanmış ve mimari proje Tabanlıoğlu Mimarlık tarafından tasarlanmıştır. Sembol İnşaat'ın Yap-İşlet-Devret modeliyle hayata geçirilen Tersane İstanbul, “Yeni Yapı”, “Restorasyon” ve “Rekonstrüksiyon” olmak üzere mimari üretimin üç ana dalını içermektedir. Kıyı alanının özelliklerine duyarlı bir yaklaşımla tasarlanan bu çok işlevli ve karma kullanımlı proje, kent yaşamına entegre edilmiş bir sahil şeridi sunmaktadır.

Şekil 4.15. Tersane İstanbul Projesi - 1

Kaynak: FTG Development, 2023.

Osmanlı döneminden kalma Taşkızak ve Camialtı tersanelerinin eski yapıları ve ekipmanları korunurken, yeni inşa edilen binalarla tarihi bölgeye dört otel, iki yat limanı, bir şehir hatları iskelesi ve üç müze eklenmesi planlanmıştır. Ayrıca ticari mekanlar, rezidanslar, sosyal yaşam alanları ve geniş bir otopark da projeye dahil olmaktadır. Tersane İstanbul, sürdürülebilirlik standartlarına ve yenilikçi geliştirme yöntemlerine bağlı kalarak, geleceğin kullanım beklentilerini karşılamak üzere tasarlanmıştır.

238 bin metrekarelik bir arazi üzerinde geliştirilen bu çok fonksiyonlu yatırım projesinde, toplam inşaat alanı yaklaşık 702 bin metrekareyi bulmaktadır. Projenin 1. Faz kapsamında, 202 bin metrekarelik kapalı alanın tamamlanması planlanmış ve bu alanın dağılımı, 87 bin metrekarelik otel alanı, 32 bin metrekarelik otopark ve 83 bin metrekarelik ticari alan olarak öngörülmüştür (Tersane İstanbul, 2024). Projenin inşaa sürecinde, derin kazı, sızdırmazlık ve sıvılaşma riskine karşı önlemler gibi önemli

yapım teknikleri uygulanmaktadır. Tersane İstanbul, tarihi ve kültürel mirası modern teknoloji ve mimari ile yeniden yorumlayarak, İstanbul'un merkezinde benzersiz bir yaşam alanı yaratmayı hedefliyor. Bu proje, şehrin çok merkezi ve tarihle iç içe bir bölgesinde, geleceğe yönelik kullanım beklentilerini karşılayacak şekilde tasarlanmıştır.

Şekil 4.16. Tersane İstanbul Projesi – 2

Kaynak: Şantiye, 2024.

Tarihi bir yapı olan projede gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları, koruma kurullarının onayı ile yürütülmektedir. Zamanla çimento bazlı sıvalarla kaplanan bölümler temizlenmekte, eksik parçalar tamamlanmakta ve yapılar enjeksiyon yöntemiyle güçlendirilmektedir. Çatılar, yeni mevzuata uygun izolasyon değerleriyle ve orijinal yapıya sadık kalınarak yeniden inşa edilmektedir. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nden Prof. Dr. Oğuz Ceylan'ın danışmanlığında yürütülen bu çalışmalar, Kültür Bakanlığı tarafından görevlendirilen bir arkeolog tarafından sürekli olarak gözlemlenmektedir.

Şekil 4.17. Tersane İstanbul Projesi – 3

Kaynak: Şantiye, 2024.

Tersane İstanbul'un restorasyon sürecinde eski yapıların korunmasına dair bazı sorunların çıktığı da söylenebilir. Örneğin projede yer alan, 17 metre uzunluğunda ve yaklaşık 150 yaşında olan masif ahşap makasların korunması ve ihyası önemli bir konu olmuştur. Hasar görmüş makasların dayanıklılık testleri yapılmış ve İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'nden Prof. Dr. Türker Dünder'in danışmanlığında, güncel mevzuata uygun şekilde güçlendirilmişlerdir. Ulusal Ahşap Birliği ve KUDEB üyesi Demet Sürücü'nün danışmanlığı ile malzeme tedariği ve uygulama süreçleri titizlikle yürütülmüştür (KHAS, 2014).

Şekil 4.18. Tersane İstanbul Projesi – 4

Kaynak: Şantiye, 2024.

Restorasyon, zemin, su yalıtımı gibi birçok farklı alanda uzman danışmanlardan destek alınmaktadır. Prof. Dr. Oğuz Ceylan, Prof. Dr. Kutay Özaydın, Bülent Çolak gibi isimler, çevresel etki, yangın güvenliği, tescilli binaların statîği, rüzgar mühendisliğı, cephe, akustik, tesis yönetimi, master plan ulaşım planlama, kıyı yapıları ve sanat tarihi gibi konularda danışmanlık hizmeti vermektedirler. Restorasyon çalışmaları, koruma kurullarının talepleri ve onayları doğrultusunda, herhangi bir hata olmaması için dikkatle yürütölmektedir. Örneğın, taş kızağı yapılan beton dolgunun kaldırılması sırasında ortaya çıkan yanlış anlaşılmalara, koruma kurullarının onayı olmadan hiçbir müdahalenin yapılamayacağı gerçeğı ile yürütölmüştür. Tüm süreçler, onay ve ruhsatlar çerçevesinde nizami bir şekilde ilerlemektedir.

4.5.1. Değışim ve Yeniden İşlevlendirme Sürecinde Haliç'in Yeni Kimliğı

Haliç, İstanbul'un hem tarihi hem de kültürel anlamda önemli bir bölgesi olmaktadır. Haliç'te özellikle son yıllarda gerçekleştirilen değışim ve yeniden işlevlendirme süreci ise bölgenin tarihi ve kültürel mirasının korunması konusunda gündeme gelmektedir. Süreç içerisinde önemli bir endüstri mirası niteliğine sahip olan tersane yapısı ve yerine gelen Tersane İstanbul projesi yaşanan dönüşüm sürecinin önemli bir parçasıdır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından kültür ve sanat vadisi olarak tanımlanan Haliç'te bu tanım kapsamında pek çok yatırım ve proje planlamıştır. İlgili projelerin birbiriyle entegre olabilmesi için ise "Haliç Master Planı ve Raporları" kapsamında değıerlendirmeler gerçekleştirilmiştir.

Osmanlı döneminde inşa edilmiş olan en önemli endüstri miraslarından birisi Tersane-i Amire olmuştur. Bölgenin modernize edilmesi ve turizm, kültür ve ticaret alanında gelişime uğraması amacıyla bu projenin geliştirilmesi ise kapsamlı bir projenin ortaya çıkmasının en önemli sebeplerindendir. Haliç İstanbul'un tarihin geçmişinden günümüze gelinceye dek önemli bir yerleşim bölgesi olması ise kültürel değıerleri barındırmasının en önemli sebebidir. Meydana gelen sorunlar geçmişte uygulanan yanlış planlama stratejileri sebebiyle kimliğini kaybetme süreçleri, kentsel dönüşüm uygulamalarında Haliç'in hedef bölge haline gelmesine yol açmaktadır.

Bu bağlamda gerçekleştirilen Tersane İstanbul projesi Haliç'in tarihi dokusunun korunması ve geliştirilmesi amacını taşıyan bir proje olarak ortaya

çıkmıştır. İlgili proje bölgenin tarihi kimliğini korumayı amaçlarken modern altyapı ve olanaklar tanıyarak kültür, ticaret ve turizm anlamında bölgeye canlılık katmayı da amaçlamaktadır.

Dönüşüm projelerinin hepsinde olduğu gibi gerçekleştirilen bu projede de bazı tartışmalar söz konusudur. Tarihi, kültürel ve sosyal mirasının korunması ile sürdürülebilirliğe dair ortaya çıkan endişeler, tartışmaların en önemli konularındandır. Tersane İstanbul projesi, Tersane-i Amire gibi önemli bir endüstri mirasının yıkılması sebebiyle çeşitli eleştiriler alarak tartışmalara konu olmuştur. Gerçekleştirilen dönüşüm projelerinde dengeli bir yaklaşımın benimsenmesi oldukça önemli bir konudur. Bölgenin tarihi ve kültürel mirasının korunmasına ek olarak modernizasyonunun sağlanması adına dikkatli bir planlama sürecinin organize edilmesi gereklidir.

4.6. Bölüm Sonucu

Tersane İstanbul Projesi, İstanbul'un tarihi ve kültürel mirasını koruma ve modernize etme amacı güden kapsamlı bir kentsel dönüşüm girişimidir. Endüstriyel miras niteliğine sahip olan yapıların yeniden işlevlendirilmesi süreci oldukça hassas bir şekilde ele alınması gereken stratejileri kapsamaktadır. Endüstri mirasının korunmasına dair sürdürülen projelerde alınan yanlış müdahale kararları, mirasın sahip olduğu değerler üzerinde etki yaratmakta ve miras değerinin zarar görmesine ya da ortadan kalkmasına yol açmaktadır. Türkiye'de endüstriyel mirasın korunmasına dair gerçekleştirilen pek çok çalışmada, endüstri mirası ile alakalı karar alma sürecinde ortaya çıkan eksiklikler sebebiyle uygun olmayan müdahalelerin gerçekleştirilmesi ise endüstri mirasının günden güne yok olmasına yol açmaktadır. Endüstri mirası ile alakalı bilinç kazanılmadığı yıllarda ise sayıları az olan yapıların bilgisizlik sebebiyle harap olduğu ve hatta tamamıyla ortadan kalktığı da bilinmektedir.

Hazırlanan bu çalışma kapsamında korunmaya değer endüstri mirası niteliğinde bulunan tersane İstanbul projesinin yeniden işte evlendirilmesi sürecinde uygulanan mekansal müdahaleler ele alınmıştır. Bu bağlamda miras değerinin değişikliğe uğradığı ortaya koyulmakla birlikte Yeniden işlevlendirme esnasında gerçekleştirilen müdahalelerin yapıya kattığı değerler incelenmiştir. Tersane İstanbul projesi İstanbul'da Haliç'te bulunan ve tarihi tersane alanının yenilenmesine odaklanan bir proje niteliğindedir. Kent ile kıyı arasındaki endüstriyel miras

tesislerinin yeniden işlevlendirilmesi dahilinde Tersane İstanbul projesi, İstanbul'un zengin tarihine ve kültürel mirasına saygı duyarak ilgili alanın çağdaş müdahalelerle canlandırılmasını amaçlamaktadır. Gerçekleştirilen proje tarihi tersane alanının sanat, ticaret, kültür ve yaşam merkezi haline gelmesine yardımcı olarak kent ve kıyı kesimler arasındaki ilişkinin güçlendirilmesini de hedeflemektedir. Proje dahilinde etkinlik ve konser alanları, restoranlar, konutlar, ofisler ve mağazalar gibi farklı işlevsel alanlar oluşturularak bölgenin dinamik bir merkez halini alması da amaçlanmaktadır. Bu projenin değerlendirmesini yaparken, olumlu ve olumsuz yönlerini dikkate almak oldukça önemlidir. Projenin olumlu yönlerine bakıldığında projenin, Osmanlı döneminden kalma Taşkızak ve Camialtı tersanelerinin eski yapılarını ve ekipmanlarını koruyarak, tarihi mirası gelecek nesillere aktardığı görülmektedir. Tersane İstanbul aynı zamanda, oteller, müzeler, yat limanları, ticari mekanlar ve sosyal yaşam alanları gibi çeşitli fonksiyonları bir araya getirerek, canlı bir yaşam ve turizm merkezi oluşturmayı amaçlamaktadır. Proje, sürdürülebilirlik standartlarına uygun olarak tasarlanmış ve yenilikçi geliştirme yöntemleri kullanılarak inşa edilmekte ve istihdam yaratma ve turist çekme potansiyeli ile İstanbul'un ekonomisine önemli katkılar sağlamayı hedeflemektedir. Tüm bunlara ek olarak restorasyon ve inşaat süreçleri, alanında uzman kişilerin danışmanlığında yürütülerek, projenin kalitesi ve doğruluğu sağlanmaktadır.

Projenin olumsuz yönlerine bakıldığında ise restorasyon sürecinde, tarihi yapıların korunmasına ilişkin bazı sorunların yaşandığı ve bu durumun, projenin hassasiyetini artırdığı söylenebilir. Derin kazı, sızdırmazlık ve sıvılaşma riskine karşı önlemler gibi karmaşık yapım tekniklerinin uygulanması, projenin zorluklarını ve maliyetini artırma potansiyeline sahiptir. ayrıca pojenin, mevcut kentsel dokuya ve yerel toplulukların yaşam tarzına etkisi, dikkatle yönetilmesi gereken bir konudur.

Bütün bu bilgilerden hareketle Tersane İstanbul Projesi, İstanbul'un tarihi ve kültürel mirasını modern bir çerçevede yeniden canlandırma ve şehrin uluslararası marka değerini artırma potansiyeline sahip bir girişim olarak değerlendirilebilir. Tersane İstanbul projesi endüstriyel mirasının korunmasına yardımcı olurken modern yaşama ihtiyaçlarının karşılanmasını ve bölgenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlamayı da hedeflemektedir. Bu tarz projeler endüstriyel mirasın korunarak modern bir kullanım alanı yaratılması için önemli bir rol üstlenmektedir. Buradan yola çıkıldığında ilgili projenin kentin sürdürülebilir gelişimine katkıda bulunduğu da

söylenebilir. Tüm bunlara ek olarak olarak projenin uygulanması esnasında yerel toplulukların katılımı, kültürel ve tarihi mirasın korunması ya da çevresel etkilerin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gibi unsurlara dikkat edilmesi oldukça önemlidir. Bu unsurlara dikkat edildiği müddetce proje, bölgenin tarihine ve geleceğine saygılı bir şekilde tamamlanacaktır.

5. SONUÇ

Endüstriyel miras tesislerinin yeniden işlevlendirilmesi konusu dünya genelinde şehirlerin kültürel, sosyal ve ekonomik yapısında ciddi değişikliklerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Özellikle kent ve kıyı arasındaki bu tarz yapıların dönüştürülmesi tarihsel değerin korunmasına ek olarak toplulukların canlanması ve sürdürülebilir şehirleşmenin teşviki için oldukça önemli bir süreci meydana getirmektedir. Endüstriyel miras yapıları, Sanayi Devrimi ve sonraki dönemin fiziksel kalıntılarını içermektedir. İlgili yapılar sadece teknolojik ve mühendislik başarılarının bir sembolü olarak değil aynı zamanda sosyal, tarih ve kültürel mirasın oldukça önemli bir parçası şeklinde de değerlendirilmektedir. Toplulukların kimliğinde önemli bir rol oynayan fabrikalar, depolar, demir yolu tesisleri ve tersaneler şehirlerin endüstriyel geçmişinin en önemli tanıklarındır. Endüstriyel yapıların bu denli önemli olması zaman içerisinde farklı şekillerde işlevlendirilmesine sebep olmaktadır. Birçok kentte endüstriyel miras yapıları galeri, tiyatro, konser salonu ya da müze gibi kültürel merkezler halini almaktadır. Sanayi yapıların ticari alanlara dönüştürülmesi de yaygın şekilde uygulanan bir stratejidir. Yaşanan dönüşümler genellikle yenilikçi iç tasarımlar ve dış tasarımlarla modern dünya ihtiyaçlarına cevap vermektedir.

Kıyı bölgeleri genellikle tersane ya da liman gibi ağır sanayi tesislerinin yer aldığı alanlar olduğundan bu bölgelerde bulunan endüstriyel mirasını yeniden işlevlendirilmesi konusu kıyı kentlerin ekonomik ve sosyal yapısının derinden etkilenmesine sebep olmaktadır. Kıyı bölgelerinde gerçekleştirilen dönüşüm projeleri ile birlikte genel olarak turizmi teşvik eden projeler ortaya çıkmaktadır. Endüstriyel miras tesislerinin yeniden işlevlendirilmesi ile birlikte sürdürülebilir şehirlerin ortaya çıkması sağlanmaktadır. Bahse konu yapılar genellikle sağlam ve kaliteli malzemelerle inşa edildiğinden yeniden kullanıldığı doğrultuda çevresel yükün azaltıldığı söylenebilir. Ayrıca bu tarz projeler yeni yapıların inşa edilmesinden önce mevcut yapının değerlendirilmesi ile birlikte kaynak tasarrufuna da olanak tanımaktadır.

Tüm bu bilgilerden hareketle kent ve kıyı arasındaki endüstriyel miras tesislerinin yeniden işlevlendirilmesi tarihsel ve kültürel değerlerin korunmasına yönelik büyük bir önem sahip olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda şehirlerin ekonomik ve sosyal yapısının iyileştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi sağlayan oldukça önemli bir süreç olmaktadır. Gerçekleştirilen dönüşüm projeleri şehir kimliğini ve mimarisini korurken bir yandan da modern hayatın ihtiyaçlarına uygun yeni işlevler kazandırılarak dinamik ve yaşanabilir kentlerin yaratılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bu sebeple küresel anlamda şehir planlamacıları, mimarlar ve yerel yönetimler, endüstriyel mirasın korunması ve yeniden işlevlendirme konularında işbirliği yaparak gelecek nesillere yaşanabilir ve zenginleştirilmiş şehirler bırakmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abay, E.**, (2021). Kent Kıyı Kesişiminde Mekan; İstanbul Beşiktaş Örneği, *Journal of Environmental and Natural Studies*, 3(3), 271-282.
- Adams, R.** (2019). *Sustainable Urban Redevelopment*. Green City Press.
- AgeSA** (2024). Müze Gazhane, İnternet Erişimi: <https://heryasta.org/guncel/tarihi-bir-mekan-hayat-buldu-muze-gazhane/> (Erişim Tarihi: 22.03.2024).
- Akın, Ü.** (1998). İdare Hukuku Açısından Kıyıların Tabii Olduğu Hukuki Rejim, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Akkar Ercan, M. A.** (2016). Endüstri-sonrası kentlerin değişen ve dönüşen kamusal mekânları. *Planlama*, 26(3), 193–203.
- Akyol, İ.** (2010). Kent İçerisinde Kullanım Dışı Kalmakta Olan Endüstriyel Alanlarda Kentsel Dönüşüm: Kartal Kentsel Dönüşüm Projesi ve Hamburg Hafencity Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Alarşlan Uludaş, B.** (2024). Değişim Ve Dönüşüm Sürecinde Haliç Kuzey Kıyılarının Tarihsel Gelişimi Üzerine: Sötlüce, Hasköy Ve Kasımpaşa, İnternet Erişimi: <https://akmb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/02/8-Dr.-Burcu-ALARSLAN-ULUDAS-Degisim-ve-Donusum-Surecinde-Halic-Kuzey-Kiyilarinin-Tarihsel-Gelisimi-Uzerine.pdf> (Erişim Tarihi: 19.04.2024).
- Alkan, A. & Duru, B.** (2002). 20. Yüzyılda kent ve kentsel düşünce. İçinde A. Alkan & B. Duru (Der. ve Çev.) 20. Yüzyıl Kenti. İmge Yayınevi, Ankara.
- Allen, R.** (2009). Why was the Industrial Revolution British?, <https://cepr.org/voxeu/columns/why-was-industrial-revolution-british> adresinden alındı.
- Altınoluk, Ü.** (1998). Binaların yeniden kullanımı. İstanbul: YEM Yayınları.
- Altınoluk, Ü.** (2000). Endüstri arkeolojisi kapsamındaki binalarda işlev dönüşümü. *Mimarlık*, (292), 7–8.
- Aly, S.S.A.** (2011). Modernization and regionalism: approaches for sustainable revival of local urban identity, *Procedia Engineering*. 21, 503-512.
- Amin, A. and Thrift, N.** (1992). Neo-Marshallian nodes in global Networks, *International Journal of Urban and Regional Research* 16(4), 571-587.

- Arkitektuel** (2019). Santra İstanbul, İnternet Erişimi: <https://www.arkitektuel.com/santralistanbul/santralistanbul-plan/> (Erişim Tarihi: 18.04.2024).
- Arkitektuel** (2024). Radiant Kent, İnternet Erişimi: <https://www.arkitektuel.com/ville-radieuse/> (Erişim Tarihi: 08.05.2024).
- Arolat, E., Bilgin İ., Sayın N., Tümertekin, H.** (2007). Yapı Dergisi., “Santralistanbul”, Yapı Dergisi, 2007, Sayı:313, s.52-70
- Arquitecturaviva** (2024). Mapa, İnternet Erişimi: <https://arquitecturaviva.com/mapa/> (Erişim Tarihi: 21.03.2024).
- Aslan, H.** (2019). Endüstri Mirasını Belirleme Ve Koruma-Yaşatma Kriterleri: Ankara Maltepe Elektrik ve Havagazı Fabrikası Örneği, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- ASPECT Sydney** (2006). Former Water Police Site Master Plan Report. Pyrmont.
- Atakara, C.** (2021). Hamburg Kentsel Dönüşüm Projeleri: Hafencity ve Wilhelmsburg. Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi, 3(2), 4-24.
- Atash, F.,** (2004). Guiding New Development at the Water’s Edge: Site Planning and Design Principles, University of Rhode Island, 19th International Conference, The Coastal Society 2004 Conference, Rhode Island, May 23-26.
- Atasoy, Z. B.** (2013). Hasanpaşa Gazhanesi, İnternet Erişimi: <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/hasanpasa-gazhanesi/#16.97/40.997111/29.043177> (Erişim Tarihi: 22.03.2024).
- Atik, Y.** (2008). Marx'da Makine Metaforu, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Avrupa Konseyi** (2024). Council of Europe, İnternet Erişimi: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=19493&lang=en> (Erişim Tarihi: 25.03.2024).
- Ayaz, K.** (2017). Terkedilmiş Endüstriyel Alanlarda Dönüşüm, Beykent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Aydın, A., Şahin, Ö.** (2018). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Isparta Aya İshotya (Yorgi) Kilisesinin Gül Müzesi’ne Dönüşümü. TÜBA-KED 17, 63-75.
- Aydın, H.** (2023). Endüstriyel Mirasa Yönelik Uygulamaların Kentsel Yapıya Etkisinin Post Endüstriyel Peyzaj Yaklaşımı Bağlamında İrdelenmesi: Beykoz Endüstri Üçgeni Örneği, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Baalawi, M.** (2016). Kentsel kimlik algısı ve kent kültürü örnek: bursa kentinin kimliği üzerine gençlerin düşünceleri, Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

- Başdoğan, S., Manisa, K.** (2024). Endüstrileşme Sonrası Kentlerin Dönüşümü, <https://yapidergisi.com/endustrileşme-sonrasi-kentlerin-donusumu/> adresinden alındı.
- Başer, N. E.** (2011). I. Sanayi Devriminde Teknolojik Gelişmenin Rolü, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Bayır, S.** (2014). Endüstriyel Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi Ve Rahmi Koç Müzesi Örneği, Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Bayraklı, H.** (2006). Esnek Üretim Sistemlerinin İşletme Performansına Etkileri Ve Vestel Elektronik A.Ş. Örneği, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Benabdelouahab T, Gadouali F, Boudhar A,** (2020), Analysis and trends of rainfall amounts and extreme events in the Western Mediterranean region. Theor Appl Climatol 141:309–320.
- Berktaş, S., Dimli Oraklıbel, R.** (2021). Sanayi Devrimi İle Gelen Değişim: İş Bölümü Ve Yabancılaşma. Atlas Sosyal Bilimler Dergisi, 1(6), 112-121.
- Birtannica** (2024). Toronto, İnternet Erişimi: <https://www.britannica.com/place/Toronto> (Erişim Tarihi: 02.04.2024).
- Blavier, C.L.S., Huerto-Cardenas, H.E., Aste, N., Del Pero, C., Leonforte, F., Della Torre, S.,** (2023). Adaptive measures for preserving heritage buildings in the face of climate change: A review. Building and Environment 245, 110832.
- Bogart, D.** (2012). The Transport Revolution in Industrializing Britain: A Survey, <https://www.economics.uci.edu/files/docs/workingpapers/2012-13/bogart-06.pdf> adresinden alındı.
- Boyle, M. J.** (2020). How Does Industrialization Lead to Urbanization?, <https://www.investopedia.com/ask/answers/041515/how-does-industrialization-lead-urbanization.asp> adresinden alındı.
- Bozkırlı, S.** (2006). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneğinde Bütüncül Kıyı Yönetimi Yaklaşımının İrdelenmesi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Bruns-Berentelg, J.** (2014). HafenCity Discussion Paper No: 3.: Identity, Sustainability and Urbanity. Hamburg
- Budan, N.** (2008). Kültür Endüstri Çerçevesinde santral İstanbul Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Büyükarıslan, B. Güney, E. D.** (2013). Endüstriyel miras yapılarının yeniden işlevlendirilme süreci ve İstanbul Tuz Ambarı örneği. Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 6 (2), 31-58.

- Büyükarıslan, B., Büyükarıslan, B., & Güney, E. D.** (2015). Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci Ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği. *Beykent Üniversitesi Fen Ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 6(2), 31-57.
- Büyükarıslan, B., Güney, E. D.** (2015). Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci Ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği. *Beykent Üniversitesi Fen Ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 6(2), 31-57.
- Carman, J.** (2002). *Archaeology & Heritage*, Continuum, London.
- Cartwright, M.** (2023). The Steam Engine in the British Industrial Revolution, <https://www.worldhistory.org/article/2166/the-steam-engine-in-the-british-industrial-revolution/> adresinden alındı.
- Cengizkan, M.** (2002). Endüstri Arkeolojisinde Mimarlığın Yeri: Sanayinin Terkettiği Alanlarda Yeniden Mimari, *Mimarlık*, 308, 40-41.
- Chen, J.** (2024). Industrial Revolution Definition: History, Pros, and Cons, <https://www.investopedia.com/terms/i/industrial-revolution.asp> adresinden alındı.
- Clark, D.** (1996). *Urban world/global city*, Routledge, London
- Clark, D.** (1998). Interdependent Urbanization in an Urban World: An Historical Overview. *The Geographical Journal*, 164(1), 85.
- Coliving, R.** (2022). Alternatif Kullanım Pratiği Olarak Yeniden İşlevlendirme, İnternet Erişimi: <https://roofcoliving.medium.com/alternatif-kullan%C4%B1m-prati%C4%9Fi-olarak-yeniden-i%C4%B1m-%C5%9Flevlendirme-3864fe9ab501> (Erişim Tarihi: 27.03.2024).
- Comte, A.** (1876). *The Course of positive philosophy*. George Bell and Sons, London
- Craig-Smith, S. J., & Fagence, M.** (1995). Recreation and tourism as a catalyst for urban waterfront redevelopment: an international survey. United States of America: Greenwood Publishing Group.
- Çakır, H.** (2019). Cıbalı Tütün ve Sigara Fabrikası'nın Kadir Has Üniversitesi'ne Dönüşümü ve Yapılan Uygulamaların Analizi.
- Çalış, D.** (2022). İstanbul'da yeniden işlevlendirilen endüstriyel yapılarında koruma yaklaşımları: haliç yerleşimi örneği, gebze teknik üniversitesi, fen bilimleri enstitüsü, yüksek lisans tezi.
- Çelik, K.** (2015). Kıyı Alanlarının Planlanmasında Kıyı Kenar Çizgisinin Önemi. *Küresel Mühendislik Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 36-43.
- Çoban, D.** (2015). Endüstri Mirasının Dönüşümünün "Tüketim Ve Mimarlık" Arakesitinde Değerlendirilmesi: Haliç Kıyı Bölgesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Dabanli, I., Mishra A.K., Şen, Z.,** (2017). Long-Term Spatio-temporal Drought Variability in Turkey. *Journal of Hydrology*, 552, 779-792.
- Delice, E.** (2021). Endüstriyel Miras Alanlarının Dönüşümü, Haydarpaşa Bölgesi Örnek Alan İncelemesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Docomomo** (2024). About the Organization, İnternet Erişimi: <https://docomomo.com/organization/> (Erişim Tarihi: 25.03.2024).
- Doe, J.** (2018). Coastal Economic Revitalization. *Urban Planning Journal*, 23(4), 55-68.
- Dummies** (2019). Buharlı Lokomotif, İnternet Erişimi: <https://www.dummiestr.com/index.php?page=blog&id=128> (Erişim Tarihi: 05.05.2024).
- Durkheim, E.** (1960). *The division of labour in society*. Macmillan, New York.
- Elhan, S.** (2009). Kentsel Bellek Bağlamında Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi: İstanbul Haliç Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Elmaz, S.** (2019). 18. Ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Sanayileşme Süreci Ve Konya Güherçile Fabrika-İ Hümayunu, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Erdoğan, BG.,** 2022, "İklim Değişikliğinin Kültürel Miras Üzerindeki Risk Değerlendirmeleri: Edirne Örneği", *Mimarist*, Sayı: 75, s.41-51, İstanbul
- Ergenç, İ.** (2019). Endüstriyel Miras Alanlarının Dönüşümünün Müzecilik Açısından İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Erken, E.** (2022). İstanbul'da Cumhuriyet Döneminde Planlama Çalışmaları: Henri Prost Ve Luigi Piccinato'nun Planlarının Sonraki Dönemlere Etkileri Açısından Mukayeseli Analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(45), 1626-1648.
- Erkmen, B.** (2015). Kentsel Kıyı Alanlarının Yeniden Canlandırılması: İstanbul Limanı'na İlişkin Bir Öneri, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Erkök, F.** (2002). Kentsel Bileşenleri ve Kıyı Kenti Bağlamında İstanbul'un Öznel ve Nesnel Değerlendirmesi, Doktora Tezi, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erol, N.** (2022). Samsun İlinin Endüstriyel Miras Turizmi Kapsamında İncelenmesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Eruzun, C.** (2001). Sözlü Kültür ve Kongre Merkezi, *İstanbul Dergisi*, Ekim 2001.
- Eski İstanbul** (2024). Silahtarağa Elektrik Santrali, İnternet Erişimi: <https://www.eskiistanbul.net/3170/silahtaraga-elektrik-santrali> (Erişim Tarihi: 21.04.2024).

- Falconer, K.** (2005). Industrial Archaeology Goes Universal, *Industrial Archaeology Review*, 27: 1, 23-26.
- Feilden, M.** (2003). *Conservation of Historic Buildings* (Third Edition b.). Elsevier: Architectural Press. İnternet Erişimi: https://www.academia.edu/82194001/Feilden_M_B_Conservation_of_Historic_Buildings_Architectural_Press_2003_ (Erişim Tarihi: 19.03.2024).
- FTG Development** (2023). Tersane İstanbul Projesi, İnternet Erişimi: <https://www.ftgdevelopment.com/>
- Fung, R. A.** (2000). *Our Toronto Waterfront Report*. Toronto.
- Gardiner, R.** (2015). Otoyol Altını Parka Dönüştürmek, İnternet Erişimi: <https://xxi.com.tr/i/otoyol-altini-parka-donusturmek> (Erişim Tarihi: 02.04.2024).
- Gartzke, E., & Rohner, D.** (2011). The Political Economy of Imperialism, Decolonization and Development. *British Journal of Political Science*, 41(03), 525–556.
- Geniş, Ş.** (2011). Sanayileşme ve Kırsal Yapıda Sosyo-Kültürel Değişim Örüntüleri: Gaziantep’te Bir Köy Araştırması, *bilig dergi*, 58, 119-146.
- Golden Palace** (2024). Tersane İstanbul Projesi, İnternet Erişimi: <http://goldenpalacehalic.com/> (Erişim Tarihi: 21.04.2024).
- Google Maps** (2024). Haliç Bölgesi, İnternet Erişimi: <https://www.google.com/maps/search/hali%C3%A7+b%C3%B6lgesi/@41.0522391,28.8875075,12z?entry=ttu> (Erişim Tarihi: 17.04.2024).
- Göbel, J.** (2023). Endüstriyel bir bölgeden turizm merkezine, İnternet Erişimi: <https://www.deutschland.de/tr/topic/yasam/sanayi-kulturu-almanyadaki-ilgi-cekici-turistik-yerler> (Erişim Tarihi: 22.03.2024).
- Göçer, P.Ö.** (2003). Devingen toplum esnek mekânlar ister, *Arredamento Mimarlık*, (02), 80-83.
- Göncüoğlu, S. F.** (2005). *Tarihte Hasköy*, Sinpaş Yayınları, İstanbul.
- Göney, S.** (2017). Şehir coğrafyası I, M. Bayartan (Ed.), 4.baskı, İstanbul:Beta Basım.
- Gören, B. G.** (2011). Kıyı Alanlarının Ve Kıyı Alanlarındaki Endüstri Alanlarının Kültür Ve Eğitim Odaklı Dönüşümü : Haliç Kıyı Alanı Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Gül, P., & Batman, S.** (2016). Dünya Ve Türkiye Örneklerinde Metropoliten Alan Yönetim Modelleri Ve 6360 Sayılı Yasa. *Yerel Politikalar*(3), 7-47.
- Güler, K.** (2019). Uluslararası Ticaretin Dijitalleşmesi Ve Sanayi Akımlarının Etkisi: Endüstri 4.0 Devrimi Üzerine Bir Araştırma, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Doktora Tezi.

- Gölsün, M. B.** (2023). Endüstri Mirasının Dönüşümü, <https://yapidergisi.com/endustri-mirasinin-donusumu/> adresinden alındı.
- Güngör, S. ve Gökçen, Ş.** (2022). Endüstriyel miras alanlarının yeniden işlevlendirilmesi: İzmir yeni kent merkezi özelinde fırsatlar, sorunlar ve öneriler. *Eksen Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3(2), 58-71.
- Güngör, S., Gökçen, Ş.** (2022). Endüstriyel miras alanlarının yeniden işlevlendirilmesi: İzmir yeni kent merkezi özelinde fırsatlar, sorunlar ve öneriler. *Eksen Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3(2), 58-71.
- Güryapı** (2022). Feshane, İnternet Erişimi: <https://guryapi.com/project/feshane/> (Erişim Tarihi: 19.04.2024).
- Hamnett, C.** (2003). Gentrification and the Middle-class Remaking of Inner London, 1961-2001. *Urban Studies*, 40(12), 2401–2426.
- Harvey, D.** (1990). *The condition of postmodernity: an enquiry into the origins of cultural change*. Blackwell, Oxford.
- Hasgöl, G.** (2023). Sanayi Devrimi Nedir, İnternet Erişimi: <https://istanbulbogazicienstitu.com/sanayi-devrimi-nedir> (Erişim Tarihi: 10.05.2024).
- Horn, J.** (2016). *The industrial revolution: history, documents, and key questions*. ABCCLIO.
- Hoyle, B. S.** (1998). The redevelopment of derelict port areas, *The Dock & Harbour Authority*, 79 (887), 46-49.
- Inexhibit** (2022). Architecture, İnternet Erişimi: <https://www.inexhibit.com/case-studies/prada-foundation-milan-part-1-rem-koolhaas-architecture/> (Erişim Tarihi: 21.03.2024).
- Irmak, H.** (2003). Sötlöce’de Mezbahaneden Kültür Merkezine, *Haliç dergisi Haliç Belediyeler Birliğı Yayın Organı*.
- İkiz, S. U.** (2024). Bahçe Şehir, İnternet Erişimi: <https://www.arkitektuel.com/ebenezer-howard-bahce-sehir/> (Erişim Tarihi: 07.05.2024).
- İlteray, E.** (2018). Haliç Tersanelerinin Tasarım Potansiyellerinin İnşası, *İstanbul Bilgi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*.
- İpek, E.** (2019). Kıyı Alanlarındaki Sanayi Ve Depolama Alanlarında Kentsel Yenilemede Kültür Endüstrisinin Rolü: İstanbul Haliç Üzerinde Bir İnceleme, *İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*.
- İpek, E., Balyemez, S.** (2019). Kıyı Alanlarındaki Endüstri Mirasının Kentsel Yenilemedeki Rolü: Haliç Üzerine Bir İnceleme, *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 3:2, 121-132.
- İrdem, İ., Lenger, A.** (2021). 1923-1950 Arası Dönemde Ankara Kentleşmesi ve Sorunları. *Gazi Akademik Bakış*, 14(28), 331-357.

- Kadim** (2015). Sosyal Bilimler Genç Akademisyenler Sempozyumu, Bildiriler Kitabı 8-9 Mayıs 2015, Mardin.
- Kahyaoğlu, D.** (2016). Sanayi Devrimi ile Değişen Üretim Süreci, İnternet Erişimi: <https://tarihegitimi.blogspot.com/2016/01/sanayi-devrimi-uzerine-calsma.html> (Erişim Tarihi: 05.05.2024).
- Kaprol, T., Minez, B.** (2022). Karadeniz Havzasının Endüstriyel Miras Rotası Potansiyelleri. Kırklareli Üniversitesi Mühendislik Ve Fen Bilimleri Dergisi, 8(2), 376-426
- Kaptı, M., Kırac, M.** (2004). Monografik Bir Çalışma: Silahtarağa Elektrik Fabrikası”, Eyüp Sultan Sempozyumu.
- Karakoç, N.** (2021). Seka Kültür Havzası Fikir Projesi Kamuoyu ile Paylaşıldı, İnternet Erişimi: <https://www.arkitera.com/haber/seka-kultur-havzasi-fikir-projesi-kamuoyu-ile-paylasildi/> (Erişim Tarihi: 27.03.2024).
- Karıptaş, F. S.** (2015). Endüstriyel Mirasın Kentlerdeki Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi. ISBS, 512-516.
- Kaşlı, B.** (2009). İstanbul’da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları Ve İç Mekan Müdahaleleri: Santralistanbul Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi □ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Katırcıoğlu, N.** (2023). Yeniden İşlevlendirilen Endüstriyel Miras Yapılarında Çağdaş Donatıların Sınıflandırılması Ve Cephede Sürdürülebilir Cam Seçimi Üzerine Matematiksel Bir Model Önerisi: Bomontiada Örneği, Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Kavrakoğlu, F.** (2014). Sanayi Devrimleri, <https://kavrakoglu.com/sanayi-devrimleri/> adresinden alındı.
- Kayın, E.** (2013). Mimarlık Eleştirisi, Endüstri Mirasına Yönelik Koruma Müdahalelerini Değerlendirme Ölçütleri ve Terkos Pompa İstasyonu, İnternet Erişimi: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=384&RecID=3105> (Erişim Tarihi: 21.03.2024).
- Kaypak, Ş.** (2011). Bilgi Toplumu Olma Yolunda Kentsel Değişim Ve Bilgi Kentleri. Bilgi Ekonomisi Ve Yönetimi Dergisi, 6(1).
- KHAS** (2014). Cibali Postası, İnternet Erişimi: <https://khas.edu.tr/sites/khas.edu.tr/files/inline-files/cibalipostasisayi10.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2024).
- Kılıç, E.** (2019). Yeniden İşlevlendirilen Endüstri Mirası Yapılarında Heyecan ve Memnuniyet Faktörleri: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Kıraç, A.B.** (2001). Türkiye’deki tarihi sanayi yapılarının günümüz koşullarına göre yeniden değerlendirilmeleri konusunda bir yöntem araştırması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Mimarşinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Koca, D.** (2020). Sanayi Devrimlerinin Tarihsel Arka Planı ve İşgücü Becerileri Üzerindeki Yansımaları. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(31), 4531-4558.
- Kocabıyık, Y.** (2014). Yeniden İşlevlendirme Kavramı ve Bu İTÜ Taşkışla Binasının İncelenmesi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Koyuncu, A.** (2013). Kimliğin inşasında kent: Konya örneği, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2), 155-179
- Köksal, G.** (2012). Endüstri mirasını koruma ve yeniden kullanım yaklaşımı. *Güney Mimarlık*, 8, 18-24.
- Köksal, G.** (2013). Kent Yağmasının Yeni Hedefi: Haliç Tersaneleri, *Mimar İst Dergi*, 13(48).
- Köksal, T. G.** (2005). İstanbul’daki Endüstri Mirası İçin Koruma Ve Yeniden Kullanım Önerileri, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Köksal, T.G.** (2005). İstanbul’daki endüstri mirası için koruma ve yeniden kullanım önerileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Köksal, T.G.,** (2001). Haliç Tersaneleri’nin Tarihsel-Teknolojik Gelişim Süreci ve Geleceği, Haliç 2001 Sempozyumu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, s.411-415, İstanbul.
- Köse, İ., Abdioğlu, H.** (2021). Osmanlı Devletinde Feshane-i Amire ve Muhasebe İşlemleri. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*(2021 Özel Sayı), 65-88
- Kösebay Erkan, Z., Ahunbay, B.** (2008). Anadolu Demiryolu mirası ve korunması, *itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, 7(2). 14-25.
- Köseoğlu, F. G.** (2010). Haliç’te; Kültür Endüstrilerinin Yer Seçimi, Kümelenme Eğilimi Ve Kentsel Yenileşme İle Kültür Endüstrileri Arasındaki Etkileşim, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi .
- Kurt, M., Kuzucu, K., Çakır, B., Demir, K.** (2016). 19. Yüzyılda Osmanlı Sanayileşmesi Sürecinde Kurulan Devlet Fabrikaları: Bir Envanter Çalışması. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi*(40), 245-278.
- Kurt, S.** (2006). Sanayileşmenin Sosyo-Kültürel Değişmeye Etkisi: Kayseri Örneği, *Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*
- Kurugöl, S., Küçük, S. G.** (2015). Tarihi Eserlerde Demir Malzeme Kullanım ve Uygulama Teknikleri, 5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu.

- Küçükkalay, A.** (1997). Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2).
- Lynch, K.,** 1960. The Image of the City. The MIT Press, Cambridge
- Madran, E., Özgönül, N.** (1991). International Documents Regarding the Preservation of Cultural and Natural Heritage, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Mandarin Oriental** (2024). Contemporary Milan, İnternet Erişimi: <https://www.mandarinoriental.com/en/milan/la-scala/explore/contemporary-milan> (Erişim Tarihi: 21.04.2024).
- Mantran, R.,** (1990). 17.Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, Kurumsal, İktisadi, Toplumsal Tarih Denemesi 1-2, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- Massey, D.** (1994). Space, Place and Gender. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Mazak, M.** (2006). Anadolu yakasının ilk sanayi tesislerinden biri: Kuzguncuk Gazhanesi ve Üsküdar. Coşkun Yılmaz (Ed.), Üsküdar Sempozyumu içinde (s.179-184). İstanbul: Üsküdar Belediyesi.
- Mimdap,** (2017). Endüstri yapılarının dönüşümü, İnternet Erişimi: <https://mimdap.org/2017/06/202272/> (Erişim Tarihi: 22.03.2024).
- Mojahan, H. K.** (2019). The First Industrial Revolution: Creation of a New Global Human Era, Journal of Social Sciences and Humanities, Vol. 5, No. 4, 2019, pp. 377-387.
- Mutlu Kaya, C. Y.** (2018). Endüstriyel Miras Turizmi İçin Bir Örnek: Ayancık-Zingal Orman İşletmesi (Sinop). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32(44), 121-162.
- Müze Gazhane** (2024). Hakkında, İnternet Erişimi: <https://muzegazhane.istanbul/hakkinda/> (Erişim Tarihi: 22.03.2024).
- Nart, D.** (2015). İstanbul’da Endüstri Yapılarında Gerçekleşen Dönüşümlerin Mekânsal Açidan İrdelenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Nazik, C.** (2021). İstanbul’daki Endüstriyel Miras Kapsamındaki Yapıların Müze Yapılarına Dönüştürülmesinin Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirliğe Katkısı. (Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi.
- Neill, W., J., V.** (1997). Memory, Collective Identity and Urban Design: The Future of Berlin’s Palast Der Republic, Journal of Urban Design, Vol. 2 Issue 2, p: 179-192.
- Ocakçı, M.** (1994). Kimlik Elemanlarının Şehirsal Tasarıma Yönlendirici Etkisi. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Kentsel Tasarıma Ekolojik Yaklaşım, M.S.Ü., İstanbul, 12-13 Mayıs, 239-245.
- Onur, B.** (2021). Endüstri Kenti Karabük’ün Modern Mahallesi Yenişehir’de Konut Tipolojileri. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (23), 666-677.

- Oral, H. A.** (2006). İşlevini Yitirmiş Endüstriyel Alanların Dönüşümü İçin Bütüncül Yaklaşım: Haliç Yerleşimi Örneği, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik Ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- OSU Library,** Oklahoma State University, The Industrial, Revolution <https://open.library.okstate.edu/culturalgeography/chapter/7-1/> adresinden alındı.
- Ökmen, M, Görmez, K.** (2010), İbn-i Haldun Düşüncesinde Kent, Yerel Yönetimler, Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar (Ed. B.Parlak), Dora Yayınevi, Bursa, 481- 506
- Önder Yılmaz, C.** (2022). Yeniden İşlevlendirilen Endüstri Yapılarının Yakın Çevreleri Üzerindeki Etkileri; Kadir Has Üniversitesi Cibali Semt Örneği, Maltepe Üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, yüksek lisans tezi.
- Önem, B.** (2004). Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik: Haliç Üzerine Bir Yöntem Önerisi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, yüksek lisans tezi.
- Özkaynak, M.** (2021). Akarsu Kıyı Yerleşimlerinde Kent Kimliğinin Sürdürülebilirliği, Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Pala, M.** (2023). Prof. Dr. Mehmet Pala'nın Gündemi: "Cumhuriyetimizin 100. Yılında Gıda Sanayisine Bakış", <https://www.tgdf.org.tr/prof-dr-mehmet-palanin-gundemi-cumhuriyetimizin-100-yilinda-gida-sanayisine-bakis/> adresinden alındı.
- Pavan, E.** (2020). Toronto Waterfront Revitalization: A Case Study, İnternet Erişimi: <https://medium.com/@eshapavan26/toronto-waterfront-revitalization-a-case-study-15b5040a0b9d> (Erişim Tarihi: 02.04.2024).
- Pereira, A. C. ve Romero, F.** (2017). A review of the meanings and the implications of the Industry 4.0 concept. *Procedia Manufacturing*, 13, 1206-1214.
- Perker, S.** (2010). Geleneksel Anadolu Konutunun Güne Uyarlanması Yapısal Bir Model, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Peyzax** (2024). Kentsel Kıyı Alanlarının Kullanımı, İnternet Erişimi: <https://www.peyzax.com/kentsel-kiyi-alanlarinin-kullanimi/> (Erişim Tarihi: 01.04.2024).
- Prada Group** (2024). Fondazione Prada, İnternet Erişimi: <https://www.pradagroup.com/en/perspectives/sponsorships/fondazione-prada.html> (Erişim Tarihi: 21.03.2024).
- Prosek, A.** (2006). Culture through transformation - transformation through culture, Industrial Heritage in the Ruhr region - the example of the Zeche Zollverein. *Heritage and Media in Europe - contributing towards integration and regional development*, Hermes, Volume 3, BauhausUniversität Weimar, Weimar, Germany, 239-248.
- Punter, J.V.** (1990). The Privatisation of public realm. *Planning, Practice and Research*, 5(3), 9-16.

- Relph, E.** (1976). Place and Placelessness. Pion Ltd., London, UK.
- RUHR** (2004). Atlas der Industriekultur Ruhrgebiet. 2004. Regionalverband Ruhr, Essen.
https://shop.rvr.ruhr/media/pdf/d6/e7/b5/Ruhrgebietsatlas_de.pdf
- Saçlı, A.** (2009). Uluslararası Çevre Politikaları Çerçevesinde Çevre-Teknoloji İlişkisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Sağır, H.** (2010). Endüstriyel Yapılanmanın Gelişiminde İnsan Kaynakları, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Saner, M.** (2012). Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye’deki Yaklaşımlar, Planlama Dergisi, 1(2).
- Semiz, Y., Toplu, G.** (2019). Cumhuriyet Döneminde Devlet Tarafından Kurulan İlk Sanayi Kuruluşu Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi(45), 29-59.
- Serdaroğlu Sağ, N., Yıldırım, H. H.** (2011). Kıyı Mevzuatında Kamu Yararı Kavramının Değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Mühendislik, Bilim Ve Teknoloji Dergisi, 26(2), 38-54.
- Sfuruhr** (2017). The Rheinauhafen project in Cologne, İnternet Erişimi:
<https://sfuruhr.wordpress.com/2017/07/03/the-rheinauhafen-project-in-cologne/>
(Erişim Tarihi: 15.05.2024).
- SHFA** (2004). Ultimo+Pyrmont: Decade of Renewal, Sydney
- Smith, L., & Johnson, M.** (2018). Industrial Heritage in Urban Coastal Areas. Journal of Cultural Preservation, 14(1), 89-97.
- Smith, L., & Jones, K.** (2020). Preservation of Industrial Heritage. Journal of Coastal Architecture, 15(2), 32-47.
- Soğancı, N. M.** (2001). Architecture as palimpsest: Re-functioning of industrial buildings within the scape of industrial archaeology. (Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Soylu, A.** (2017). Endüstri 4.0 Ve Girişimcilikte Yeni Yaklaşımlar, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32.
- Şahin, Ö.** (2012). Eski Sanayi Alanları Dönüşümünde Ortaklık Modeli Önerisi: Kartal Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Şanlısoy, S.** (2016). Bilgi Toplumunda Ortaya Çıkabilecek Sorunlar. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(2).
- Şantiye** (2024). Tersane İstanbul Projesi, İnternet Erişimi:
<https://www.santiye.com.tr/tersane-i-istanbul/-yeni-bir-i-nsaattan-cok-daha-farkli-bir-surecin-yurutuldugu-proje-1652.html> (Erişim Tarihi: 21.04.2024).

- Şaşmaz, M.Ü. & Yayla, Y.E.** (2018). Ekonomik Kalkınmanın Belirleyicilerinin Değerlendirilmesi: Ekonomik Faktörler, *International Journal of Public Finance*, Vol.3, No.2, pp. 249-268.
- Şekerci, Y., Akmer, İ.** (2021). Endüstriyel-Kültürel Mirasın Değerlendirilmesi: Almanya Zollverein Maden Ocağı Kompleksi Örneği, *Planlama*, 31(2), 151–163.
- Sengül, H. T.** (2002). Planlama paradigmalarının dönüşümü üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Planlama Dergisi*, Şehir Plancıları Odası, Ankara
- Şimşek İlhan, B.** (2016). Sürdürülebilir Kıyı Canlandırmaya İlişkin Kavramsal Bir Ajanda: İstanbul Örneği. *İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi*, 6(13).
- T.C. İstanbul Valiliği** (2024). Üç İmparatorluğa Başkentlik Yapan Şehir, İnternet Erişimi: <http://www.istanbul.gov.tr/uc-imparatorluga-baskentlik-yapan-sehir-istanbul> (Erişim Tarihi: 17.04.2024).
- Taner, S.** (2011). İstanbul Endüstri Yapılarının “Loft” Kavramı Çerçevesinde Yeniden İşlevlendirilmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Tanyeli, G.** (2000). Endüstri arkeolojisi yapılarının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi. *Domus m*, 8, 50-51.
- Tekeli, D.** (2001). Endüstri Yapılarına Mimarlık, *Arredamento Mimarlık dergisi*, 2001(2).
- Tekeli, İ.** (1991). Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, *Kent Planlaması Konuşmaları*, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, 79-89.
- Tersane İstanbul** (2024). İnternet Erişimi: <https://www.tersaneistanbul.com.tr/tr> (Erişim Tarihi: 22.04.2024).
- Thorns, D. C.** (2002). *The transformation of cities: urban theory and urban life*. Palgrave Macmillan, Great Britain
- TICCHI** (2024). The International Committee For The Conservation Of The Industrial Heritage, İnternet Erişimi: <https://ticcih.org/about/about-ticcih/> (Erişim Tarihi: 21.03.2024).
- TMMOB** (2003). TMMOB Sanayi Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara. <https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/350%20SanayiKongresi2003BildKitabi.pdf> adresinden alındı.
- Toennies, F.** (1956). *Community and society*. Michigan State University Press, Michigan.
- Trucas** (2024). Kadir Has Üniversitesi Görünüşü, İnternet Erişimi: <https://trucas.com.tr/tr/universite/kadir-has-universitesi> (Erişim Tarihi: 19.04.2024).
- Tunçer, İ. B., & Ateş Can, S.** (2022). Endüstri Mirası Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Üç Farklı Tütün Fabrikasının Dönüşümü. *Mimarlık Ve Yaşam*, 7(1), 333-357.

- Turanlı, A., Satıcı, B.,** (2021). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Hayriye Hanım Konağı Örneği. *Journal of Technology and Applied Sciences* 4(1), 57-71.
- Ulisa** (2020). Kovid-19 ve Sonrası: Disiplinlerarası Bir Yaklaşım Halk Sağlığı, Hukuk, İktisat, İlahiyat, Psikoloji, Sosyoloji, Tıp, Uluslararası İlişkiler, İnternet Erişimi: <https://aybu.edu.tr/getfile?id=a6df0866-f807-4d9c-8aef-0a09ae27c5fa.pdf> adresinden alındı.
- Uzun, M.,** (2014). Endüstri Alanı Dönüşüm Projesi Sekapark'ın (Kocaeli-İzmit) Kıyı Kullanımına Etkisi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Temmuz, 30: 154-179.
- Vahrenkamp, R.** (2018). Introduction of Walter Volpert und Richard Vahrenkamp (Eds.): Frederik Winslow Taylor, Working Paper Logistics, https://kobra.uni-kassel.de/bitstream/handle/123456789/14638/WorkingPaperLogistics_WP21_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y adresinden alındı.
- Varol, Ç., Sat, N. A., Gürel Üçer, Z. A., Yenigül, S. B.** (2017). Metropolen Alanlarda Çok-Merkezli Mekansal Gelişmelerin Sürdürülebilirlik Üzerinden Değerlendirilmesi: Avrupa Birliğindeki Uygulamalar. *Tünav Bilim Dergisi*, 10(1), 61-74.
- VKV** (2024). Vehbi koç vakfı ansiklopedisi, İnternet Erişimi: <https://ansiklopedi.vkv.org.tr/Kategoriler/Kurumlar/Koc-Ailesi-Vakiflari/Istanbul-Rahmi-M-Koc-Muzesi> (Erişim Tarihi: 18.04.2024).
- WATERFRONToronto** (2024). About Toronto, İnternet Erişimi: <http://www.waterfrontoronto.ca> (Erişim Tarihi: 02.04.2024).
- Weber, M.** (1921). The city. The Free Press, New York.
- WHC,** (2007). Case Studies on Climate Change and World Heritage, UNESCO, Fransa ISBN: 978-92-3-104125-9.
- Wikipedia** (2024). Kongre Merkezi, İnternet Erişimi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Hali%C3%A7_Kongre_Merkezi#/media/Dosya:Hali%C3%A7_Congress_Center.jpg (Erişim Tarihi: 18.04.2024).
- Williams, P.** (2017). Community Spaces in Urban Waterfronts. *Journal of Urban Design*, 12(1), 71-88.v
- Wirth, L.** (1938). Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology* 44.
- World Heritage** (2024). Völklingen Ironworks, İnternet Erişimi: <https://worldheritagegermany.com/voelklingen-ironworks/> (Erişim Tarihi: 22.03.2024).
- World History,** (2024). Sanayi Devriminin Yayılımı, İnternet Erişimi: https://www.worldhistory.org/trans/tr/2-2221/sanayi-devrimi-neden-ingilterede-baslad/#google_vignette (Erişim Tarihi: 05.05.2024).
- Yağan Köylü, N. B.** (2023). Tarihi Yapıların Sürdürülebilirlik Bağlamında Yeniden İşlevlendirilmesi: Aydın Cumhuriyet Mektebi". *İdil Dergi*, 107, 982–1008.

- Yenen, Z., Yüçetürk, E.** (2003). Haliç'in Mekânsal Bütünlüğü ve Siluet İrdelemesi, Haliç Sempozyumu, Kadir Has Üniversitesi, 591-603.
- Yerliyurt, B.** (2008), Kentsel Kıyı Alanlarında Yer Alan Sanayi Bölgelerinde Dönüşüm Potansiyelinin Değerlendirilmesi; Haliç Tersaneler Bölgesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Endüstrisi, Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldırım, A.** (2004). Kentleşme Ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldırım, B.** (2018). Endüstrileşme ve Sosyal Politika Arasındaki İlişki Üzerine Bir Değerlendirme. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 18(1), 30-44.
- Yıldız Tonga, M., Tonga, M.** (2022). Endüstri 4.0'a Genel Bir Bakış: Sanayinin Geleceği. G.Ü. İslahiye İİBF Uluslararası E-Dergi, 6(6), 40-60.
- Yıldız, A.** (2014). Tarım Alanında Makineleşmenin İstihdam Üzerindeki Etkileri, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı E-Mba Programı, Yüksek Lisans Tezi
- Yırtıcı, H.** (2009). Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yorga, Ö.** (2020). Tekelci Kapitalizm Ve Çin, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tezli Yüksek Lisans Tezi.
- Yüçetürk, E.,** (2001). Haliç Silueti'nin Oluşum-Değişim Süreci, Haliç Belediyeler Birliği, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Serra Nur YAĞMUR

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2019, Maltepe Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü
- **Yüksek Lisans:** Devam ediyor, Haliç Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER: Ekim 2023 yılından itibaren Sembol Uluslararası Yatırım Tarım Peyzaj İnşaat Turizm Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi'nde Teknik Ofis Departmanında Teknik Ofis Mimarı olarak çalışmaktayım.